

Bu proje Avrupa Birliği
ve Türkiye Cumhuriyeti
tarafından finanse
edilmektedir.

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ
VE SİVİL TOPLUM KAMU İŞBİRLİĞİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ

VERİLERLE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

HAZIRLAYAN
YAŞAMA DAİR VAKIF
YADA

Bu proje Avrupa Birliği
ve Türkiye Cumhuriyeti
tarafından finanse
edilmektedir.

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ
VE SİVİL TOPLUM KAMU İŞBİRLİĞİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ

VERİLERLE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

HAZIRLAYAN
YAŞAMA DAİR VAKIF
YADA

Bu proje Avrupa Birliği ve
Türkiye Cumhuriyeti tarafından
finanse edilmektedir.

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ VE SİVİL TOPLUM KAMU İŞBİRLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ

VERİLERLE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Hazırlayan **YAŞAMA DAİR VAKIF**
Koşuyolu Mah. İsmail Paşa Sok. No:76
Koşuyolu/Kadıköy, İSTANBUL
Tel. 0216 545 87 79 Fax. 0216 326 76 97
www.yada.org.tr

Tasarım Uygulama **MYRA**
www.myra.com.tr

Birinci Baskı
ISBN 978-605-83578-2-2

BASIM: ODAK OFSET MATBAACILIK
ANKARA
T: 0.312 230 02 49

Bu yayının içeriğinden Yaşama Dair Vakıf sorumludur ve hiçbir surette
Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmamaktadır.

ÖNSÖZ

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları (STK’lar) son yirmi yıldır hem niceliksel hem de niteliksel olarak daha etkin bir biçimde gündemde yer ediniyor. Öte yandan bu niceliksel ve niteliksel büyüme ve iyileşmelere rağmen kurumsallaşma, kapasite, katılım, demokratiklik, şeffaflık gibi birçok konuda eleştiriler de alıyor. Hem toplum, hem kamu yöneticileri, hem de bizzat STK yöneticileri, STK'lara yönelik ağırlıkla olumsuz bir algıya sahip bulunuyor.

Bu durumun hem nedenlerini, hem de sonuçlarını anlamaya ve anlamlandırmaya yarayacak verilerin çeşitlenmesine, uzun süreli ve izlemelere dayanan araştırmaların yapılmasına ihtiyaç var. Yaşama Dair Vakıf (YADA), 10 yılı aşkın bir süredir STK’lar üzerine bilgi toplama faaliyetlerinde bulunmakta, Avrupa Birliği ya da TÜBİTAK destekli araştırmalar içerisinde yer almakta ve bu araştırmaların sonuçlarının yaygınlaşmasına katkı sağlamaya çabalamaktadır. Bu yayın, 2010-2014 yılları arasında YADA’nın gerçekleştirdiği ya da katkı sağladığı araştırmaların raporlarından faydalanılarak, STK’lar, Kamu kuruluşları, STK'lara fon sağlayan uluslararası kuruluşlar ve şirketler ile STK’lar üzerine çalışma yürüten araştırmacılar için, STK’larla ilgili veri kaynağı oluşturmayı hedeflemiştir.

Dolayısıyla bu yayında,

- Türkiye’de STK’ların mevcut durumuna ilişkin veri ve değerlendirmeler
- STK’ların ana akım medyada temsil biçimleri
- STK’ların halkla ilişkiler ve iletişim deneyimleri
- Kamu kuruluşlarının sivil topluma ilişkin algı ve değerlendirmeleri
- Toplumun STK'lara yaklaşımı
- STK temsilcilerinin sivil toplum dünyası algıları

alanlarında kapsamlı, karşılaştırmalı ve niteliksel bulgularla desteklenmiş bir sivil toplum tablosu görmek mümkün olacaktır. Kitabın ilk cildinde STK’larla ilgili betimleyici bilgilere, ikinci cildinde ise algı ve yaklaşımlara yer verilecek, yerli ve yabancı kaynaklardan derlenen verilerle birlikte YADA araştırmalarının temel bulguları sunulacaktır. Çalışma kapsamında STK denince akla gelen çok farklı hukuki statüdeki kuruluşlar arasından dernek ve vakıflara odaklanılmıştır.

Bu çalışmanın STK’lar, kamu kuruluşları, toplum ve özel sektör unsurları arasında diyalog imkânlarının genişlemesine, önyargılardan azade bir zemin üzerinde ortak iş yapma ve müzakere kültürünün olgunlaşmasına ve genel olarak Türkiye’de sivil toplumun gelişimi ve güç kazanması sürecine katkıda bulunmasını ümit ediyoruz.

BU YAYINA KAYNAK TEŞKİL EDEN ARAŞTIRMALAR VE RAPORLAR

• **Merkezi Kamu Yöneticilerinin STK Algısı ve Yaklaşımları 2013, 2015:**

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi ve Yaşama Dair Vakıf tarafından yürütülen, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından finanse edilen “Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında YADA tarafından iki tur olarak gerçekleştirildi. İlkinde 2013’te 21 Bakanlıkta 120 derinlemesine görüşme yapıldı (Müsteşar Yardımcıları, Genel Müdürler, Daire Başkanlıkları ve Genel Müdür Yardımcıları düzeyinde). İkinci turda ise 2015 yılında Kasım ayında aynı profille 9 bakanlıkta 58 görüşme gerçekleştirildi.

• **Toplumun STK Algısı ve Yaklaşımları, 2014:**

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi ve Yaşama Dair Vakıf tarafından yürütülen, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından finanse edilen “Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında YADA tarafından gerçekleştirilen araştırmada Türkiye temsiliyetine sahip bir örneklem dahilinde 12 şehirde, 4015 anket gerçekleştirildi.

• **Türkiye’de STK’ların Halkla İlişkiler Deneyimi: Algı, Yaklaşım ve Uygulamalar, 2014:**

Doç. Dr. Seçil Deren Van Het Hof ve Mehmet Ali Çalışkan tarafından gerçekleştirilen TÜBİTAK 1001 Araştırma Projeleri Programı destekli, 112K141 proje kodlu araştırmada 60 STK ile derinlemesine mülakat, 60 STK odaklı ve genel olarak STK’lar üzerine haber medyası taramaları gerçekleştirildi.

• **Türkiye’de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası, 2012:**

Prof. Dr. Mesut Yeğen, Prof. Dr. Fuat Keyman ve Dr. Uğraş Ulaş Tol’un proje ekibini oluşturduğu TÜBİTAK 1001 Araştırma Projeleri Programı tarafından desteklenen 110K142 proje kodlu araştırmada 14 ilde 600 aktif STK ile yüz yüze görüşme, her 4 tematik kategoride 150 anket, STK yöneticileri ile 236 FCM çalışması ve 12 gönüllü kuruluşun vaka analizi gerçekleştirildi.

• **Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü, 2010:**

Doç. Dr. Mesut Yeğen, Prof. Dr. Fuat Keyman, Uğraş Ulaş Tol ve Mehmet Ali Çalışkan’ın proje ekibini oluşturduğu TÜBİTAK 1001 Araştırma Projeleri Programı tarafından desteklenen 107K219 proje kodlu araştırmada Türkiye temsiliyetine sahip bir örneklem dâhilinde 26 ilde STK yöneticileri ile 2500 derinlemesine mülakat gerçekleştirildi.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ, 9

1. STK SINIFLANDIRMALARI, 11

- 1.1. Literatürdeki Sınıflandırmalar, 12
- 1.2. Resmi Sınıflandırmalar, 17
- 1.3. Sınıflandırma Amaçlı Araştırmalar, 19
- 1.4. Sivil Topografya Sınıflandırması, 20

2. SİVİL TOPLUM ÇALIŞAN KURULUŞLAR, 27

- 2.1. Kamu Kurumları ve Programları, 30
- 2.2. Uluslararası Kuruluşlar ve Programlar, 33
- 2.3. Sivil Toplum Kuruluşları, 36
- 2.4. Üniversiteler, 37

3. STK İSTATİSTİKLERİ, 41

4. YADA ARAŞTIRMALARI VE SAYILARLA STK'LAR, 57

- 4.1. Kategoriler, 58
- 4.2. Üyeler, 59
- 4.3. Yöneticiler, 76
- 4.4. Çalışanlar, 85
- 4.5. Etkinlikler, 87
- 4.6. Katılım, 97
- 4.7. Medya Görünürlüğü, 109
- 4.8. İletişim, 115

Grafikler

- Grafik 1. World Giving Index Skoru Karşılaştırması, 44
- Grafik 2. Dernek Üye Sayılarının Türkiye Nüfusuna Oranı, 46
- Grafik 3. Dernek Üyeliklerinin Dağılımı, 46
- Grafik 4. Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları, 47
- Grafik 5. 2000 Yılı ve Öncesi Dernek Sayıları, 48
- Grafik 6. Bölgelere Göre Faal Dernek Sayısı, 49
- Grafik 7. Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler, 50
- Grafik 8. Yıllara Göre Yıl İçinde Kurulan Vakıf Sayıları, 51
- Grafik 9. Yıllara Göre Toplam Vakıf Sayıları, 52
- Grafik 10. Vakıf Üye Sayılarının Türkiye Nüfusuna Oranı, 52
- Grafik 11. Coğrafi Bölgelere Göre Vakıf Sayıları, 53
- Grafik 12. Öncelikli Faaliyet Alanlarına Göre Vakıf Sayıları, 54
- Grafik 13. STK'ların Sivil Topografya Kategorilerine Dağılımı, 58
- Grafik 14. Toplumda STK'lara Üyelik, 60
- Grafik 15. Toplumda Herhangi Bir STK'ya Üye Olmayı Düşünme Oranı, 60
- Grafik 16. Toplumun Üye Olmayı Düşündüğü STK'ların En Önemli Özellikleri, 61
- Grafik 17. Kamu Yöneticilerinde STK Üyeliği, 61
- Grafik 18. Kamu Yöneticilerinin Üye Oldukları STK'lar, 62
- Grafik 19. Kamu Yöneticilerinin STK'lara Kurucu Üyelik Durumları, 62
- Grafik 20. Kamu Yöneticilerinde Kurucu Üye Olunan STK Kategorileri (Tematik), 63
- Grafik 21. Eğitim Düzeylerine Göre Kurucu Üyelik Oranı, 64
- Grafik 22. Eğitim Düzeylerine Göre Üyelik Oranı, 64
- Grafik 23. Yaş Gruplarına Göre Kurucu Üyelik Oranı, 65
- Grafik 24. Yaş Gruplarına Göre Üyelik Oranı, 65
- Grafik 25. Çalışma Sürelerine Göre Kurucu Üyelik Oranı, 66
- Grafik 26. Çalışma Sürelerine Göre Üyelik Oranı, 66
- Grafik 27. Kurum İçi Pozisyonlara Göre Kurucu Üyelik Oranı, 67
- Grafik 28. Kurum İçi Pozisyonlara Göre Üyelik Oranı, 67
- Grafik 29. Kamu Yöneticilerinde Herhangi Bir STK'ya Üye Olmayı Düşünme/Düşünmeme Durumu, 68
- Grafik 30. Kamu Yöneticilerinin Üye Olmayı Düşündükleri STK Kategorileri, 69
- Grafik 31. STK'ların Üye Sayıları, 69
- Grafik 32. STK'ların Kurucu Üye Sayıları, 70
- Grafik 33. STK'ların Genel Kurul Üye Sayıları, 71
- Grafik 34. STK'ların Üye Yaş Dağılımları., 72
- Grafik 35. STK'ların Üye Cinsiyet Dağılımları., 74
- Grafik 36. STK Üyelerinin Eğitim Durumları, 75
- Grafik 37. STK Yöneticilerinin Cinsiyet Dağılımı., 77
- Grafik 38. Yöneticilerin Yaş Gruplarının Genel Dağılımı, 77
- Grafik 39. Yöneticilerin Yaş Kategorilerindeki Cinsiyet Dağılımı, 78

- Grafik 40. Cinsiyete Göre Eğitim Seviyesi Dağılımı, 79
- Grafik 41. Yöneticilerin Meslek Dağılımı, 80
- Grafik 42. Yöneticilerin Medeni Durumları, 81
- Grafik 43. Yöneticilerin Çocuk Sayıları, 82
- Grafik 44. Çoklu Mütakabiliyet Analizi (5 Değişken), 83
- Grafik 45. Ücretli Çalışan Sahipliği, 85
- Grafik 46. Ücretli Çalışanı Olan Kuruluşlarda Çalışan Sayısı, 85
- Grafik 47. Sivil Topografya Sınıflandırması'na Göre Ücretli Çalışan Sahipliği, 86
- Grafik 48. Etkinlikler Gruplama Analizi, 89
- Grafik 49. Kar Amaçlı Faaliyetlerde Bulunma Durumu, 93
- Grafik 50. Kar Amaçlı Faaliyetlerde Bulunmama Nedenleri, 93
- Grafik 51. Son 3 Yıl İçinde Kendi Kaynakları Dışında Bir Fon Kaynağıyla Proje Yapma Durumu, 94
- Grafik 52. İllere Göre Son 3 Yıl İçinde Kendi Kaynakları Dışında Bir Fon Kaynağıyla Proje Yapma Durumu, 95
- Grafik 53. Son Yapılan Projenin Kaynağı, 96
- Grafik 54. STK - Toplum Etkileşimi, 97
- Grafik 55. Toplumda STK'lara Bağış Davranışı, 98
- Grafik 56. Toplumda Bağış Yapılan Kurumlar, 101
- Grafik 57. Kamu Yöneticilerinde STK Davetlerine Katılım Oranı, 102
- Grafik 58. STK'ların Kamu Kuruluşlarını Ziyaret Etme Oranı, 102
- Grafik 59. Son Bir Yılda STK'ların Merkezi Kamu Kuruluşlarını Ziyaret Nedenleri, 103
- Grafik 60. Son Bir Yılda Merkezi Kamu Kuruluşlarının STK'ları Ziyaret Etme Nedenleri, 104
- Grafik 61. Kamu Yöneticilerinin STK Yayınlarından Yararlanma Oranı, 105
- Grafik 62. Kamu Yöneticilerinin STK Yayınlarından Yararlanma Biçimleri, 105
- Grafik 63. STK'ların 2011 Yılı İçinde Herhangi Bir Politika Oluşum Sürecine Dâhil Olma Durumları, 106
- Grafik 64. STK'ların Siyasetle İlişkisi, 106
- Grafik 65. Sivil Topografya Sınıflandırması'na Göre STK'nın Siyasetle İlişkisi, 107
- Grafik 66. Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı, 109
- Grafik 67. Haber Olan STK'ların Topografya Kategorilerine Göre Dağılımı (Zaman, Milliyet, Habertürk, Sözcü), 110
- Grafik 68. Haber Olan STK'ların Tematik Alanlara Göre Dağılımı (Zaman, Milliyet, Habertürk, Sözcü), 113
- Grafik 69. STK Haberlerinde Konu Edilen STK Faaliyetleri (Zaman, Milliyet, Habertürk, Sözcü), 114
- Grafik 70. STK'ların Öncelikli Olarak İletişim Kurmak İstedikleri Hedef Kitle, 115
- Grafik 71. STK'ların Öncelikli Hedef Grupları ile İletişimde En Sık Kullandıkları İletişim Mecrası, 116
- Grafik 72. STK'ların Gerçekleştirilen Kampanya/Etkinlik İle İlgili Bir Araştırma Yürütme Oranı, 117
- Grafik 73. STK'ların Kampanya/Etkinliklerinin Başarısını Takip Etme Durumu, 117
- Grafik 74. STK'ların Kampanya/Etkinliklerinin Başarısını Takip Etme Yolları, 118
- Grafik 75. STK'ların Kampanya/Etkinliklerinin Sorumlusu, 119
- Grafik 76. STK Temsilcilerine Göre Kurumun En Önemli İletişim Sorunları, 121
- Grafik 77. STK'ların Kurumsal İletişim Stratejisi, 122
- Grafik 78. Kurumda Bir İletişim Uzmanı/Sorumlusu/Müdürü/Koordinatörü Çalışma Oranı, 123
- Grafik 79. İletişim Alanında Profesyonellik Düzeyi, 123

Tablolar

- Tablo 1. Dernekler Dairesi Başkanlığı, Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler Sınıflandırması, 17
- Tablo 2. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Hedef Kitlelerine Göre Vakıflar Sınıflandırması, 18
- Tablo 3. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Faaliyet Gösterilen Sektörlere Göre Vakıf Sınıflandırması, 18
- Tablo 4. Sivil Topografya Sınıflandırması, 24
- Tablo 5. Statülerine Göre Sivil Toplum Kuruluşları, 42
- Tablo 6. Gelişmiş Ülkelerde Toplam STK Sayıları, 43
- Tablo 7. World Giving Index'e Göre Ülkelerin Hayırseverlik Sıralaması, 44
- Tablo 8. Sivil Topografya Sınıflandırmasına Göre Üye Sayılarının Dağılımı, 71
- Tablo 9. Sivil Topografya Sınıflandırması'na Göre Üye Yaş Dağılımı., 73
- Tablo 10. Sivil Topografya Sınıflandırması'na Göre Üye Cinsiyet Dağılımları, 74
- Tablo 11. Sivil Topografya Sınıflandırması'na Göre Eğitim Durumları, 76
- Tablo 12. Yöneticilerin Gelir Grupları, 81
- Tablo 13. Yönetim Kurulu Belirleme Süreçleri, 84
- Tablo 14. Ücretli Çalışanların Niteliği, 87
- Tablo 15. Etkinlik Türleri, 88
- Tablo 16. Etkinlik Kategorileri, 90
- Tablo 17. Toplumda STK'lara Bağış Davranışının Cinsiyetlere Dağılımı, 98
- Tablo 18. Toplumda STK'lara Bağış Davranışının Yaş Gruplarına Dağılımı, 98
- Tablo 19. Toplumda STK Üyeliğine Göre STK'lara Bağış Davranışı, 99
- Tablo 20. Toplumda Siyasal Kimliklere Göre STK'lara Bağış Davranışı, 99
- Tablo 21. STK'lara Düzenli Bağış Yapma Davranışının STK'larla Etkileşim Biçimleriyle Karşılaştırılması, 100
- Tablo 22. STK'lara Düzensiz Bağış Yapma Davranışının STK'larla Etkileşim Biçimleriyle Karşılaştırılması, 100
- Tablo 23. Yardım / Hizmet Verilmeyecek Gruplar, 108
- Tablo 24. Haber Mecralarındaki STK Haberlerinin Sivil Topografya Sınıflandırması'na Göre Dağılımı, 111
- Tablo 25. STK'ların Haberlerde Yer Alma Oranı, 112
- Tablo 26. STK'ların Etkinliklerinde Kullandıkları İletişim Yöntemleri, 120
- Tablo 27. İletişim Uzmanından Beklentiler, 124

GİRİŞ

Bu yayının okumakta olduğunuz bu ilk cildinde, Türkiye’de STK’larla ilgili genel bilgiler ve veriler sunulacaktır. STK sınıflandırmaları başlığı öncelikle hem Türkiye hem de dünyadaki STK’lar için geçerli olan sınıflandırma sorununa değinmektedir. Bu çerçevede literatürde, Türkiye’deki resmi kurumlar bünyesinde ve sivil toplumun kendisindeki STK sınıflandırması girişimleri incelenecek ve ardından, *Türkiye’de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası* araştırmasının bir çıktısı olan “Sivil Topografya Sınıflandırması”ndan bahsedilecektir. Bu sınıflandırma, bu raporun çeşitli yerlerinde paylaşılan bulguların değerlendirilmesinde de kullanılmıştır. Devamında Türkiye’de STK’lar üzerine ve STK’larla birlikte çalışan kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları hakkında özet bilgiler sunulacaktır. Bu cildin geri kalan kısmında ise STK’lar üzerine veriler paylaşılacaktır. Önce kamu kuruluşları tarafından sağlanan makro veriler sunulacak, ardından YADA’nın yürüttüğü ve katkı sağladığı araştırmalara dayalı olarak STK’lar ve STK’larla faaliyet yürüten yurttaşlar üzerine veriler paylaşılacaktır. Bu veriler, STK’lara üyelik, toplumun ve kamu kuruluşlarının STK’larla kurdukları temas biçim ve düzeyleri ve STK’ların medya görünürlüğü gibi başlıklar altında sunulacaktır.

Araştırma bulgularının ikinci öbeği olan STK’lara Yönelik Algı ve Yaklaşımlar başlığı ise ikinci ciltte işlenecektir. Bu bölüm altında kavramsal STK algısı, STK’ların toplumsal işlev ve sınırları, STK’ların itibarı, performansları, etki güçleri, demokratiklik düzeyleri, STK’larla iletişim ve STK’lardan beklentiler gibi konularda toplum, Kamu yöneticileri ve STK temsilcilerinin yaklaşımları karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

**1. STK
SINIFLANDIRMALARI**

1. STK SINIFLANDIRMALARI

Sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar ve üçüncü sektör gibi pek çok farklı kavramla ifade edilirler. Bu kavram çeşitliliğine paralel bir sınıflandırma çeşitliliği de mevcuttur. Gerçekten de toplumsal yaşamdaki işlevleri, hedef kitleleri, statüleri, ölçekleri, çalışma biçimleri vs. açılardan türlü özgünlükler arz eden sivil toplum kuruluşlarını hem kavramsallaştırmak, hem de kategorilere ayırmak hayli zordur. Ne literatürde, ne kamu kurumları nezdinde, ne de STK'ların kendi bünyelerinde üzerinde uzlaşmış bir sınıflandırma kriterine rastlamak mümkündür. Bu bölümde söz konusu alanlardaki sınıflandırmalara değinilecek, ardından *Türkiye’de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topografyası* başlıklı araştırmanın bir sonucu olarak önerilen STK sınıflandırması açıklanacaktır.

1.1. Literatürdeki Sınıflandırmalar

Sivil topluma ilişkin literatürde, kuruluşları sınıflandırmaya yönelik çalışmalar olmakla birlikte üzerinde anlaşmış, kapsayıcı ve hem teorisyenler, hem de sivil toplum alanında çalışanlar tarafından kullanılabilir bir sınıflandırmadan söz etmek mümkün değildir. Vakıl¹, literatürdeki sınıflandırma sorununa yönelik üç tür yaklaşım bulunduğunu ifade etmektedir. Birinci yaklaşım sınıflandırma meselesinden topyekûn sakınmayı tercih ederken, bununla uğraşmak yerine odaklanılan meseledeki tartışmalara özel tanımlarla yetinmeyi uygun görür. İkinci yaklaşım ise odaklanılan meselenin amaçlarına uygun bir sınıflandırma yapılması gerekliliğini savunur. Bu yaklaşım dâhilinde yapılan sınıflandırmalar söz konusu meselenin bağlamı içerisinde kalmakta ve başka bağlamlara gönderme yapmamaktadır. Sınıflandırma sorununa üçüncü yaklaşım ise sınıflandırma işini belirli tartışmalardan bağımsız, ayrı bir muameleyi hak eden bir konu olarak görür.

Sivil toplum alanında çalışan kuruluşları sınıflandırma çabalarının ilk örneklerinden biri, Vakıl’ın aktardığı üzere, Esmen ve Uphoff’a (1984)² aittir. Buna göre üç farklı kuruluştan bahsetmek mümkündür: topluluk bazlı kurulan ve genellikle kırsal düzeydeki **mahallî organizasyonlar**, iktisadi fayda amacıyla kurulan **kooperatifler** ve üyelerinin belli nitelikleriyle tanımlanan, çeşitli çıkar gruplarının bir araya gelmesiyle oluşan çıkar kuruluşları. Esmen ve Uphoff’un bu sınıflandırması bağlam bağıl olması, yani kuruluşları belirli bir analiz hedefinde kullanılmak üzere ayırıştırması açısından sınırlılıklara sahiptir.

Fowler (1985)³, kuruluşları ne olduklarına göre değil, ne yaptıklarına göre yapılacak bir sınıflandırmanın daha anlamlı olduğu fikrinden hareketle, iki farklı sınıflandırma eksenini tanımlamıştır. Birinci eksen kriter

1 Vakıl, A. 1997. “Confronting the classification problem: Toward a taxonomy of NGOs”, *World Development*, 25, 12, 2057-2070

2 ESMAN, M. ve UPHOFF, N., *Local Organizations: Intermediaries in Rural Development*, Cornell University Press, Ithaca (1984).

3 FOWLER, A., *NGOs in Africa: Naming Them by What They Are*, ed: K. Kinyanjui, *Non-Government Organizations’ Contribution to Development*, Institute of Development Studies, University of Nairobi, Nairobi (1985).

hesap verilebilirliktir ve bu kriter açısından kuruluşlar, hedef gruba/niyet edilen yararlanıcıya yönelik aşağı doğru hesap verilebilirlik ve fon sağlayan kaynaklara doğru, yani yukarı doğru hesap verilebilirlik ayrımına tabi tutulurlar. **Kaynaklar üzerinde kontrol** bir başka eksenidir ve kuruluşlarda karar alma süreçlerine katılım düzeyini ölçer. Fowler'ın sınıflandırması kurum içi demokrasi ve işleyiş açısından kuruluşları ayrıştırabilmekte, ancak farklı bağlamlarda bu rolü üstlenememektedir.

Elliott (1987)⁴ kuruluşların ayrıştırılacağı kriter olarak kalkınma açısından pozisyonlarını belirlemiştir. Buna göre belirli bir gruba hizmet sağlayan **refah eksenliler**, nihai hedefi toplumun temel ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini geliştirmek olan **kalkınmacılar** ve yoksulluğu siyasi süreçlerin sonucu olarak göreyerek toplumun bu süreçlere dâhil edilmesini hedefleyen **güçlendirme yönelimliler** olarak üç grup tanımlanabilir. Elliot'un analizi kuruluşlara kalkınma indirgemeci yaklaşması açısından sınırlıdır, zira sivil toplum için kalkınma dışında bir alan tanımlamamaktadır.

Wolpert (2001)⁵ kuruluşları aktivitelerine göre bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Buna göre kuruluşlar **iyilikseverlik** (*philanthropy*), **hayırseverlik** (*charity*) ve **hizmet** etkinlikleri gerçekleştiren yapılar olarak ayrışmakta, ancak bunlardan birini veya daha fazlasını da yerine getirebilmektedir. Bu sınıflandırma bağlamı bağl olma sorununa bir yanıt oluşturmaktadır, ancak yeterince ayrıştırıcı olmaması, birçok farklı açıdan farklılaşabilen kuruluşları bir arada toplaması açısından sınırlı bir sınıflandırmadır.

Wolch (1990)⁶ kuruluşların sınıflandırılmasında üç eksen tanımlamıştır. Bunlardan ilki **savunucu eksenli / doğrudan hizmet verme hedefli** ayrışmasıdır. Faydalanıcılar üzerinde etki sağlama ve kamusal kararları değiştirmeyi amaçlayanlar ilk kategoride toplanırken, diğer kategorideki kuruluşların amacı doğrudan hizmet sunmaktır. İkincisi **ticarileşmiş/ticarileşmemiş** ayrımıdır ve kuruluşların kazanç mı elde ettikleri, yoksa hizmet mi sağladıkları sorusu üzerinden sınıflandırma yapılmaktadır. Üçüncü eksen ise Wolch, kuruluşları yararlanıcıların süreçlere dahililiyeti üzerinden **katılımcı/elitist** olmak üzere bir sınıflandırmaya tabi tutar. Bu sınıflandırmalar ayrıştırıcılıkları açısından başarılı olmakla birlikte uygulama sürecinde zorluklara açık bir görünüm sergilemektedir.

Bir başka sınıflandırma kadın üzerine çalışan kuruluşlara odaklanan DAWN (*Development Alternatives with Women for a New Era - Yeni Bir Çağda Kadınlarla Kalkınma Alternatifleri*) tarafından, "kurumsal lokasyon", "organizasyon kompozisyonu" ve "aktivite kapsamı" baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre kuruluşlar şu kategorilere ayrılmaktadır: **dış inisiyatifli kuruluşlar** (*outside initiated*), **küçük taban kuruluşları** (*small grassroots*), **işçi-bazlı kuruluşlar** (*worker-based*), **bir politik parti ile ilişkili kuruluşlar** (*affiliated*

4 ELLIOTT, C., Some Aspects of Relations Between North and South in the NGO Sector, *World Development*, 15, pp. 57-68 (1987).

5 WOLPERT, J., The Distributional Impacts of Nonprofits and Philanthropy, ed: P. Flynn ve V. A. Hodgkinson, *Measuring the Impact of the Nonprofit Sector*, New York (2001).

6 WOLCH, J. R., *Building the The Shadow State*, The Foundation Center, New York (1990).

with a political party), **hizmet yönelimli kuruluşlar** (service-oriented), **araştırma tipi kuruluşlar** (research type) ve **koalisyonlar**. Toplumsal cinsiyet alanındaki kuruluşları anlamayı önceleyen bu sınıflandırmadaki özgünlük, birden fazla eksenli bir arada düşünerek ve sadece kuruluşların ne yaptığına değil, hem yönelimine hem neye hizmet ettiğine dikkat ederek gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Bratton (1989)⁷, Afrika'daki Gönüllü Kuruluşlar üzerine çalışırken operasyon düzeyini temel alan bir sınıflandırmaya gitmiştir. Buna göre bir yanda **yerli kuruluşlar**, diğer yanda **uluslararası kuruluşlar** bulunmaktadır. Yerli kuruluşlar **gönüllü kuruluşlar** ve **topluluk bazlı kuruluşlar** olmak üzere iki kategoride toplanmaktadır. Gönüllü Kuruluşlar için ise faydalanıcılar ekseninde önemli bir ayırım yapılmaktadır: **kendisine yararı hedefleyen üyelik kuruluşları** ve **başkalarına yarar sağlayan hizmet organizasyonları**. Bu ayırım kuruluşların neye hizmet ettiğini açıklamada kilit bir noktaya sahiptir. Fakat tek başına sivil toplum dünyasındaki karmaşıklığı resmetmek açısından yetersizdir.

Korten (1990)⁸ de benzer şekilde yararlanıcıları gözetererek 4 temel kategoriden bahsetmektedir. Üyelik eksenli kuruluşlar, **gönüllü kuruluşlar**, **Kamu hizmet tedarikçisi kuruluşlar** ve **GONGO**'lar (Government-Operated NGO, Hükümet Güdümündeki STK). Yararlanıcının üyeler mi yoksa dışarısı mı olduğu ayırımının yukarıda sayılan güçlü ve zayıf yanları bu sınıflandırma için de geçerlidir.

Boris ve Mosher (1998)⁹ fonksiyonlara göre bir ayırım yaparak **sivil fonksiyonlara** ve **ekonomik fonksiyonlara** sahip kuruluşlar sınıflandırmasına gitmiştir. Ancak literatürdeki sınıflandırma çalışmalarına bakıldığında kuruluşların pek çok başka fonksiyonu bulunduğu gözlemlenebilir.

Vakil, kuruluşları organizasyonel niteliklerine göre ve özsel ve olumsal (*essential and contingent*) olarak ayırmakta fayda görmekte ve farklı boyutlara göre kategorizasyon önermektedir. **Özsel ayırımlar** baz alındığında iki sınıflandırma eksenli öne çıkmaktadır: **yönelimlerine göre gönüllü kuruluşlar** ve **operasyon düzeylerine göre gönüllü kuruluşlar**. Yönelimlerine göre yapılan ayırımda altı kategori belirtilmektedir: **refah, kalkınma, savunuculuk, gelişim eğitimi, ağ kurma** ve **araştırma**. Buradaki kategoriler kuruluşların varoluş nedenlerine dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşım yeni bir sınıflandırma sunmaktan ziyade mevcutlardan bir derleme niteliği taşımakta, bu yüzden de mevcutların zaafalarını getirmektedir. Vakil, operasyon düzeyi düşünüldüğünde ayırımın genellikle **uluslararası, ulusal** ve **topluluk bazlı** gönüllü kuruluşlar şeklinde yapıldığını, oysa bunlara özellikle 3. Dünyada **bölgesel** olanları eklemek gerektiğini belirtmektedir. Vakil'in **olumsal ayırımlar** için önerdiği temel kategoriler ise **sektörel odak** ile **değerlendirme nitelikleridir** (*evaluative attributes*)'dir.

7 BRATTON, M., The Politics of Government-NGO Relations in Africa, *World Development*, 17, 4, pp. 569-587 (1989).

8 KORTEN, D. C., Getting to the 21st Century: Voluntary Action and the Global Agenda, Kumarian Press, Inc., West Hartford (1990).

9 BORIS, E. ve MOSHER-WILLIAMS, R., Nonprofit Advocacy Organizations: Assessing the Definitions, Classifications, and Data, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 27, 4, pp. 448-506 (1998).

ICNPO'nun (*International Classification of Non-profit Organizations*, Uluslararası Kar Amacı Gütmeyen Kurum Sınıflandırması) sektörel ayrıma dayalı kategorizasyonu, sektörel odaklı sınıflandırmalara en rafine örneklerden biridir. Uluslararası çalışmalar arasında en fazla kullanılan sınıflandırma da budur. Çoğunlukla kuruluşların faaliyet alanlarına dayanan bu sınıflandırmada on iki ana kategori bulunmaktadır:

1. Kültür ve Eğlence,
2. Eğitim ve Araştırma,
3. Sağlık,
4. Sosyal Hizmetler,
5. Çevre,
6. Kalkınma ve Barınma,
7. Hukuk, Savunuculuk ve Politika,
8. İyilikseverlik Araçları ve Gönüllü Teşvikçileri,
9. Uluslararası,
10. Din,
11. İş Örgütleri, Mesleki Örgütler ve Sendikalar,
12. Diğerleri

ICNPO sınıflandırması sivil toplumun geliştiği ve hatta sektörleştiği Batı ülkelerindeki durumu resmetmek açısından elverişli, ancak sektörel ayrımlarla sınırlı bir araçtır. Benzer bir sınıflandırma olan ABD'deki Ulusal Vergi Muafiyeti Olan Teşekküllerin Sınıflandırılması (NTEE - *National Taxonomy of Exempt Entities*) ise kuruluşları amaçlarına dayanarak ayırmaktadır:

1. Sanat, Kültür ve İnsaniyetperverlik,

2. Eğitim,

3. Çevre ve Hayvanlar,

4. Sağlık,

5. Sosyal Hizmetler,

6. Uluslararası,

7. Kamusal, Sosyal Fayda,

8. Dini,

9. Müşterek, Üye Faydası,

10. Bilinmeyen

Her iki sınıflandırma da tematik ayrıştırmanın ötesine geçmeyi tam olarak sağlayamamaktadır. Bu sınıflandırmalarda fonksiyon ve tema iç içe geçmiştir.

Kramer (1981)¹⁰, gönüllü kuruluşları rollerine göre ayırmayı önermiştir. Buna göre dört kategori tanımlanabilir. **Hizmet sağlayıcı rol, iyileştirici ve savunucu rol, öncü rol ya da hizmet öncülüğü ve değer koruyuculuğu rolü.** Kendal (2003)¹¹ da benzer bir sınıflandırmaya giderek beş küme tanımlamıştır: **Hizmet ve tedarik, inovasyon, savunuculuk, ifade etme,** ve **camia oluşturma** fonksiyonları. Bu kategorizasyonlar, özellikle yönelim itibarı ile kuruluşları birbirinden ayırmada başarılı bir zemin sağlamakta, kuruluşun neye hizmet ettiğini açıklamak için de iyi bir araç oluşturmaktadır. Ancak birbirini dışlayan (*mutually exclusive*) kategoriler kurma konusunda zayıf kalmaktadır.

Salamon ve arkadaşları (2000)¹², gönüllü kuruluşları sınıflandırmak için en elverişli analiz birimi olarak kuruluşların üstlendikleri sosyal rolleri ve bunların açık hale getirdiği belli zayıflıkları görmektedir. Salamon ve arkadaşlarının öne çıkardığı **beş sosyal rol:** hizmet, inovasyon, savunuculuk, ifade etme ve liderlik geliştirme ve camia oluşturma ve demokratikleştirme; **beş zayıflık** ise tikellik, paternalizm, aşırı amatörlük ya da profesyonellik, kaynakların yetersizliği ve hesap verilebilirlik açığıdır. Salamon ve arkadaşlarının ortaya koyduğu çerçevenin özgünlüğü, burada yer verilen sınıflandırma çalışmalarının neredeyse tamamı sivil toplum ve gönüllü kuruluşlara olumlu bir özellik atfederken, bu çerçevenin bunun ötesine geçerek, gönüllü kuruluşların faaliyetleri sırasında meydana getirdikleri zafiyetlere de dikkat çekmesidir.

---

10 KRAMER, R., *Voluntary Agencies in the Welfare State*, University of California Press, Berkeley (1981).

11 KENDALL, J., *The Voluntary Sector: Comparative Perspectives in the UK*, Routledge, Londra ve New York (2003).

12 SALAMON, L. vd., *The Nonprofit Sector: For What and for Whom?*, Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no 37, The Johns Hopkins University Centre for Civil Society Studies, Baltimore (2000).

1.2. Resmi Sınıflandırmalar

Türkiye’de mevzuat açısından sivil toplum kuruluşları; dernek, vakıf ve kooperatifler ve bu kuruluşların şube ve temsilcilikleri ile üst kuruluşlarından oluşmaktadır. Aşağıda dernekler ve vakıflar ile ilgili kurumların kendi sınıflandırmaları yer almaktadır. Bu listelerde görülebileceği gibi kurumların sınıflandırma yapmaktaki amaçları STK’ları tüketici bir kategorizasyona tabi tutmak değil, kurumların kuruluş ve işleyiş aşamalarında başvurulabilecek pratik bir araç oluşturmaktır.

Dernekler Dairesi Başkanlığı’ndan elde edilen verilerde derneklerin faaliyet alanlarına göre bir sınıflandırmaya tabi tutulduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda gözlemlenebileceği gibi dernekler faaliyet alanlarına göre yirmi bir alt başlıkta anılmaktadır.

TABLO 1. DERNEKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI, FAALİYET ALANLARINA GÖRE DERNEKLER SINIFLANDIRMASI

ÇEVRE, DOĞAL HAYAT, HAYVANLARI KORUMA DERNEKLERİ
ÇOCUK DERNEKLERİ
DIŞ TÜRKLER İLE DAYANIŞMA DERNEKLERİ
ENGELLİ DERNEKLERİ
EĞİTİM ARAŞTIRMA DERNEKLERİ
TOPLUMSAL DEĞERLERİ YAŞATMA DERNEKLERİ
GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER
HAK VE SAVUNUCULUK DERNEKLERİ
İMAR, ŞEHİRCİLİK VE KALKINDIRMA DERNEKLERİ
İNSANİ YARDIM DERNEKLERİ
KAMU KURUMLARI VE PERSONELİNİ DESTEKLEYEN DERNEKLER
KÜLTÜR, SANAT VE TURİZM DERNEKLERİ
MESLEKİ VE DAYANIŞMA DERNEKLERİ
SAĞLIK ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER
ŞEHİT YAKINI VE GAZİ DERNEKLERİ
SPOR VE SPOR İLE İLGİLİ DERNEKLER
BİREYSEL ÖĞRETİ VE TOPLUMSAL GELİŞİM DERNEKLERİ
ULUSLARARASI TEŞEKKÜLLER VE İŞBİRLİĞİ DERNEKLERİ
YAŞLI VE ÇOCUKLARA YÖNELİK DERNEKLER
DİNİ HİZMETLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER
DÜŞÜNCE TEMELLİ DERNEKLER

Vakıflar Genel Müdürlüğü ise vakıfları iki farklı sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bunlardan ilki vakıfları hedef kitlelerine göre ayırtmaktadır.

TABLO 2. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, HEDEF KİTLELERİNE GÖRE VAKIFLAR SINIFLANDIRMASI

BELLİ BİR KURUMDA ÇALIŞANLAR VEYA MESLEK SAHIPLERİ
BELLİ HASTALIĞI OLANLAR
ÖZÜRLÜLER
KADINLAR
YAŞLILAR
YOKSULLAR
ÇEVRE VE DOĞAL HAYAT
ÇOCUKLAR / GENÇLER
DİĞER

Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılan bir diğer sınıflandırma ise faaliyet gösterilen sektörleri kriter almaktadır. Ancak bu sınıflandırma vakıfları ayırtmamaktadır. Zira bazı vakıflar birden fazla alanda faaliyet gösterebilmektedir.

TABLO 3. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, FAALİYET GÖSTERİLEN SEKTÖRLERE GÖRE VAKIF SINIFLANDIRMASI

EĞİTİM
SOSYAL YARDIM
SAĞLIK
SOSYAL HİZMET
SOSYO-KÜLTÜREL / TARİH
MESLEKİ EĞİTİM
SANAT
ÇEVRE
BİLİM VE TEKNOLOJİ
KALKINMA
TARIM VE HAYVANCILIK
SPOR
HUKUK, İNSAN HAKLARI, DEMOKRASİ
PERSONELE YARDIM
DİĞER

STK'lara ilişkin resmi alandan bir başka sınıflandırma bulunmamaktadır. Bu durum, daha önce de dile getirildiği gibi, STK'lara ilişkin veriler üzerine kapsamlı çalışma ve analizlerin yürütülmemesinden, kurumların yalnızca STK'ların kuruluş ve işleyişlerini düzenlemek için kullanabilecekleri bir araç olarak sınıflandırma yoluna gitmelerinden kaynaklanmaktadır.

1.3. Sınıflandırma Amaçlı Araştırmalar

STK'ların sınıflandırılmasına ilişkin olarak Türkiye'de sivil alanda da çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların sonucunda STK'lar çeşitli özellikleriyle betimlenmiş, birer sınıflandırma yapılmasına imkân kılacak veriler ortaya konmuştur. Ancak doğrudan kapsamlı ve tüketici bir kategorizasyon öneren bir çalışma mevcut değildir.

Yapılan çalışmaların en kapsamlısı TÜSEV'in "Sivil Toplum Endeksi Projesi" (STEP) dâhilinde yürütülen *Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Türkiye Ülke Raporu (Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci)*¹³ başlıklı çalışmasıdır. Birincil ve ikincil kaynaklardan toplanan verilerle oluşturulan rapor Türkiye'de sivil toplumun kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır. Paydaşlarla anket ve danışma toplantıları, medya tarama analizi, sivil toplumun kamuya etkisini ölçmek üzere vaka analizleri ve 1999'dan beri yayımlanan ikincil kaynaklardan elde edilen veriler 74 göstergeye göre ayrıştırılmış ve Danışma Kurulu tarafından puanlanarak çalışmaya sayısal bir nitelik kazandırılmıştır. Bu göstergelerin gruplandırılmasıyla Sivil Toplum Endeksi'nin her ülkede sivil toplumu değerlendirmek için kullandığı 4 ana boyuta (yapı, ortam, değerler ve etki) ilişkin bir değerlendirme ortaya çıkmaktadır. Bu boyutlar raporda şu şekilde tanımlanmaktadır: "Sivil toplumun **yapısı** (örn: üye sayıları, bağış yapma ve gönüllülük oranları, şemsiye kuruluşların varlığı ve sivil toplum altyapısı, insan kaynakları ve mali kaynaklar); sivil toplumun varlığını ve işlevlerini sürdürdüğü **ortam** (örn: yasal, siyasi, kültürel ve ekonomik bağlamlar, sivil toplum-devlet ve sivil toplum-özel sektör ilişkileri); sivil toplum arenasında benimsenen ve savunulan **değerler** (örn: demokrasi, hoşgörü, çevresel sürdürülebilirlik); sivil toplum aktörlerinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin **etkisi** (örn: Kamu politikalarını etkileme, vatandaşların güçlendirilmesi, toplumsal ihtiyaçların karşılanması)." Bu boyutlar üzerinden gerçekleştirilen puanlamalar sonucunda, rapor, 0 (zayıf) ile 3 (güçlü) arasında skalaya sahip bir karo üzerinde Türkiye'de sivil toplumun zayıf ve güçlü yanlarını sayısal olarak betimlemiştir.

STEP, Türkiye'de sivil toplumun yapı, ortam, değerler ve etki kategorileri etrafında çok yönlü bir değerlendirmesini sunması, sivil toplumun güçlü ve zayıf yönlerini, zorluk ve fırsatlarını ortaya koyması bakımından oldukça değerli bir çalışmadır. Ancak çalışmanın yararlandığı örneklem niteliksel olarak geniş bir yelpazeye yayılmasına karşın niceliksel olarak kısıtlı kalmış, Türkiye'deki STK'ları temsil edebilecek bir boyuta ulaşamamıştır. Söz konusu projenin raporunda da bu duruma değinilmiştir.

13 <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Uluslararası%20STEP%20Türkiye%20Ulke%20Raporu.pdf>

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın 1998 yılında yayınladığı “Önde Gelen Gönüllü Kuruluşlar” (Aydın Gönel) isimli araştırma raporu da Gönüllü Kuruluşları resmeden bilgiler içeren önemli çalışmalardan biridir. Çalışmada 66 bin STK'ya soru formu yollanmış, dönen 3119 kuruluş üzerine analizler gerçekleştirilmiştir. Fakat araştırma raporu, raporun Türkiye'deki STK'ları temsil etmediğini, yalnızca önde gelen STK'lar üzerine bir analiz olduğunu teslim etmektedir. Araştırma raporu önde gelen STK'ların amaçları, başlıca etkinlikleri, çalışma saatleri, üye sayıları, şube sayıları, yurtdışı ilişkileri, enformasyon hizmetleri, gelir kaynakları, teknik donanımı üzerine betimleyici veriler ortaya koymaktadır.

Sivil toplum alanında diğer önemli bir çalışma olarak *Sivil Toplum Ve Katılımın Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü* (Prof. Dr. Bahattin Akşit, Bahar Tabakoğlu, Ayşe Serdar) adlı araştırmanın da anılması gerekir. Çalışma, Türkiye'deki sivil toplumun mevcut durumunu STK'ların temel özellikleri, sivil toplum oluşumu içerisinde aldıkları roller ve yaşadıkları sorunlar ile devletle yürütülen ilişkiler üzerinden değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın en özgün yanı, STK'ları merkeze koyan ve bu konuları STK'ların bakış açısından değerlendiren Türkiye'deki ilk çalışma olmasıdır. Ayrıca yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilen teorik tartışmalar dikkate alınarak ve anket ve derinlemesine görüşmelerin verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma, Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının kendilerine, diğer STK'lara, sivil topluma ve devlete ilişkin algıları etrafında Türkiye'de sivil toplumun mevcut yapısını ve bu yapıya şeklini veren tarihsel dönüşümleri tartışan ve değerlendiren ilk çalışmadır. Türkiye'deki STK'ları temsil eden bir örnekleme uygulanmamış olsa da, Marmara Depremi ve sonrasında sivil toplumun durumuna odaklandığı ölçüde belli bir dönem için Türkiye'de sivil toplumun durumunu resmedebilmektedir. Ancak, AB süreci gibi daha güncel gelişmelerin bu resimde büyük değişikliklere neden olduğu belirtilmelidir.

1.4. Sivil Topografya Sınıflandırması

Yaşama Dair Vakıf, sınıflandırma problemine özgün ve kapsayıcı bir yaklaşım getirmek ve yukarıda sözü edilen sınırlılıkları aşmak amacıyla, “Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü” başlıklı araştırmanın bir çıktısı olarak, Türkiye’deki sivil toplumun özgünlüklerini, zaafalarını, farklılıklarını ve potansiyellerini dikkate alan yeni bir sınıflandırma önerisinde bulunmuştur. Yaşama Dair Vakıf tarafından yürütülen diğer araştırmalarda da bir analiz aracı olarak kullanılan Sivil Topografya Sınıflandırması’nda aşağıdaki kategoriler belirginleşmiştir:

1. **Özörgüt:** Toplumun geneline göre dezavantajlı bir konuma sahip bireylerin, konumlarını güçlendirmek amacıyla bizzat meydana getirdikleri kuruluşlardır. Örneğin engellilerin meydana getirdiği engelli kuruluşları böyledir. Bu kuruluşlar, hem grubun kendi aralarında sosyalleşmelerini, hem kapasite artırımını hem de sorunlarına çözüm/hak arayışlarını önüne hedef olarak koyabilirler. Öte yandan bireylerin herhangi bir grup çıkarını korumak amacıyla bir araya gelişleri ya da yararlanıcıların bizzat

kuruluşu meydana getirmeleri o kuruluşları bu kategoride anmak için yeterli değildir. Özgüt için tanımlanan kıstas, bireylerin toplumsal ekseninde tanımlanabilecek dezavantajlı bir konuma sahip olmalarıdır.

2. **Savunucu:** Bir dezavantajlı grubun, doğanın, hayvanların, çevrenin, insan ve tüketici haklarının politika düzeyinde ve yurttaş vicdanında savunulmasını sağlayan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar önlerine politikaların iyileştirilmesi veya uygulamaların düzeltilmesi gibi doğrudan hedefler koyarlar, ya da yurttaşları meselenin sahibi haline getirmek gibi dolaylı bir fayda hedeflerler. Öte yandan bir fikri, ideolojiyi, bir çıkarı, bir grubun doğrusunu, mesleki bir faydayı savunan ve/veya temsil eden kuruluşlar, bu konularda politika değişimlerini hedefleseler de, bu sınıflandırmanın tercihinde “savunucu” kategorisine girmezler. Savunucu kuruluşlar, hak talebi, ayrımcılığa maruz kalma gibi evrensel değerler açısından mağdur olan kesimlerin faydasını hedefleyen kuruluşlar olarak tarif edilmektedir.
3. **Siyasi Yönelimli:** Belli bir dünya görüşü ya da inancı paylaşan bireyleri bir araya getiren, paylaşım veya paylaştıklarını tanıtmaya ve/veya yaygınlaştırma doğrultusunda faaliyetler yapan kuruluşlardır. Bu tür kuruluşların genellikle siyasi çevrelerle organik ya da dolaylı bağları vardır. Bu kuruluşlar, daha pasif yayılcı olsalar da, genellikle Türkiye'nin temel sorunlarında taraf olurlar ve kamuoyunu etkilemek amacıyla açıklamalar, hatta eylemler ve mitingler yaparlar.
4. **Hayırsever:** Toplumun yoksul kesimlerine ya da dezavantajlı konumdaki kesimlerine yönelik aynı ve/veya nakdi yardımlar veya hizmetler sağlayan kuruluşlardır.
5. **Himayeci:** Doğrudan maddi ya da maddi karşılığı olan yardımlar yapmayı değil de ilgili dezavantajlı grubu fiziksel olarak güçlendirerek korumayı önüne hedef olarak koyan himayeci nitelikte hayırsever kuruluşlar da mevcuttur. “Himayeci Hayırsever Kuruluşlar” genellikle dezavantajlı grubun yakınları ya da bu gruba ilgilenen uzmanlar tarafından kurulurlar. Kimi daha az görünen örneklerinde ise, o dezavantajlı gruba sempati besleyen gönüllülerin “Himayeci Kuruluşlar” meydana getirmelerine de tanık olunur.
6. **Uzman:** Belli bir konuda uzman bilgi üretmek için sivil toplumun diğer kuruluşlarına zemin sağlayan, üretici ve yaratıcı kuruluşlardır. Her kuruluşta uzmanlık eksenli çalışmalar yapılıyor olabilir, fakat uzman kuruluşların mevcudiyet sebebi bilgi üretmek, bilimsel çıktılar sağlamaktır. Uzman Kuruluşlar da Savunucu ve Siyasi Yönelimli Kuruluşlar gibi, ürettikleri bilgi dolayımı ile kamuoyuna seslenirler. Fakat farkları nesnellik sınırlarında kalmaları ve tarafsız çağrılarda bulunmamalarıdır. Bunun yerine ele aldıkları meselelerdeki yaklaşımları geliştirecek, çeşitlendirecek bilgi donanım ve altyapısını sağlama misyonu ile hareket ederler. Uzman Kuruluş olarak var olan kuruluşların özsel olarak olmasa bile olumsal olarak Savunucu ya da Siyasi Yönelimli kategorideymiş gibi davrandığına tanık olmak mümkündür. Ancak bu kuruluşlar itibarlarını yöneldikleri bu kategorilerden değil uzmanlıklarından alırlar. Bu özelliklerini korumak için nesnellik iddialarını kaybetmemeleri önemlidir.

7. **Yaptırma, Yaşatma, Güzelleştirme:** Kamu faydasına bir yapıyı, mekanı, semti iyileştirmeyi, inşa etmeyi, korumayı önüne koyan kuruluşlardır. Bu davranış, Türkiye'nin en eski ve yaygın hayır işleme davranışdır. Bilindiği üzere, "sevabına" yapılan çeşmelerin üzerinde "hayrat" yazar. Camiler, Müslümanlar ibadetlerini rahatça yapabilsin diye hayırseverler tarafından yaptırıla gelmiştir. Ne var ki Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana camilerin zaman zaman politik, zaman zaman cemaatçi nitelikleri ya da misyonları da olageldiğinden, cami yaptırma, bir hayır işi niteliğini korumakla birlikte bir cemaat ya da çevre ile güçlü bağlantılar içerisinde de olabilmektedir. Bu nitelikleri ile kimi cami yaptırma ve yaşatma dernekleri Siyasi Yönelimli Kuruluşlar gibi hareket ederler. Bunun dışında bu kategorideki yaygın bir tür de daha yeni bir davranışı tarif etmektedir. Bu tür, yaşanan mahalleyi, semti, siteyi korumayı, güzelleştirmeyi ve mahalleli ile dayanışmayı önceler. Dayanışma nitelikleri ile Hayırsever, güzelleştirme nitelikleri ile aşağıda söz edilecek Sosyalizasyon kategorisinin özelliklerini gösterirler.
8. **Hemşeri:** Bir coğrafi ya da kültürel kökeni paylaşmış, başka bir coğrafya ya da kültür içerisinde yaşayanları bir araya getiren kuruluşlardır. Genellikle üyelerinin sosyalleşmelerini, kökenlerine duydukları özlemlerini gidermelerini, bağları sürüyorsa geriye yönelik hizmetler yapmayı ve üyelerinin yeni ortamlarındaki sorunlarıyla baş etmelerinde onlara destek olmayı hedeflerler. Bunların önemli bir kısmı, bir şehir ya da köy kökenli olup da daha büyük yerleşim merkezlerine göçmüş olanlar tarafından meydana getirilen kuruluşlardır. Üyelerinin birçoğu aynı mahallelerde ya da yakın yerlerde yaşarlar. Geldikleri yerlerle bağları zayıflamış da olsa sürmektedir. Öte yandan bu kategoride ortak bir coğrafya geçmişine referans verilse de, o coğrafyadan tamamen kopmuş topluluklar da mevcuttur. Bu toplulukların meydana getirdiği "Hemşeri Kuruluşları" da öncekiler gibi geçmiş yaşam paylaşımını canlı tutmak, kültürü yaşatmak ve tanıtmak için çaba sarf ederler. Hatta bunların bir kısmı, kendi bağları kopsa da cemaatlerinin ya da soydaşlarının başka ülke ya da coğrafyalardaki acılarını paylaşmak, sorunlarının çözümü için çaba harcamak amaçlı faaliyetlerde bulunurlar. Bu özellikleri ile kısmen Siyasi Yönelimli kuruluşlara kısmen de Özörgütlere benzerler.
9. **Sosyalizasyon:** Bir hobi, sosyal paylaşım, ortak geçmiş nedeniyle sosyalleşme amaçlı bir araya gelme zeminleri sağlayan kuruluşlardır. Genellikle dışarıya yönelmezler. Nadiren paylaşımlar sırasında ortaya çıkan ürünleri toplumsallaştırırlar. Fakat bunu sosyal faydayı önceleyerek ve sistematik olarak değil, keyfi olarak yaparlar. Bu kuruluşlar genellikle bir hobiyi birlikte icra etmek isteyen ya da yaş, meslek veya kültürel açıdan emsalleriyle bir arada olmayı arzulayan yurttaşların oluşturdukları kuruluşlardır. Bu bir araya gelişlerin koro, sergi, kermes, vb. ürünleri de olabilmektedir. Fakat asıl olan icradan ziyade boş zaman aktivitesidir. Bu kuruluşların önemli bir kısmı da kağıt oyunları, okey gibi oyunların oynanabilme zeminini oluşturmak, sosyal çevreleri ile "eğlenme" ihtiyaçlarını karşılamak için kurulurlar.
10. **Kulüp:** Bir sanat ya da spor becerisine sahip bireylerin bu aktiviteleri düzenli yapmalarını ve yarışlara, müsabakalara, liglere, turnuvalara ya da çeşitli ulusal ya da uluslararası etkinliklere katılmalarını

sağlamak hedefindeki kuruluşlardır. Türkiye’de en yaygın olanı (başta futbol olmak üzere) spor kulüpleridir. Yeni zamanlarda federasyonlaşan dans okulları da hızla çoğalmaktadır. İşletme gibi çalışan birçok spor ve sanat merkezi de bu kategorinin Pazar Eksenli kategoriye geçişliliği olan türleridir.

11. **Yan Kuruluş:** Bir kuruluşun, hukuki, iktisadi ya da etik nedenlerle kendi bünyesinde gerçekleştir(e)mediği etkinlikleri gerçekleştirmek amacıyla kur(dur)duğu kuruluşlardır. Birçok türü vardır. En yaygın olanları bizzat ayrı bir yönetmelik ya da yasal kararla kurulmuş “Gönüllü” kuruluşlardır. Bu kuruluşlar “Verem Savaş” derneklerinde olduğu gibi zamanla atıllaşabilir, “Halkevleri”nde olduğu gibi misyonlarının dışında faaliyetlere yönelebilirler. Diğer karşılaşılan bir Yan Kuruluş türü, kamu çalışanları ya da yöneticilerinin kendi çalışma ve refah koşullarını geliştirmek amacıyla kurdurdukları kuruluşlardır. Yine kamu çalışanları/yöneticileri öncülüğünde kurulan başka bir tür ise, bir hizmet eyleyen kamu çalışanlarının; mevzuat sıkıntıları nedeniyle hizmetlerinin önündeki engellere takılmamak ve/veya hizmetleri daha kolay ve konforlu sağlayabilmek için meydana getirdikleri ya da (belediye spor kulüpleri örneğinde olduğu üzere) kurumun öncelikleri dışında bir faaliyete iştirak etmelerini sağlamak amacıyla kurulan dernek, vakıf ya da kooperatiflerdir. Son bir tür de özel şirketlerin yan kuruluşlarıdır. Bu türde önceleri daha ziyade bir sermayedarın hayır işleri yaparak itibar kazanma misyonu ile kurulan örneklerle rastlanırken, günümüzde daha ziyade şirketin itibar yönetimi ekseninde konu yönetimi, kurumsal sosyal sorumluluk ve hatta kimi sponsorluk faaliyetlerini yerine getirmek amacıyla kurulan ve bizzat mevcut şirket yöneticileri tarafından yönetilen Yan Kuruluşlar da meydana gelmeye başlamıştır. Öte yandan bu sınıflandırma açısından Yan Kuruluşlar bir sorun da teşkil etmektedir; zira her bir yan kuruluşun sınıflandırmanın çalışma prensibi doğrultusunda başka bir kategorisi de vardır. O kategorilere bu türleri dağıtmak ise kategorilerin özgün niteliklerini etkilemektedir. Zira Yan Kuruluşların birçok konuda her bir kategoriden farklılaşan nitelikleri mevcuttur.
12. **Meslek/Sektör Eksenli:** Bir mesleğin ya da sektörün promosyonunu ve geliştirilmesini, bireylerin bu eksende çıkarlarının korunmasını sağlama hedefindeki kuruluşlardır. Genellikle oda gibi hareket ederler. Mesleğin geliştirilmesi, meslektaşların dayanışması, mesleki sorunların çözülmesi yönünde faaliyette bulunurlar. Mesleki çıkarları savunmaları itibari ile Savunucu Kuruluşlara benzeseler de evrensel temelli hak eksenli savunuculuk faaliyetlerinden farklı olarak tikel bir çıkarın maksimizasyonu motivasyonu ile onlardan ayrışır. Bazı türleri meslek ölçeğinde değil sektör ölçeğindedir. Sektörün itibarını ya da mevzuatlar karşısındaki ortak sorunları konu ederler. İşadamları dernekleri gibi özel bir sektöre odaklanmayanları da mevcuttur.
13. **Pazar Eksenli:** Pazar Eksenli kuruluşlar, çıkar üretme hedefli kuruluşlar olup aslında STK olarak değerlendirilmesi tartışmalı olan kuruluşlardır. Bir şirket olarak teşekkül olabilecekken, gönüllü kuruluş olmanın hukuki, etik ya da sosyo-kültürel faydalarından istifade etmek için dernek, vakıf ya da kooperatif olmayı hedeflerler. Öte yandan sivil toplum faaliyetlerine dolaylı destek sağlarken bireysel fayda üretmek

suretiyle iktisadi faaliyette bulunanlar ile mahallî, sauna işletmeciliği, bir ürün satıcılığı gibi salt iktisadi faaliyette bulunanları ayırıştırmakta fayda olabilir.

TABLO 4. SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASI

SİVİL TOPOGRAFYA KATEGORİSİ	YÜZDE	HEDEF GRUP	KURUCULAR	AMAÇLAR
HEMŞERİ	%17,2	HEMŞERİLER	HEDEFLenen GRUP	SOSYALLEŞME VE DAYANIŞMA
YAPTIRMA YAŞATMA GÜZELLEŞTİRME	%11,4	SEMT SAKINLERİ	HEDEFLenen GRUP	İNŞAAT VE BAKIM, EN FAZLA İBADETHANE İNŞAATI
SOSYALİZASYON	%10,7	HOBİ SAHİPLERİ, MEZUNLAR, EMSALLER	HEDEFLenen GRUP	HOBİ AKTİVİTELERİ, SOSYALLEŞME, NETWORK KURMA
SİYASİ YÖNELİMLİ	%9,8	TOPLUM	POLİTİKACILAR, POLİTİK OLUŞUMLAR	PROPAGANDA
KULÜP	%8,4	SPORCULAR, SANATÇILAR, SPORSEVERLER	HEDEFLenen GRUP	YARIŞMALAR, LİGLER, TURNUVALAR
YAN KURULUŞ	%7,2	KURUCU KURULUŞUN PAYDAŞLARI	BAŞKA BİR KURULUŞ (ÖZEL ŞİRKET VEYA KAMU KURULUŞU)	KURUCU KURULUŞA FAYDA SAĞLAMAK
MESLEK/SEKTÖR EKSENLİ	%5,6	MESLEKTAŞLAR, SEKTÖR PAYDAŞLARI	MESLEKTAŞLAR, ŞİRKETLER	BİR MESLEĞİN YA DA SEKTÖRÜN PROMOSYONU VE GELİŞTİRİLMESİ
HAYİRSEVER	%5,3	YOKSULLAR, DEZAVANTAJLILAR, MAĞDURLAR	HAYİRSEVER VATANDAŞLAR	YARDIM
ÖZÖRGÜT	%5,1	DEZAVANTAJLI BİR GRUP	HEDEFLenen GRUP	SOSYALLEŞME, DAYANIŞMA, SAVUNUCULUK
UZMAN	%4,7	KARAR VERİCİLER, UZMANLAR, POLİTİKACILAR, KANAAT ÖNDERLERİ	UZMANLAR	BİLGİ ÜRETİMİ VE PAYLAŞIMI
HİMAYECİ	%4,3	DEZAVANTAJLI BİR GRUP, DOĞA VE CANLI TÜRLERİ	DEZAVANTAJLI BİREYLERİN YAKINLARI VE/VEYA UZMANLAR	HASSAS TOPLUMSAL GRUPLARIN VEYA DOĞANIN KORUNMASI
SAVUNUCU	%3,3	HAK MAĞDURLARI, DOĞA	SAVUNUCU YURTTAŞLAR	FARKINDALIK UYANDIRMA, HAK SAVUNUCULUĞU
PAZAR EKSENLİ	%7,0	FARKLI TOPLUMSAL KESİMLERİN HEPSİ	ÜYELER, YÖNETİCİLER	ÜYELERİN, YÖNETİCİLERİN BİREYSEL FAYDALARI

Yukarıda tarifi yapılan kategoriler bir anlamda STK'lar için ideal tiplerdir. Elbette, bu özelliklerin birden fazlasına sahip olan STK'lar da vardır. Öte yandan STK'lar, ağırlıklı ya da öne çıkan özellikleri açısından ele alındığında büyük oranda tarif edilen bu kategoriler altında değerlendirilebilmektedir.

Yukarıda tarif edilen kategorilerin bir özetini, hedef grup, kurucular ve amaçlarına göre yukarıdaki tabloda görmek mümkündür. Tablonun ikinci sütununda Türkiye temsiliyetine sahip "*Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü*" araştırmasının sonuçlarına göre STK'ların Sivil Topografya Kategorileri'ne dağılımı yer almaktadır. STK'ların bu tasnife göre Türkiye'deki dağılımları incelendiğinde ağırlığı, daha çok toplulukların ve grupların oluşturduğu STK'ların meydana getirdiği, tek tek bireylerin bir araya gelerek kurdukları STK'ların ise tablonun alt sıralarında kaldığı görülmektedir.

**2. SİVİL TOPLUM
ÇALIŞAN
KURULUŞLAR**

2. Sivil Toplum Çalışan Kuruluşlar

Türkiye'de STK'lar üzerine gerek kamu kesiminde gerekse sivil toplumda oldukça sınırlı sayıda kuruluş faaliyet göstermektedir. Bu oluşumları kamu kurumları ve programları, uluslararası kuruluşlar ve programlar, büyükelçilikler ve konsolosluklar, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler başlıkları altında incelemek mümkündür.

Kamu kuruluşları arasında doğrudan STK'lar ile ilgili olan, STK'ların yasal ve idari iş ve işleyişinden sorumlu birimlerin yanı sıra, STK'larla ortak işbirlikleri geliştiren ve çeşitli düzeylerde STK'ları destekleyen kuruluşları saymak mümkündür. Doğrudan STK'larla ilgili olan kuruluşların başında İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) da istatistiki verilerin depolandığı ve yayınlandığı, STK'lar üzerine araştırmaların yapıldığı bir kurum olarak diğer önemli kamu kuruluşudur. Bu kuruluşların yanında çeşitli Bakanlıklar da STK'larla temas etmek ve işbirlikleri geliştirmek ve destek programları oluşturmak üzere birimler oluşturmakta ve girişimlerde bulunmaktadır.

Yerel yönetimler de, yerelde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını desteklemek amacıyla çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bunların başında farklı STK'ların birarada kullanabileceği ofisler, yerleşkeler ve merkezlerle sağlanan altyapısal destek gelmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının mühim problemlerinden olan idari giderlerin karşılanması ve etkinlik/çalıştay için mekan ihtiyacı konularında STK'lara destek olmak amacıyla oluşturulan bu merkezlerden başlıcaları; Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Sümerpark, Nilüfer Belediyesi Dernekler Yerleşkesi, Ankara Mamak Belediyesi Şafaktepe Sivil Toplum Merkezi, Karabük Belediyesi Sivil Toplum Merkezi ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sivil Toplum Merkezi'dir. Altyapısal desteklerin yanında bazı yerel yönetim birimleri, STK çalışmalarına kısa süreli mekan, ulaşım, baskı, insan kaynağı desteği sağlayarak aynı katkılar sunmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar ve programlar ise çoğunlukla Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği bünyesinde çalışan birimlerin temsilcilikleri ya da programlarından oluşmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığının resmen onaylandığı Aralık 1999'dan itibaren, Türkiye'nin demokratikleşme sürecine destek olmak amacıyla, uluslararası kurumların yürüttüğü sivil toplum destek programlarının sayısı hayli artmıştır. Uluslararası kuruluşlar ve programlar, STK'lar için kapasite geliştirme ve finansal destek gibi çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Benzer şekilde, büyükelçilik ve konsolosluklar da dış politika hedefleri doğrultusunda ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla, buldukları ülkelerde farklı uygulamalarla sivil toplum kuruluşlarına destek olmaktadır. Çoğunlukla sivil toplum kuruluşları için finansal destek imkanı sağlayan büyükelçilik ve konsolosluklar, bazen uzun süreli, çerçevesi tanımlanmış programlar, bazense kısa dönemli ve tek seferlik programlar yoluyla STK'lara hibe vermektedir.

STK'lar üzerine çalışan STK'lar ise fonksiyonel olarak 3 ana grupta incelenebilir. Bunlardan biri Türkiye'deki STK'lara yönelik kapasite geliştirme çalışmalarına odaklı sivil toplum kuruluşlarıdır. Bunların başında Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM) ve bir dönem için Tarih Vakfı sayılabilir. TACSO ve Sivil Düşün programları da kendileri bir STK olmamakla birlikte, bu alanda önemli bir boşluğu doldurmaya yönelik sürekliliği bulunan programlar olması itibarıyla bu kapsamda değerlendirilebilir.

Bir diğer kategorideki kuruluşlar, STK'ların hukuksal süreçleriyle, iş ve işleyişiyle ilgili yasal mevzuata odaklı çalışmalar yürütmektedir. Bu kategori kapsamında en başta Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'ndan (TÜSEV) söz etmek mümkündür.

Son olarak STK'lar üzerine kavramsal çalışmalar yürüten, bu çalışmalardan STK'lara ilişkin bilgi üreten, araştırmalar yapan ve bu yollarla STK'ların etkisini artırmayı hedefleyen STK'ların oluşturduğu bir kategoriden bahsedilebilir. Yaşama Dair Vakıf bu alanda çalışmalar yürütmektedir.

STK'ların kurumsal, hukuksal ve etki kapasitesini artırmak amacıyla faaliyet gösteren bu üç kategori dışında, sivil toplum kuruluşlarının finansal kapasitesine odaklanan ve bazen dönemsel bazen de uzun süreli finansal destek programlarıyla STK'lara fon sağlayan ulusal ve uluslararası STK'lar bulunmaktadır. Bazı STK'lar, sivil toplum kuruluşlarına doğrudan hibe vermeden, projelere ortak olarak ve çalışmayı beraber yürüterek kapasite desteği sunarken bazıları belirledikleri çalışma alanlarında kendi projelerini uygulamakta ve projelerini hayata geçirmek için sivil toplum kuruluşları ile ortaklık kurmaktadır. Bu kapsamda faaliyet gösteren STK'lardan bazıları olarak Açık Toplum Vakfı, Bolu Bağışçılar Vakfı, Friedrich Ebert Derneği ve Avrupa Kültür Vakfı sayılabilir¹⁴ (farklı alanlardaki çalışmalara kaynak desteği sağlayan STK'lar ve bağımsız kuruluşlar ile ilgili detaylı bilgi için "Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi, TACSO, 2015" incelenebilir).

STK'larla ve STK çalışmalarıyla ilgisi olan üniversitelerde ise iki ana grup olduğu görülmektedir; bunlardan ilki bünyesinde bir merkez veya birim bulunduranlar (daha aktif olanlar) diğeryse bünyesinde Sivil Toplum ve STK'larla ilgili bir eğitim programı bulunduranlardır (daha pasif olanlar). Bünyesinde bir merkez bulunduran üniversiteler Bilgi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Celal Bayar Üniversitesi'dir. Bu üniversitelerin birçoğu aynı zamanda STK'larla ilgili yüksek lisans derecesinde eğitim programlarını da barındırmaktadır. Bünyesinde bir merkez veya birim bulundurmayan fakat sivil toplumla ilgili eğitim programları uygulayan üniversiteler ise Fatih Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi'dir. Son olarak STK'larla ilgili bir eğitim programı barındırmamakla birlikte düzenlediği etkinlikler ve eğitim programında STK'lara verilen önem nedeniyle Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden de söz edilebilir.

Yukarıda kısaca bahsedilen kurumlar ve bu kurumların STK'larla ilişkilerinin niteliği aşağıdaki bölümlerde açıklanacaktır. Bu kısımda anılan kurum ve kuruluşlar doğrudan sivil toplum gelişimine katkı yaptığını ifade edenler arasında en çok öne çıkanlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu konudaki tüm girişimleri kapsamaktan ziyade daha görünür olan örnekleri içermektedir.

---

¹⁴ Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi, TACSO, 2015

2.1. Kamu Kurumları ve Programları

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı derneklerin kuruluş süreçlerini takip eden, işleyişini düzenleyen ve yasal mevzuata uygunluklarını denetleyen, derneklere ilişkin istatistikleri oluşturan ve derneklere yönelik eğitim hizmetleri veren İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kamu kuruluşudur. Derneklerin kuruluş ve iş ve işlemlerini izlemek, derneklere ait kayıtları tutmak, dosyalamak, arşivlemek ve bu kayıtları denetlemekle sorumlu bir kamu kurumudur. Aynı zamanda Dernekler Dairesi Başkanlığı, STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi, kamu ile olan ilişkilerinin artırılması ve karar alma mekanizmalarına aktif katılım sağlanması amacıyla 2010 yılından beri "Sivil Toplum Kuruluşları için Proje Yardımları" Programını yürütmekte ve STK'lara maddi yardım yapmaktadır.

Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye'deki vakıfların iş ve işleyişini takip eden, vakıfların gelişimine katkı sunmayı amaçlayan Başbakanlığa bağlı bir kamu kuruluşudur. Genel Müdürlük, vakıflara ait bazı verileri düzenli olarak internet sitesinde paylaşmaktadır. Dernekler Dairesi'nde olduğu gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü de bu verileri beyannameleri esas alarak derlemekte, daha ayrıntılı bir analiz veya sınıflandırmaya tabi tutmamaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

İşçi, işveren ve kamu görevlileri sendikalarına ilişkin veri toplama ve yayınlama görevi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Çalışma Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğundadır. Bu görevler, genel müdürlük bünyesinde bulunan üç daire başkanlığı - Sendika Üyeliği ve İşkolları Daire Başkanlığı, Sendikalar Daire Başkanlığı ile İstatistik Daire Başkanlığı - tarafından yürütülmektedir.

Avrupa Birliği Bakanlığı

Avrupa Birliği Bakanlığı'nun STK'larla ilgili bilgi ve algısı, Avrupa Birliği'ne katılım süreciyle ve bu süreçteki fonksiyonel ve prosedürel gerekliliklerle doğrudan ilişkilidir. Bakanlık, Avrupa Birliği ile müzakerelerin dayandığı yasal mevzuat gereği sivil toplumun gelişimi, STK'ların Avrupa Birliği'ne katılım sürecine dahil edilmesi, Avrupa Birliği STK'larıyla Türkiye'deki STK'ların işbirliği ve diyalogunun güçlendirilmesi gibi amaçlara sahiptir ve bu yüzden STK'lara yoğun ilgi göstermektedir. Ayrıca, süreç içerisinde gerçekleştirilen reformların topluma ulaştırılması, sürecin ve adaylığın toplumsal kabulünün ve desteğinin sağlanması noktasında STK'lar önemli aktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada Bakanlığın Sivil Toplum ve STK çalışmaları birçok kamu kurumuna göre üst seviyelerdedir.

Merkezi Finans Ve İhale Birimi (MFİB)

Merkezi Finans ve İhale Birimi, Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesinin ardından 2001 yılında kurulan Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi (DIS)'nin kilit aktörlerinden biridir. Merkezi Finans ve İhale

Birimi bir uygulayıcı kurum olarak, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen programlar kapsamındaki tüm mal ve hizmet alımları ile yapım işi ve hibelere ilişkin projelerin genel bütçeleme, ihaleye çıkma, sözleşme, ödeme, muhasebe ve mali raporlama işlerinden sorumludur.

Başbakanlık Yurtdışı Türkler Ve Akraba Toplulukları Başkanlığı

T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı; yurtdışı vatandaşlar, soydaş-akraba topluluklar ve ülkemizdeki kamu kaynaklarıyla burslu olarak öğrenim gören uluslararası öğrencilere yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. Başkanlık, YTB Sivil Toplum Destekleri adıyla yürüttüğü mali destek programıyla sivil toplum kuruluşlarına fon imkanı sunmaktadır.

Kalkınma Bakanlığı

Kalkınma Bakanlığı Türkiye'deki STK'larla çeşitli birimleri aracılığıyla farklı biçimlerde iletişim ve işbirliği içerisinde. Bakanlık bünyesinde STK'larla ilgili kamu kuruluşlarıyla STK istatistikleri üzerine temasta olan kurum diğer yandan birçok birimiyle STK'larla proje odaklı işbirlikleri kurmaktadır. Kalkınma Bakanlığı 10. Kalkınma Planı'nda özellikle bir STK başlığı açmıştır. Bu planda STK'ların durum analizine, planın bu doğrultudaki amaç, hedef ve politikalarına yer verilmiştir. Bu durum STK'ların Kalkınma Bakanlığınca sahip olduğu önemi gözler önüne sermektedir. Bu anlamda Bakanlığın STK dünyasına dair çalışmaları daha da önem arz etmektedir. Bu çalışmalar arasında SODES – Sosyal Destek Programı, Kalkınma Ajansları ve Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı yer almaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki birçok birim, STK'larla yoğun temas halindedir. Kurulan temaslar genellikle görüş alma, projelerde ortaklık ve işbirlikleri ile hibe verme şeklinde gerçekleşmektedir. STK'larla temas halindeki birimlerin başında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uluslararası ve Gönüllü Kuruluşlarla İlişkiler Dairesi, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü gelmektedir. Bunların arasında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, mevzuatında STK'lara yer verilmesi açısından öne çıkmaktadır. Bu genel müdürlük bünyesinde STK'larla yürütülen çalışmalar arasında Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Projesi (1999 – 2002), Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi (2007-2008) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye 4. Ülke Programı (2006-2010) sıralanabilir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Gençliğin ilgi, ihtiyaç ve sorunlarını saptamak, çözüm ortakları ile eşgüdüm ve iş birliği içinde çalışarak kişisel, sosyal ve sportif alanlarda destekleyici politikalar oluşturmak amacıyla çalışan Gençlik ve Spor Bakanlığı, sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklar ve işbirlikleri yapmakta, STK'lara yönelik kapasite geliştirme programları düzenlemekte ve gençlere, gençlik gruplarına ve STK'lara finansal destek sağlayan Gençlik Projeleri Destek Programı'nı yürütmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sivil toplum kuruluşlarıyla çeşitli düzeylerde işbirlikleri ve ortaklıklar yürüten Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürün sahiplenilmesi, kültürel miras niteliğindeki değerlerin özgünlüğünün korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması amacına yönelik projeleri desteklediği “Yerel Yönetimlerin, Derneklerin ve Vakıfların Projelerine Yardım” programını yürütmekte ve STK'lara finansal destek sağlamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

TÜİK, istihdam, işsizlik, ücret, enflasyon, kadına yönelik şiddet, çocuk, ulaştırma haberleşme, sağlık ve sosyal koruma, nüfus ve demografi, ticaret ve hizmet, dış ticaret, tarım, inşaat ve konut, gelir, tüketim ve yoksulluk, bilim ve teknoloji, çevre ve enerji, eğitim, kültür, spor ve turizm, adalet ve seçim gibi çok sayıda başlık altında istatistiki veriler üretmektedir. Doğrudan STK'ları temel alan veriler üretmek noktasında ise TÜİK'in altyapısı ile orantılı bir çıktı ortaya koyduğunu söylemek zordur. Öte yandan TÜİK'in veritabanlarında yer alan pek çok alanda STK'ların faaliyet gösterdiği düşünüldüğünde, hem bu çıktılarının üretilmesi, hem de STK-TÜİK arasında iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi elzem görülmektedir.

Diğer Bakanlıklar

Kooperatiflere ait veriler **Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**'nın Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü biriminde toplanmaktadır. Kooperatiflere ait veriler ayrıca **Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı** ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından da toplanmaktadır.

Başta **Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı** ve **Adalet Bakanlığı** olmak üzere Türkiye'deki bakanlıkların neredeyse tamamı sivil toplum kuruluşlarıyla temas içersindedir.

Sosyal Destek Programı (Sodes)

Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülen ve 2008 yılında uygulanmaya başlanan Sosyal Destek Programı (SODES), dezavantajlı bölgelerin beşeri sermayesini güçlendirmek ve toplumsal bütünleşme sürecine destek olmak amacıyla bu bölgelerdeki göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen bir sosyal kalkınma programıdır. Özellikle yoksulluk ve sosyal imkânlarla erişimde sıkıntı yaşayan; çocuklar, gençler, kadınlar, işsizler, yoksullar, göç etmişler ve kentlerin gecekondü bölgelerinde yaşayan birey ve grupları hedefleyen SODES, sivil toplum kuruluşlarına finansal destek imkanı sunmaktadır.

Kalkınma Ajansları

Türkiye kalkınma ajansları, yerel aktörler arasındaki işbirliğini güçlendirmek, bölgelerin yapısal dönüşümünü hızlandırıp sürdürülebilir bölgesel kalkınma hedefine ulaşmak için faaliyet göstermektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren 26 kalkınma ajansı, Kalkınma Bakanlığı ile eşgüdüm halinde, bölgesel ihtiyaç ve sorunlara yönelik, destek koşulları ve katılım ölçütleri proje çağrısına göre değişiklik gösteren ve sivil toplum kuruluşlarının da faydalanabildiği hibe programları yürütmektedir.

2.2. Uluslararası Kuruluşlar ve Programlar

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu

Türkiye'nin AB üyeliğine aday ülke olarak resmen ilân edilmesinden bu yana, AB ile Türkiye arasındaki yakın ilişkilerden doğan ihtiyaçların karşılanması görevini Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu yürütmektedir. Dış ilişkiler alanında Türkiye'nin dış politikasına ilişkin rapor hazırlamak ve Avrupa Birliği'ni diplomatik düzeyde temsil etmek, AB'ye katılım müzakereleri çerçevesinde, siyasi kriterler ve müktesebata uyum konusunda Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeyi izlemek ve müzakerelerin açılmasına yardımcı olmak ve merkezi olmayan işbirliği prosedürlerini uygulanmasından sorumlu Türk kurumlarına destek vermek amacıyla çalışan Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Türkiye sivil toplum dünyasıyla çok çeşitli şekillerde irtibat halindedir.

TACSO – Sivil Toplum Kuruluşları İçin Teknik Destek Projesi

Avrupa Komisyonu ile bir hizmet kontratı çerçevesinde çalışan TACSO, sivil toplumun karar alma süreçlerine dahil olabilmesi için kamu kuruluşlarının sivil topluma ve STK'lara erişimini sağlamaya çalışan ve süreklilik gösteren bir projedir. Batı Balkanlar ve Türkiye'de Avrupa Birliğine aday ülkelerde uygulanan projenin bir diğer hedefi sivil toplumun kamuya erişimini sağlamaktır. TACSO projesi kapsamında Türkiye'deki STK'ların ihtiyaç analizleri, STK'lar için iyi yönetim ve özdüzenleme, STK'lar için fon rehberi, STK'lara dönük kapasite geliştirme olanakları araştırması, STK'lar için medya rehberi, Kamu-STK işbirliğine yönelik bölgesel araştırmalar, bölgesel STK'lara yönelik bölge çalışmaları gibi çalışmalar yürütülmüştür. TACSO belirlenen bu hedefler doğrultusundaki ihtiyaç analizleri temelinde alanlar belirleyerek ihtiyaç odaklı çalışmalar yürütmekte ve bu konuda fon rehberi, şeffaflık ve hesap verilebilirlik rehberi gibi rehberler hazırlamaktadır.

Sivil Düşün

Sivil Düşün AB Programı, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu'nun aktivistlerin, sivil toplum örgütleri, ağlar ve platformların gereksinimlerine cevap vermek üzere tasarladığı yenilikçi, esnek ve katılımcı bir Avrupa Birliği programıdır.

Kapasite geliştirmedeki yetersizlikler ve destek araçlarının ağır bürokratik uygulamalarla verimsizleşmesi gibi sivil toplum dünyasının ortak kaygılarından hareketle tasarlanan Sivil Düşün AB Programı, Aktivist Destek Programı ile Ağlar ve Platformlar Hibe Programı'ndan oluşmaktadır. Dernekler ve vakıflar dışında tüzel yapıda olmayan platformlar, ağlar ve aktivistlerin desteklenmesi, başvuru bürokrasisinin minimuma indirilmesi ve idari giderler dahil olmak üzere birçok farklı alandaki başvuruyu kabul etmesi bakımından Sivil Düşün AB Programı, STK'lar için önemli bir imkan yaratmaktadır.

Avrupa Komisyonu (European Commission)

Avrupa Birliği politikalarının tasarlayıcısı ve koordinatörü, başka bir deyişle Avrupa Birliği'nin yürütme organıdır. Avrupa Parlamentosu ve Konsey'ine mevzuat önerileri hazırlamak, AB anlaşmalarının ve

mevzuatlarının üye ülkeler tarafından uygulanmasını gözetmek, bütçe ve fonlar dahil olmak üzere AB'nin kaynaklarını yönetmek amacıyla çalışan Avrupa Komisyonu, üye ve aday ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarına yönelik hibe programlarını yürütmektedir. Bu kapsamda Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları ile de doğrudan çalışmakta ve STK'ları desteklemektedir.

Birleşmiş Milletler (United Nations - UN)

Dünyada daha iyi bir uluslararası hukuk, birlik, insan hakları, ekonomik gelişme, sosyal gelişme, güvenlik ve barış oluşturması alanlarında faaliyet gösteren ve İkinci Dünya Savaşından sonra 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler ve çatısı altında faaliyet gösteren birçok özel kurum, farklı amaçlarla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO, ECOSOC ve UNDP gibi alt kuruluşlar ise doğrudan sivil toplumun kendi alanlarındaki çalışmalarını desteklemektedir. Birleşmiş Milletler, yürüttüğü fon programlarıyla da sivil topluma finansal destekte bulunmaktadır. Bu fonlardan Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu (United Nations Democracy Fund-Undef), sivil toplumun sesini duyurabileceği, insan haklarını gündeme getiren ve demokratik sürece bütün grupların katılımını sağlayan projelerin desteklenmesi, Kültürün Teşviki Uluslararası Fonu (IFPC), bireylerin ve toplumların kalkınması ve uluslararası kültürel işbirliğinin güçlendirilmesi için kültüre daha fazla önem verilmesi ve Cinsiyet Eşitliği Fonu (Fund For Gender Equality) ülkelerin cinsiyet eşitliği politikalarının ve kanunlarının desteklemesi amacıyla yürütülmektedir.

BM Kalkınma Programı (UNDP)

İnsanlara bilgi, deneyim ve daha iyi bir yaşam kurmaları için kaynak ulaştıran ve değişimi savunan bir kuruluş olan BM Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler'in küresel kalkınma ağıdır. 177 ülke ve bölgede, çeşitli ortakları ile birlikte, toplumlara kendi buldukları çözümlerde yardımcı olarak, onların ulusal ve küresel kalkınma çabalarına destek veren UNDP, Küresel Çevre Fonu (Global Environment Fund-GEF) – Küçük Destek Programı (Small Grants Program-SGP)'ı yürütmekte ve sivil toplum kuruluşlarına finansal destek sağlamaktadır.

BM Çocuklara Yardım Fonu (United Nations Children's Fund-UNICEF)

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, çocuk haklarının uygulanmasını destekleme konusunda uzmanlaşmış Birleşmiş Milletler kurumudur. Kurumun bütün çalışmaları, tarihte en yaygın olarak benimsenen insan hakları sözleşmesi olan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme doğrultusunda yürütülmektedir. UNICEF tamamen gönüllü olarak verilen fonlarla desteklenmektedir. Kurumun finansmanının üçte ikisi hükümetlerden, kalanıysa UNICEF Milli Komiteleri tarafından özel gruplardan ve bireylerden toplanmaktadır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, çocuk haklarını desteklemek ve bireylerden ve özel sektörden fon toplamak için bir UNICEF Milli Komitesi'nin yanında bir de çocuk refahıyla ilgili kilit alanlarda işbirliği program uygulayan bir Ülke Ofisi'nin bir arada bulunduğu tek ülkedir. UNICEF, sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklar ve işbirlikleri kurarak sivil toplum kuruluşlarını desteklemektedir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO)

Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulan UNESCO, eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki amaçlarını, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeye çalışır. UNESCO sivil toplum kuruluşlarıyla işbirlikleri yapmaktadır. Bu işbirliği temelde entelektüel katkı içermektedir. UNESCO STK'larla öncelikli olarak danışmanlık, teknik işbirliği ve dokümantasyon konularında ve kamuoyu ve kamunun ilgili konularda görüşünü almak için işbirliğinde bulunmaktadır.

Dünya Bankası (The World Bank)

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası adıyla kurulan ve 1947 yılında Birleşmiş Milletler'in özerk uzman kuruluşlarından biri olma özelliği kazanan Dünya Bankası, rekabetçiliğin ve istihdamın arttırılması, eşitliğin ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın derinleştirilmesi amacıyla çalışmaktadır. Çeşitli düzeylerde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirlikleri ve ortaklıklar geliştiren Dünya Bankası, STK'lara doğrudan finansman sağlamaya yönelik tasarlanmış birkaç farklı finansman mekanizması yönetmektedir.

İsveç Uluslararası Kalkınma Ve İşbirliği Ajansı (Swedish International Development Cooperation Agency-SIDA)

İsveç Dışişleri Bakanlığı altında faaliyet gösteren bir devlet kurumu olan ve İsveç'te faaliyet gösteren hükümet ajansları, organizasyonlar ve derneklerin yanında Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası gibi birçok uluslararası kuruluşla ortaklıklar kuran SIDA, İsveç'in Türkiye Programı'nın bir parçasıdır. Türkiye'nin gelecekteki AB üyeliği için sürmekte olan demokratikleşme sürecini iyileştirmek, insan haklarına saygıyı arttırmak ve Avrupa ortak değerler sisteminin ve işbirliği kültürünün oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla çalışan SIDA, Türkiye'deki STK'lara finansal destek sağlayan programlar yürütmektedir.

Avustralya Büyükelçiliği

Avustralya Büyükelçiliği, Doğrudan Yardım Programı (DAP) kapsamında sivil toplum kuruluşları için finansal destek sağlamaktadır. Doğrudan Yardım Programı (DAP), insani zorluklara uzun vadede ve sürdürülebilir bir biçimde yönelmeyi amaçlayan esnek ve küçük hibeler sağlamaktadır.

Hollanda Büyükelçiliği

Hollanda Hükümeti tarafından sağlanan ikili işbirliği programlarından biri olan MATRA Programı, Türkiye'deki STK'lara finansal destek sağlayan ve 2000 yılından beri devam eden uzun süreli bir destek fonudur. Çoğulcu ve demokratik bir toplumun gelişmesini sağlayacak proje bazlı faaliyetlere destek veren program, Matra Destek Programı, MATRA-İnsan Hakları Fonu ve MATRA CoPROL programı bileşenlerinden oluşmaktadır.

İngiltere Büyükelçiliği

İngiltere Büyükelçiliği, daha iyi bir dünya, daha iyi bir Britanya için Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığının stratejik hedeflerine ulaşmak amacıyla STK'lara finansal destekler sağlamaktadır. Bu amaçla büyükelçilik Türkiye'de İkili İşbirliği Fonu, Diplomatik Değerler Etki Fonu, Geri Dönüş ve Yeniden Bütünleşme Fonu, Türkiye Programı Refah Fonu ve İnsan Hakları ve Demokrasi Fonu'nu yürütmektedir.

İsveç Başkonsolosluğu

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik doğrultusunda sürdürdüğü reform sürecini desteklemek amacıyla çalışan ve İstanbul İsveç Başkonsolosluğu bünyesinde bulunan Türk-İsveç İşbirliği Birimi; demokrasi, insan hakları ve cinsiyet eşitliği gibi konularda projelere finansal destek sağlamaktadır.

Japonya Büyükelçiliği

Japonya Büyükelçiliği, Japon Devleti tarafından 1989 yılından beri gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan "Yerel Projelere Hibe Programı (GGP)"nı 2000 yılından beri Türkiye'de uygulamakta ve Türkiye sivil toplum dünyasına finansal destek sağlamaktadır. Program, kalkınmakta olan ülkelerde temel ihtiyaçları karşılamak üzere hazırlanmış kalkınma projelerine mali yardım sağlamaktadır.

Kanada Büyükelçiliği

Kanada Büyükelçiliği, teknik, ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınma desteği veren küçük ölçekli projeleri finanse ederek, yerel halkın ekonomik, kültürel ve sosyal yaşam standartlarının artırılması amacıyla "Yerel Girişimler İçin Kanada Fonu"nu yürütmekte ve sivil toplum kuruluşları desteklemektedir.

2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM)

2004 yılında kurulan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM), STK'lara dair Türkiye'de en kapsamlı çalışmaları yürüten sivil toplum kuruluşlarının başında gelmektedir. STGM başlıca hedef kitlesini toplumsal cinsiyet, çocuk, insan hakları, kültürel haklar, gençlik, çevre, engelli hakları ve kültür sanat konularında hak temelli çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları olarak tarif etmektedir. Başlıca amaçları arasında söz ettiğimiz alanlardaki STK'ların kapasitelerini geliştirmek, kurumsallaşmalarına katkı sunmak, sivil toplum haritası ve veritabanı oluşturmak, STK'lar için ağlar ve platformların kurulmasına ve işbirliklerinin gerçekleştirilmesine katkı sunmak olan STGM, STK'ların karar alma süreçlerine dahilietini ve STK'ların kendi içlerinde demokratik ve katılımcı olmalarını sağlamayı hedeflemiştir. Bu anlamda STGM Türkiye'nin birçok ilinde eğitim çalışmaları, kampanyalar ve projeler gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar doğrultusunda rehber yayınlar başta olmak üzere STK'lar ve sivil toplum hakkında birçok rapor ve yayın üretmiştir.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)

Türkiye'nin önde gelen vakıf ve derneklerinin bulunduğu 23 STK tarafından sivil toplumun yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek için kurulan TÜSEV, Türkiye'de STK'lar üzerine çalışmalar yürüten önde gelen kuruluşlardandır. TÜSEV'in başlıca çalışma alanları; üçüncü sektörün kamu ve özel sektörle işbirliğini güçlendirmek, STK'lar için destekleyici mali ve yasal bir ortam hazırlamak, STK'lara kaynak aktarımlarına destek olmak, Türkiye ve Uluslararası sivil toplum arasında işbirliği ve tanışıklığı arttırmak olarak sayılabilir. TÜSEV ilgili olduğu bu çerçevede yayınlar üreten, raporlar yayınlayan ve kamuda politika değişikliğini hedefleyen bir STK'dır.

Yaşama Dair Vakıf (YADA)

2005 yılında bir grup akademisyen ve araştırmacı tarafından kurulan Yaşama Dair Vakıf (YADA), sivil toplumun etkisini artırma genel amacı ile 'bilgi' ile 'toplum' arasında köprüleri geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. YADA, toplumsal yaşamın farklı alanlarına ilişkin bilgi üretmeyi ve bunları sivil toplumun etkisini artırmaya ve toplumsal bağlarını geliştirmeye yönelik uygulamalara dönüştürmeyi amaçlamaktadır. YADA, STK'lara yönelik veriler toplamak, etkilerini ve nasıl algılandıklarını izlemek, ve etkilerini artırmak üzere uygulama önerileri geliştirmek üzere araştırmalar ve projeler gerçekleştirmektedir. YADA, Türkiye'de STK'ları, hem amaç ve yönelimlerine göre, hem de kültürel farklarına göre çeşitliliklerini gözeterek bir şekilde ele almayı ve aralarında hiyerarşik önceliklendirmeler yapmayan bir perspektifle çalışmalarını sürdürmeyi ilke edinmiştir.

Tarih Vakfı

1991 yılında kurulan Tarih Vakfı, özel olarak STK'lar için kurulmuş bir kurum olmamakla beraber, bir dönem Türkiye'de sivil toplum ve STK'lar üzerine etkili çalışmalar yürütmüş bir STK'dır. Kurumsal amaçlarından biri sivil toplumun ve STK'ların gelişmesine ve kendi alanlarında toplumsal örgütlenmeleri sağlamalarına yönelik katkı sunmak olan Tarih Vakfı'nın sivil toplumla alakalı çalışma başlıklarından bazıları şunlardır: Sivil toplum kuruluşları araştırmaları, sivil toplum ve insan hakları, sendikal eğitim ve atölye çalışmaları, sivil toplum kuruluşları sempozyumları.

2.4. Üniversiteler

Bilgi Üniversitesi – Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi (STÇM)

İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde 2008 yılında kurulan Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi sivil toplumun gelişimine katkıda bulunmak, bu gelişimin sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları konusunda bilimsel araştırma, uygulama, yayın, eğitim ve dokümantasyon çalışmaları yapmak amacını taşımaktadır. STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Gençlik Çalışmaları Birimi, Çocuk Çalışmaları Birimi, Sosyal Kuluçka Merkezi ve Sivil Toplum Değişim Programı gibi alt birimleriyle görev yapmaktadır.

Marmara Üniversitesi - Sivil Toplum Kuruluşları Araştırma ve Uygulama Merkezi (STKAM)

Kısa adı STKAM olan Marmara Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Araştırma ve Uygulama Merkezi, üniversite bünyesinde farklı birimlerde görev yapan ancak STK'ları ortak çalışma alanları olarak benimsemiş akademisyenlerin öncülüğünde 2008 yılında kurulmuş bir merkezdir. Merkez aynı yıl John Hopkins Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren ve Sivil Toplum alanında çalışmalar yürüten kişi ve kurumları bir araya getiren International Society for Third Sector Research (ISTR) isimli kuruluşun üyesidir. Derneğin temel amacı Türkiye'de ve dünyada sivil toplum kuruluşlarına yönelik bilincin artmasına yönelik bilimsel bilgi üretmek ve bu bilgiyi kamu, toplum, özel sektör ve STK'larla paylaşmaktır.

Anadolu Üniversitesi - Uluslararası Sivil Toplum Uygulama ve Araştırma Merkezi

Anadolu Üniversitesi bünyesinde 2013 yılında kurulan Uluslararası Sivil Toplum Uygulama ve Araştırma Merkezi; sivil toplum alanında bilimsel araştırmalar, incelemeler ve değerlendirmeler yapmayı, Türkiye'deki ve başka ülkelerdeki sivil toplum araştırma ve uygulama merkezleriyle işbirliği içinde çalışmayı ve ortak çalışmalar gerçekleştirmeyi ve STK'ların daha etkin, verimli ve sürdürülebilir hizmet üretmelerine yönelik çalışmalarda bulunmayı veya katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Celal Bayar Üniversitesi - Sivil Toplum Kuruluşları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Celal Bayar Üniversitesi bünyesinde 2015 yılında kurulan merkez; Türkiye'de sivil toplum bilincinin ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi için; sivil toplum ile ilgili her türlü konuda çalışmalar gerçekleştirmeyi, bu amaca yönelik olarak çeşitli araştırmalar, incelemeler, bilimsel toplantılar ve yayınlar yapmayı, mevcut sorunların çözümü için öneriler üretmeyi, model uygulamalar yapmayı ve bu tür uygulamalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Fatih Üniversitesi - Sivil Toplum Kuruluşları Yüksek Lisans Programı

Fatih Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Tezsiz Yüksek Lisans Programı ile "STK'ların amaçlarına uygun şekilde etkin ve verimli çalışmaları, ulusal ve uluslararası aktörler arasında yerlerini almaları, Avrupa ve Dünya ile bütünleşen bir rekabet içerisinde başarılı olmaları, amatör ruhla profesyonelce çalışmaları" hedeflenmektedir. Üniversite söz konusu hedefleri verilecek dersler ve gerçekleştirilecek saha çalışmalarıyla gerçekleştirmeyi öngörmüştür. Program teorik ve pratik çalışmaları bir arada yürütmeyi amaçlamıştır.

Kadir Has Üniversitesi

Kadir Has Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi bünyesinde, Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği işbirliği ile yaklaşık 5 yıldır Sivil Toplum Kuruluşları Günleri isimli bir etkinlik düzenlemektedir. Söz konusu etkinliğin şu ana kadarki gündem maddeleri şunlar olmuştur: STK'larda Markalaşma ve Teknoloji, Gönüllülük, Sosyal Sorumluluk, Sivil Toplumun Dünü, Bugünü ve Yarını.

İstanbul Üniversitesi - STK ve Sosyal Sorumluluk Tezsiz Yüksek Lisans Programı

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı altında 2015 yılında açılan “Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Sorumluluk Yönetimi İkinci Öğretim Tezsiz Yüksek Lisans Programı”, STK’ların ihtiyaç duyduğu nitelikli uzman/yönetici ihtiyacının karşılanması ve özel şirketlerin sosyal sorumluluk projelerini yürütebilecek profesyonellerin yetiştirilmesini amaçlıyor.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

ÇOMÜ Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde “Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi” düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra fakültenin misyon ve vizyon açıklamalarında “ekonomi, istihdam, yönetim ve demokrasi alanında üçüncü sektör olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) için de” öğrenci yetiştirmeyi hedefledikleri, ve aynı zamanda “STK’ların uygar Türkiye tasarımı rolünü geniş platformlara yansıtan yayınları gerçekleştirmiş; öğrencileri devlet, özel sektör ve STK’ların üst düzey kademelerinde istihdam edilmiş” bir fakülte olmayı amaçladıkları belirtilmiştir.

Koç Üniversitesi – Sosyal Etki Forumu (KUSİF)

KUSİF Kasım 2012’de Koç Üniversitesi bünyesinde “eğitim, araştırma ve işbirliği yoluyla sosyal inovasyonu teşvik ederek sosyal etki yaratma” amacı ile oluşturulmuş ve öncelik alanlarını “sosyal etki, sosyal etki ölçümlemesi, sürdürülebilirlik, toplumsal katkı projeleri, müfredat geliştirme ve kapasite inşası” olarak belirlemiştir. Bu bağlamda hem STK’lara yönelik olarak, hem de onlarla birlikte çeşitli fon kaynakları tarafından desteklenen “sosyal etki” odaklı projeler yürütülmekte, konferanslar, eğitimler ve atölyeler düzenlenmektedir. Bunlara örnek olarak “Sivil Toplum Kuruluşları için Sosyal Etki Ölçümlemesi” projesi, “Sarıyer Halk Sağlığı” projesi, “Kadın STK’lar için Ortak Ölçümleme” projesi ve sosyal girişimcilik eğitimleri, ile sosyal etki değerlendirme çalıştaylarından bahsedilebilir.

Sabancı Üniversitesi – Toplumsal Duyarlılık Projeleri (CIP101)

Toplumsal Duyarlılık Projeleri, Sabancı Üniversitesi’nde 1999 yılından itibaren zorunlu olarak verilen bir dersi (CIP101) ve üniversite içinden ve dışından öğrencilerin katılabildiği projeleri içeren bir eğitim programıdır. Programın amacı “Bireylerin yaşadıkları topluma karşı sorumluluklarını bir takım çalışması içerisinde ve aynı zamanda bireysel inisiyatiflerini de ele alarak gerçekleştirmeleri” olarak belirlenmiştir. Program kapsamında yapılan çalışmalar arasında 2008 yılından bu yana “Sivil Toplum Kuruluşları Programı” da yer almaktadır. Bu çerçevede üniversite öğrencileri ve yurtiçi ve yurtdışından STK’lar bir araya getirilmekte, hem STK’lara insan kaynağı sağlanmakta, hem de öğrencilere STK’larla çalışma deneyimi kazandırılmaktadır.

3. STK İSTATİSTİKLERİ

3. STK İSTATİSTİKLERİ

Sivil Toplum Kuruluşu denildiğinde akla gelen kuruluşlar arasında dernekler ve vakıfların yanı sıra sendikalar, odalar, birlikler ve kooperatifler başta geliyor. Bir başka deyişle Sivil Toplum Kuruluşu (STK) için ilk tanımlayıcı öge hukuki statü oluyor. STK kavramıyla birlikte akla gelen örneklerden sendikalar, odalar, birlikler ve kooperatiflerin bir bölümü (özellikle iktisadi fayda eksensli faaliyet gösterenler), gönüllülük, iktisadi fayda, devletten özerklik gibi kriterler açısından tartışmalı olmaları münasebeti ile kimi yorumlarda STK olarak değerlendirilmezler. STK kavramının daha geniş yorumlarında ise bu kuruluşlara ek olarak siyasi partileri ve üniversiteleri de STK olarak görme eğilimleri mevcuttur. Öte yandan, bu yorum farklılıklarının yanı sıra bu kuruluşlar yasal işlemleri ve muhatapları konusunda da farklı kamu kuruluşlarıyla ilişkilidirler. Bugün vakıflar, Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne; dernekler, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Dernekler Dairesi Başkanlığı'na; sendikalar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na, kooperatifler ve esnaf odaları, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü ile Esnaf ve Sanatkârlar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Meslek odaları ise kuruluş ve diğer konularla alakalı olarak 5174 Nolu Odalar ve Borsalar Birliği ve Odalar ve Borsalar Kanunu gereği TOBB ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile temas halindedir.

Bağlı bulunan kamu kuruluşu sitelerinde, STK'lara ilişkin genel verilere ulaşmak mümkün. Bu bölümde, STK'larla ilgili toplanan bu veriler paylaşılacak. Çalışmanın odağını dernekler ve vakıflar oluşturduğu için, bölümün ağırlığını da bu kuruluşlarla ilgili veriler oluşturacak.

İlk olarak aşağıdaki tabloda Türkiye'deki STK'ların türlerine göre dağılımı görülebilir. Bu dağılıma göre toplam 130 bin STK'nın yaklaşık 110 bin kadarı derneklerden oluşmaktadır.

TABLO 5. STATÜLERİNE GÖRE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

STATÜ	SAYI
DERNEK	108.172 ¹⁵
VAKIF	4.968 ¹⁶
İŞÇİ SENDİKASI	118
KAMU GÖREVLİLERİ SENDİKASI	83
İŞVEREN SENDİKASI	20
ODA	4.794
KOOPERATİFLER	8.575
TOPLAM	126.730

¹⁵ DERBİS (2015) T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekle.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>

¹⁶ <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik194.pdf>

Bu sayılar ilk bakışta özellikle de geçmişe kıyasla düşünüldüğünde oldukça iyi görünmektedir. Fakat gerek ülke nüfusu, gerekse gelişmiş ülkelerdeki STK sayıları göz önüne alındığında sivil toplumun Türkiye’de henüz yolun başında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının niceliksel olarak hayli geride olduğu görülmektedir. ¹⁷¹⁸¹⁹²⁰²¹²²²³²⁴²⁵²⁶²⁷²⁸²⁹

TABLO 6. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TOPLAM STK SAYILARI

ÜLKE	STK SAYISI	GÜNCELLEME
HİNDİSTAN ¹⁷	3.300.000	2010
ABD ¹⁸	1.532.250	KASIM 2015
FRANSA ¹⁹	1.350.000	KASIM 2015
İNGİLTERE ²⁰	900.000	2012
ALMANYA ²¹	580.298	2012
BREZİLYA ²²	338.000	2012
İTALYA ²³	301.191	2011
RUSYA ²⁴	227.196	EKİM 2015
KANADA ²⁵	165.000	2012
TÜRKİYE	126.629	KASIM 2015
MACARİSTAN ²⁶	70.000	2012
HIRVATİSTAN ²⁷	47.496	2012
MISIR ²⁸	40.000	2014
AFGANİSTAN ²⁹	5.789	2015

17 <http://southasia.oneworld.net/news/india-more-ngos-than-schools-and-health-centres#.Vs12G5x97WI>

18 <http://nccs.urban.org/statistics/quickfacts.cfm>

19 http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2015/11/Archambault_France-NPs_HSE-Conf_Moscow_11.11.2015.pdf

20 <https://data.ncvo.org.uk/a/almanac15/fast-facts-4/>

21 <http://www.dernekler.gov.tr/media/templates/dernekler/images/folder/uluslararası-sta-13temmuz.pdf>

22 <http://thebrazilbusiness.com/article/forming-a-non-governmental-organization-in-brazil>

23 <http://dati-censimentoindustriaeservizi.istat.it/?lang=en&SubSessionId=abd35843-2238-45e6-8a00-3fcedae94821>

24 <http://www.icnl.org/research/monitor/russia.html>

25 <http://www.dernekler.gov.tr/media/templates/dernekler/images/folder/uluslararası-sta-13temmuz.pdf>

26 <http://www.dernekler.gov.tr/media/templates/dernekler/images/folder/uluslararası-sta-13temmuz.pdf>

27 <http://www.dernekler.gov.tr/media/templates/dernekler/images/folder/uluslararası-sta-13temmuz.pdf>

28 <http://www.icnl.org/research/monitor/egypt.html#glance>

29 <http://www.icnl.org/research/monitor/afghanistan.html>

Yapılan karşılaştırmalarda Türkiye'deki STK'ların sayıca az oluşuna yönelik olarak Türkiye'nin farklı bir sivil toplum dokusuna sahip olduğu ve bunun merkezinde de hayırseverliğin yer aldığı yönünde itirazlar gelir. Ne var ki Türkiye'nin hayırseverlik düzeyleri de diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yüksek değildir. Dünya ülkelerini sivil toplum alanıyla en çok özdeşleştirilen "hayırseverlik" davranışı üzerinden sıralamaya tabi tutan World Giving Index (WGI)³⁰ raporunda Türkiye 2014 yılında 135 ülke içerisinde 128. Sırada yer almaktadır. Rapora kaynak teşkil eden ve Gallup tarafından yıllık olarak yürütülen araştırmada dünyanın dört bir yanından katılımcılara şu soru sorulmaktadır:

Geçtiğimiz ay içerisinde aşağıda sayılanları yaptınız mı?

- Bir hayır işine para bağışlamak
- Bir organizasyonda gönüllü çalışmak
- Yardıma ihtiyacı olan bir yabancıya veya tanımadığınız birine yardım etmek

Elde edilen yanıtların analiz edilmesi sonucunda ülkeler "hayırseverlik" ölçeğinde bir sıralamaya tabi tutulmaktadır. En yüksek sırada yer alan ilk 10 ülke aşağıdaki tabloda görülebilir.

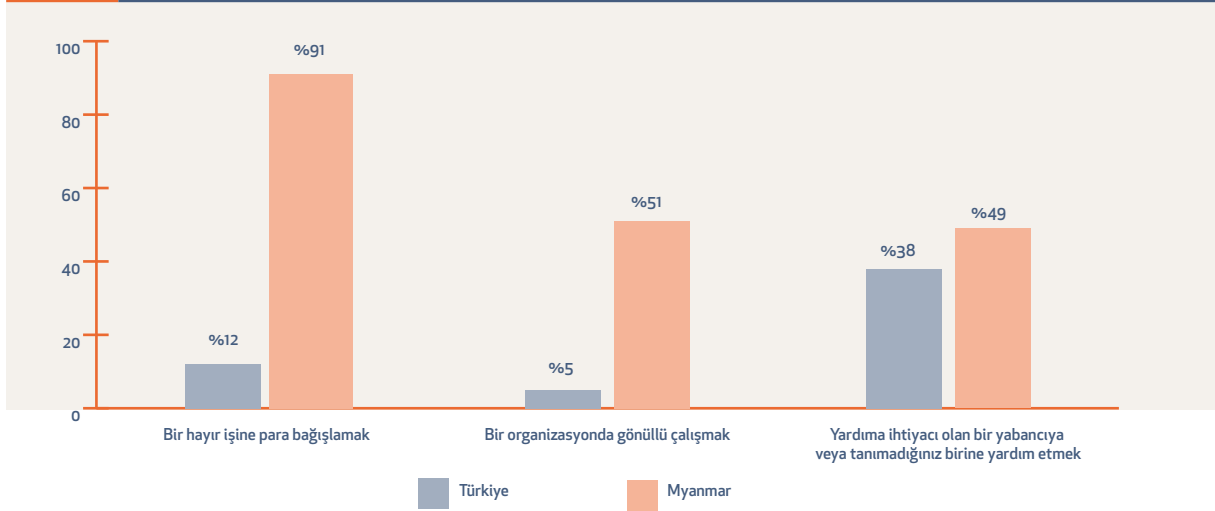
TABLO 7. WORLD GIVING INDEX'E GÖRE ÜLKELERİN HAYIRSEVERLİK SIRALAMASI

MYANMAR	1
ABD	1
KANADA	3
İRLANDA	4
YENİ ZELANDA	5
AVUSTRALYA	6
MALEZYA	7
BİRLEŞİK KRALLIK	7
SRİ LANKA	9
TRİNİDAD AND TOBAGO	10
TÜRKİYE	128

Her üç soruya verilen yanıtlar her ülke için yüzde olarak hesaplanmakta ve skorlanmaktadır. Hayırseverlik sıralamasında birinci sırada yer alan Myanmar'ın üç soruya göre elde ettiği skorların Türkiye'nin elde ettiği skorlarla karşılaştırıldığı tabloya bakıldığında Türkiye'nin Myanmar'a en çok yaklaştığı hayırseverlik davranışının "bir yabancıya yardım etmek" olduğu, "para bağışlamak" ve "gönüllü çalışmak" davranışlarında ise iki ülke skorları arasında ciddi bir uçurum oluştuğu görülmektedir.

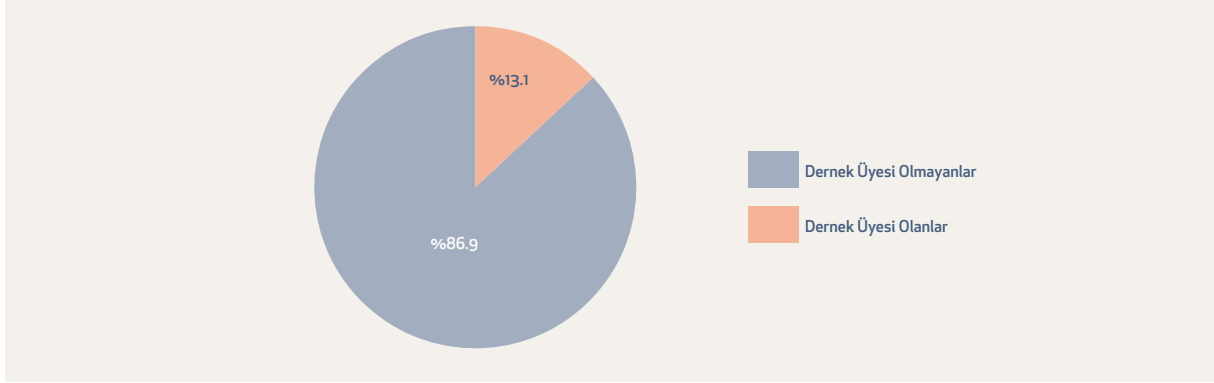
³⁰ https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi2014_report_1555awebfinal.pdf

GRAFİK 1 WORLD GIVING INDEX SKORU KARŞILAŞTIRMASI

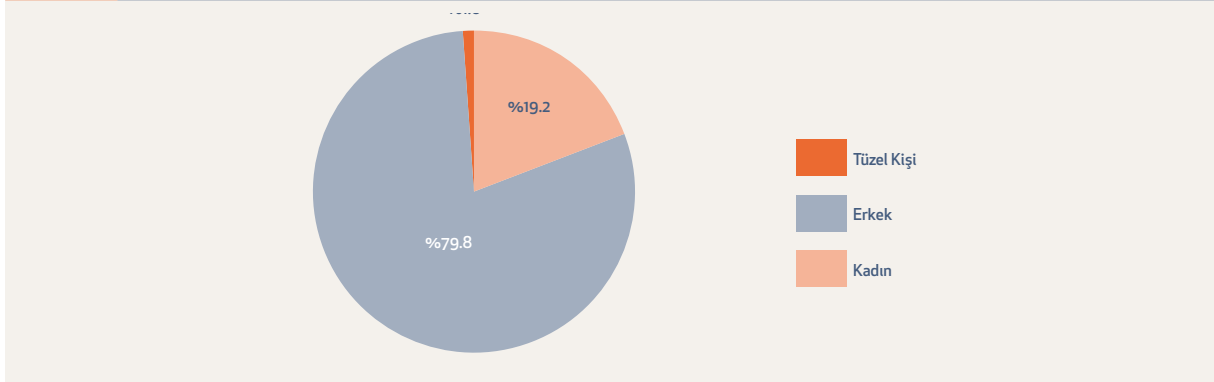

İlerleyen bölümlerde çeşitli toplumsal kesimlerin sivil toplum algısının hayırseverlik ile önemli bir ilişkiye sahip olduğu görülecektir. Buna rağmen yukarıdaki veriler Türkiye’de gönüllülük davranışının dünya ortalamasının hayli altında olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan bu verilerin formal olan hayırseverliğe ve gönüllülüğe göre şekillendiğini hatırlatmakta fayda var. Türkiye’de enformel düzeyde işleyen önemli bir hayırseverlik ve gönüllülük kültürü olduğu saha çalışmalarında rastladığımız bir olgudur. Bu enformelliğin STK’larla buluşmaya başladığını fakat yukarıdaki verinin de ortaya koyduğu üzere henüz kurumsallaşmadığını söyleyebiliriz.

STK’lara ilişkin önemli bir veri kaynağı Dernekler Dairesi Başkanlığı’dır. Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın derlediği ve açıkladığı veriler, Türkiye’de STK’ların büyük bir kısmının derneklerden oluşması sebebiyle ayrıca önem taşımaktadır. Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın sağladığı veriler arasında en önemlisi dernek üyeliğine yönelik verilerdir. Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere Türkiye’de toplumun yalnızca %13,1’i bir derneğe üyedir. (Türkiye Nüfusu: 76.667.864)

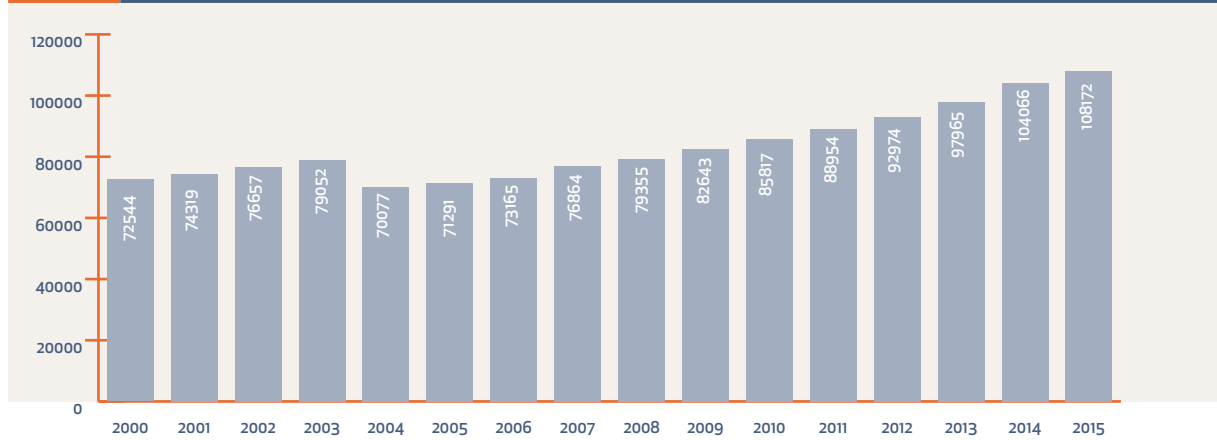
GRAFİK 2 DERNEK ÜYE SAYILARININ TÜRKİYE NÜFUSUNA ORANI

Veriler kadınların katılımının oldukça düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Dernek üyelerinin profiline bakıldığında Türkiye'deki dernek üyelerinin yaklaşık beşte birinin kadınlardan, beşte dördünün ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Tüzel kişi üyeliklerin oranı ise %1 düzeyindedir.

GRAFİK 3 DERNEK ÜYELİKLERİNİN DAĞILIMI

Yine Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın sunduğu veriler ışığında yıllara göre faal dernek sayılarındaki artış veya azalışları gösteren grafik aşağıdaki gibidir. 2000'li yılların başında henüz 70 bin civarında olan dernek sayısı, 2015'te 110 bine yaklaşmıştır.

GRAFİK 4 YILLARA GÖRE FAAL DERNEK SAYILARI

Daha da geriye gidecek olursak Türkiye’de 1946-1950 yılları arasında 2,171 olan dernek sayısı 1960’da 18.958, 1968’de 36.286, 1970’de 42.170, 1972’de 45 bine çıkmıştır³¹. 1972’deki sıkıyönetim önlemleri sonunda bu sayı 18,000’e inmiştir³². 1980 darbesi öncesinde STK sayısı 38,254 iken, darbeden sonra 20,000’den fazla dernek kapatılmıştır.³³ 1994’te 61 bine³⁴ ulaşan dernek sayısı, 2000 yılında 72.500’ü³⁵ geçmiştir.

³¹ Toksöz, Fikret (1983), “Dernekler”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

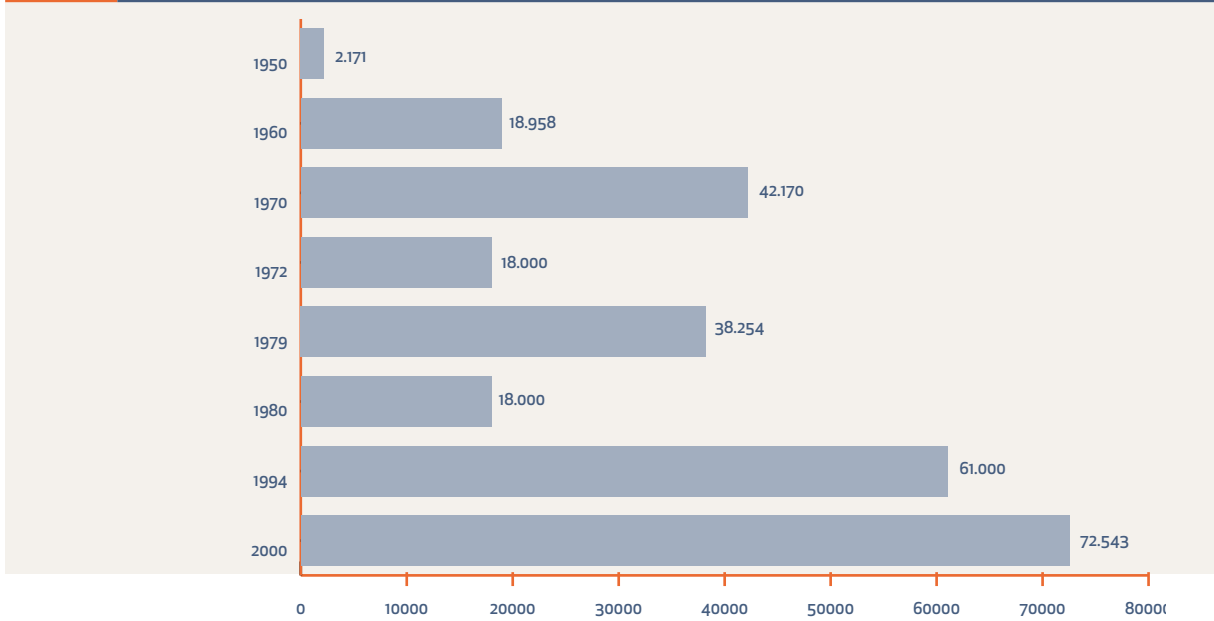
³² Yücekök, Ahmet, İlder Turan, M.Ö. Alkan (1998) Tanzimat’tan Günümüze İstanbul’da STK’lar, İstanbul, s.309

³³ Şimşek, Sefa (2004) “The Transformation of Civil Society in Turkey: From Quantity to Quality”, Turkish Studies c.5 n.3, Güz, s.48.

³⁴ Erder, Nejat (1996) Türkiye’de Siyasi Parti Seçmenlerinin Nitelikleri, Kimlikleri ve Eğilimleri, TUSES Veri Araştırma A.Ş., s.93.

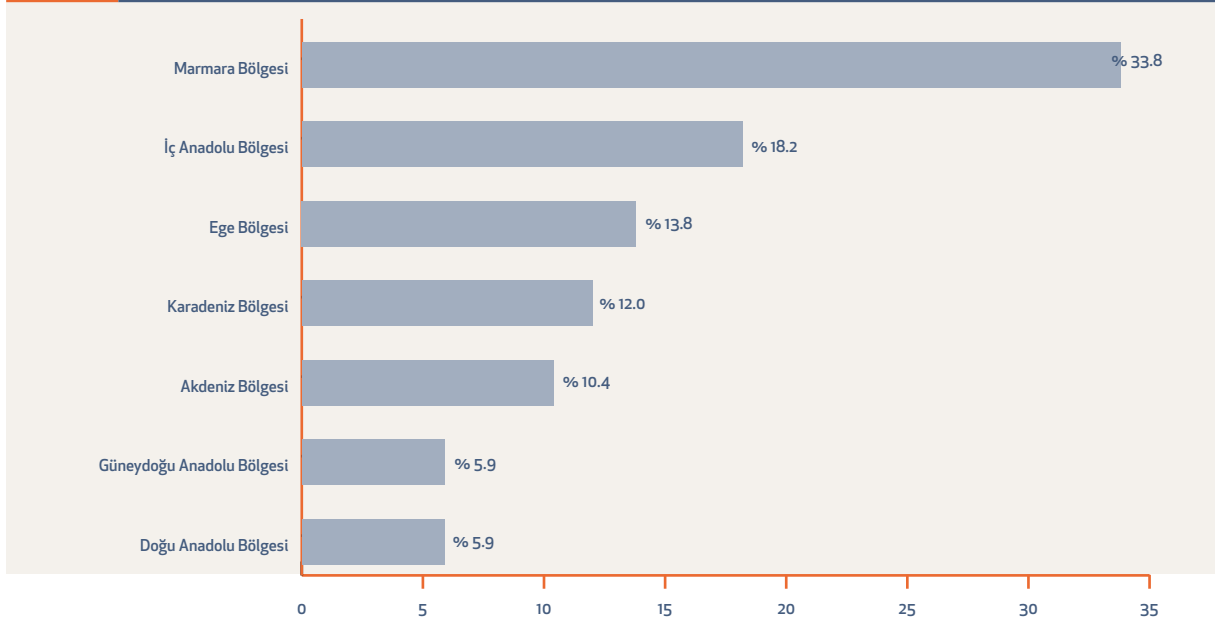
³⁵ DERBİS (2015) T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Alıntılanma tarihi: 11.10.2015, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>

GRAFİK 5 2000 YILI VE ÖNCESİ DERNEK SAYILARI

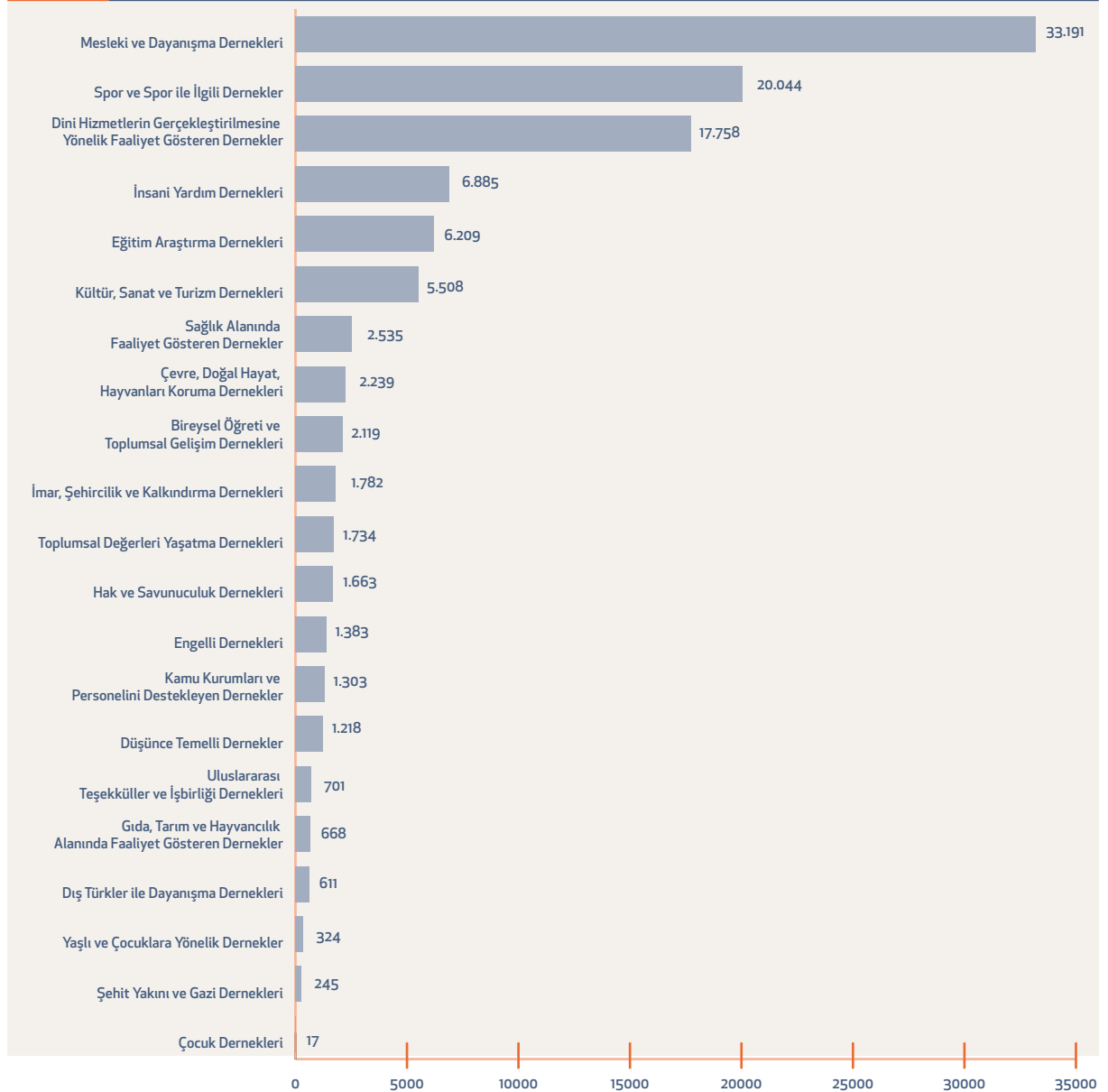
Aşağıdaki grafikte ise faal dernek sayılarının bölgelere göre dağılımı görülebilir. Buna göre faal derneklerin yarısından fazlası Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinde yer almaktadır. Bu oranın esasını teşkil eden kentler ise İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi en büyük metropol kentlerdir.

GRAFİK 6 BÖLGELERE GÖRE FAAL DERNEK SAYISI

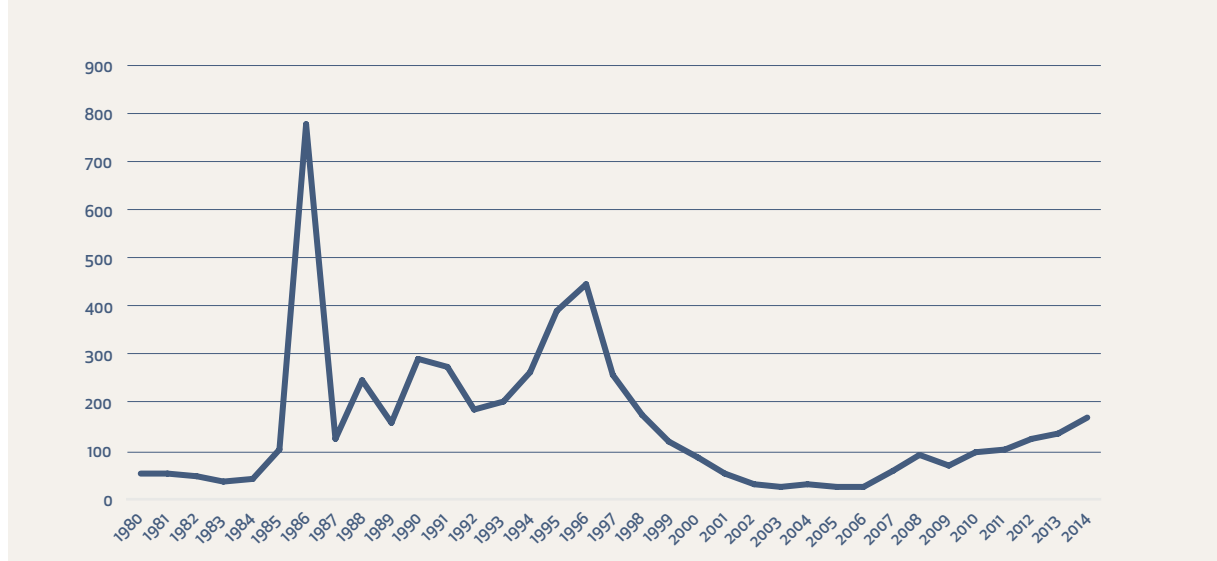
Dernekler Dairesi Başkanlığı, dernekleri faaliyet alanlarına göre 21 başlık altında ele almaktadır. Bu başlıklara göre derneklerin dağılımı aşağıdaki grafikte görülebilir. Buna göre ilk üç sırayı Mesleki ve Dayanışma Dernekleri, Spor ve Spor ile İlgili Dernekler ve Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler almaktadır. Bu üç faaliyet alanı, tüm derneklerin yaklaşık %65'ini oluşturmaktadır. Yalnız bu kategorilerin derneklerin her yıl Dernekler Dairesi Başkanlığı'na iletmekle yükümlü oldukları e-beyannamelere dayanarak oluşturulduğunu, dolayısıyla STK'ların kendi yorumlarına dayanarak oluşturdukları tercihlerine göre belirlendiğini hatırlatmakta fayda vardır.

GRAFİK 7 FAALİYET ALANLARINA GÖRE DERNEKLER

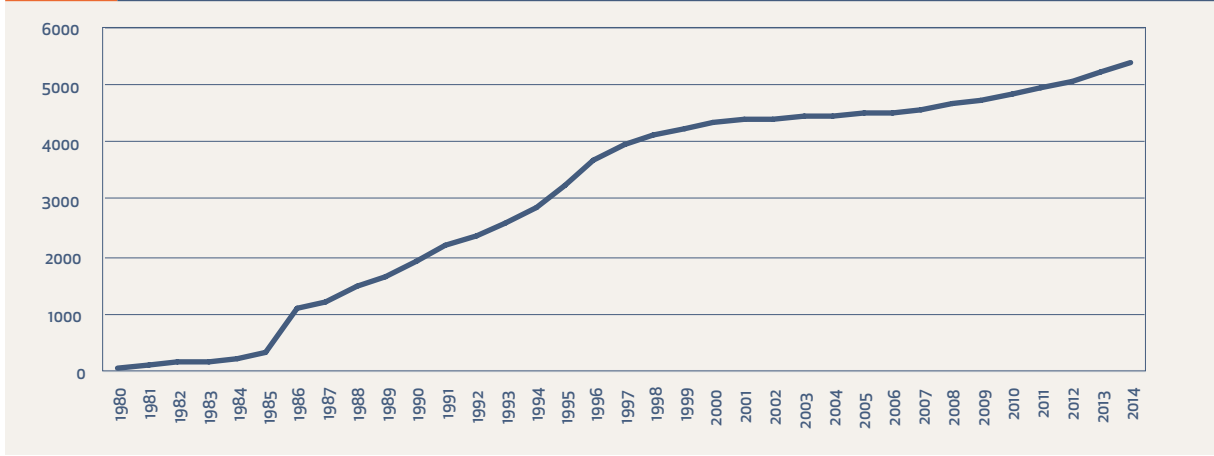

Sivil Toplum Kuruluşları ile ilgili istatistiki verilerin önemli kaynaklarından bir diğeri de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün paylaştığı verilerdir. Bu verilerden biri, yıllara göre yıl içerisinde kurulan vakıfların sayılarını göstermektedir. Buna göre Türkiye'de en çok 1986 (776 vakıf) ve 1996 (445 vakıf) yıllarında vakıf kurulmuş, bu tarihler dışında yıl içerisinde kurulan vakıf sayısı 300'ün üzerine çıkmamıştır.

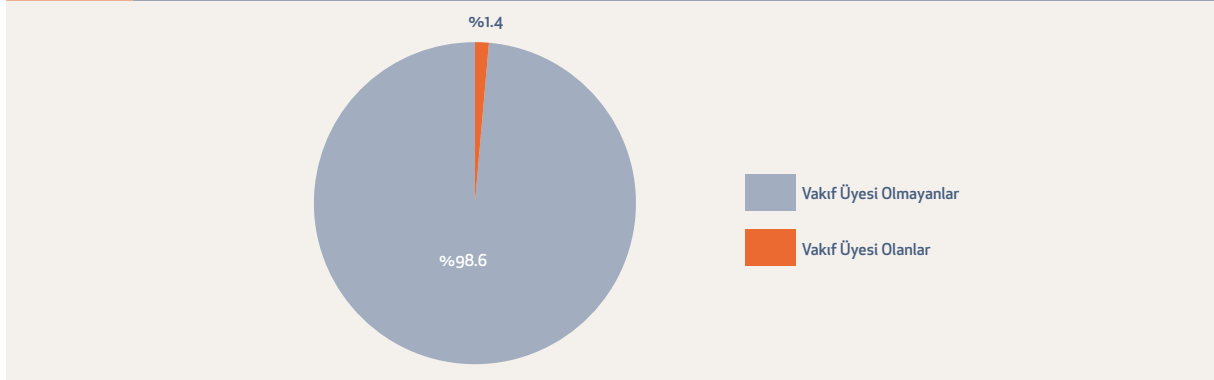
GRAFİK 8 YILLARA GÖRE YIL İÇİNDE KURULAN VAKIF SAYILARI

Yıllara göre toplam vakıf sayılarını ise aşağıdaki grafikte görmek mümkündür. Grafikte görüldüğü üzere 12 Eylül darbesinin etkisinin geçmeye başladığı 80'lerin sonlarından 90'ların sonlarına kadar vakıf sayısı oldukça hızlı artmış, diğeri bir darbe dönemi olan 28 Şubat döneminde artış durmuş ve o tarihten itibaren vakıf kurmak için getirilen zorluklar nedeniyle 2000'li yıllarda vakıf sayılarındaki artış, derneklerdeki kadar yüksek olmamıştır.

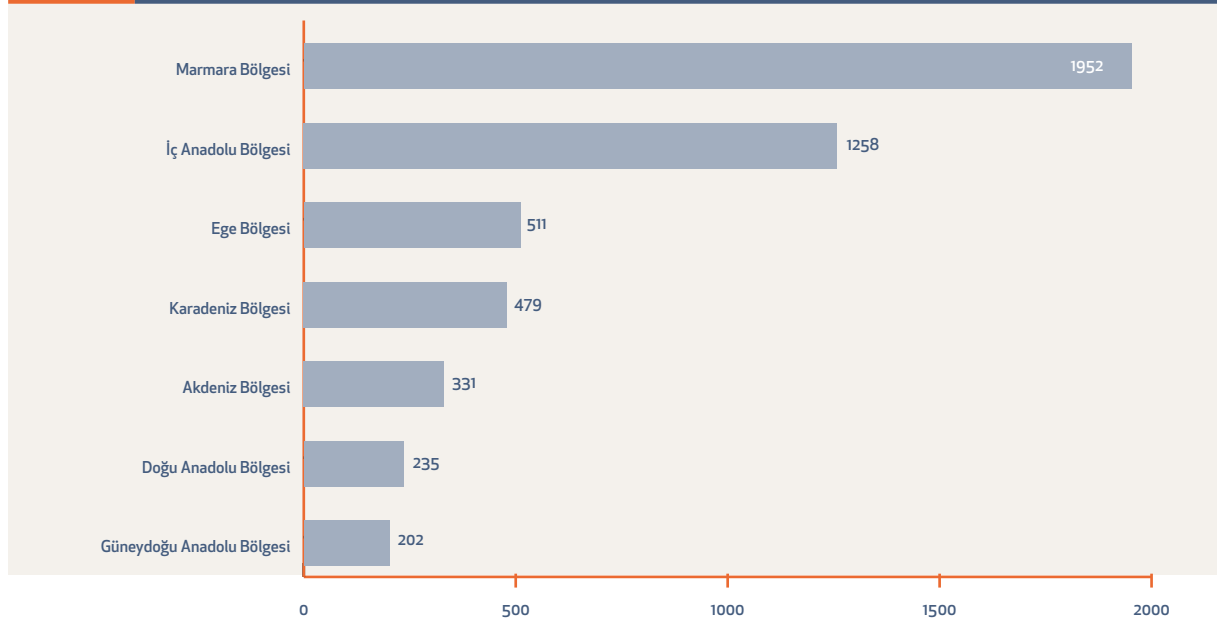
GRAFİK 9 YILLARA GÖRE TOPLAM VAKIF SAYILARI

Türkiye’de vakıflara üyelik durumuna bakıldığında nüfusun yalnızca 1,4’lük bir yüzdesinin herhangi bir vakfa üye olduğu anlaşılmaktadır. Bunda vakıfların üye tabanlı kuruluşlar olmaması, hatta çoğu vakfın kuruldukları dönemlerdeki mevzuat gereği kurucular haricinde üye edinmelerine imkân bulunmamasının da etkisi vardır.

GRAFİK 10 VAKIF ÜYE SAYILARININ TÜRKİYE NÜFUSUNA ORANI

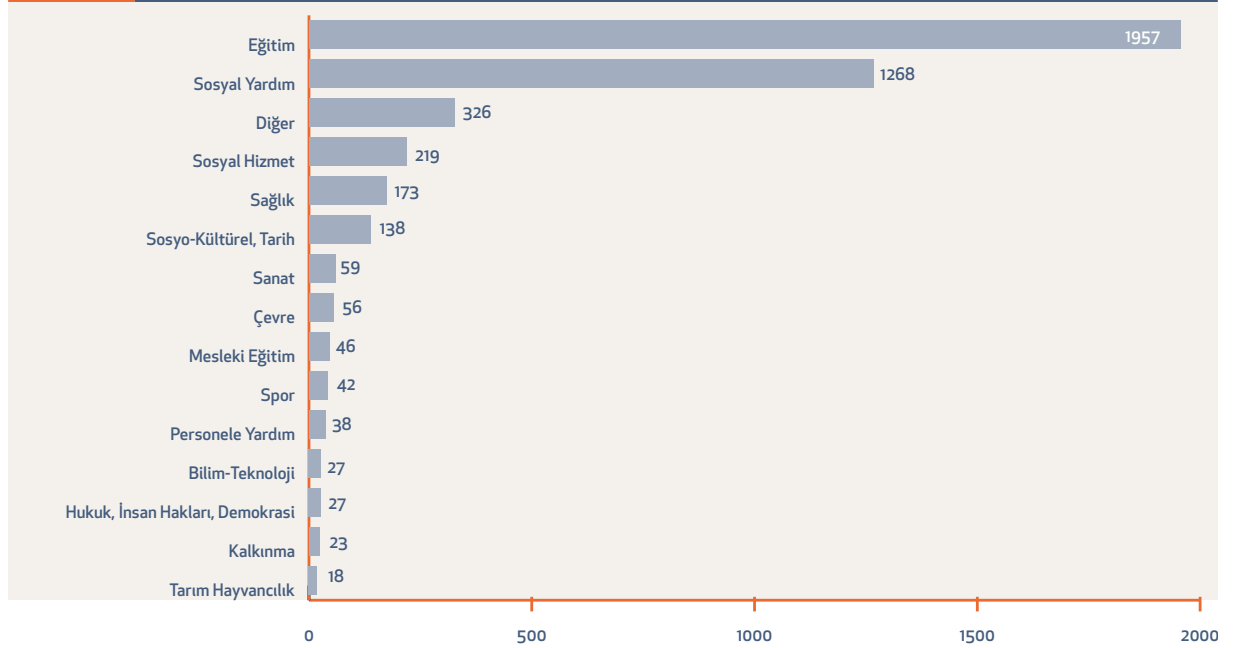
Aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere vakıfların faaliyet gösterdikleri bölgelere göre dağılımı, derneklerle benzer bir görünüm arz etmekte, yoğunluk yine Marmara Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi'nde artmaktadır. Vakıfların yaklaşık %65'i bu bölgelerde ve sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir ve Konya'da yoğunlaşmaktadır.

GRAFİK 11 COĞRAFİ BÖLGELERE GÖRE VAKIF SAYILARI

Vakıfların 2014 yılında birinci sırada faaliyet gösterdikleri faaliyet alanına ilişkin sıralama ise aşağıdaki grafikte görülebilir. Buna göre eğitim ve sosyal yardım alanları, vakıfların öncelikli olarak faaliyet gösterdikleri alanlar olarak öne çıkmıştır. Derneklerde olduğu gibi vakıflarda da bu kategorilerin e-beyanname sırasında kuruluşların kendilerinin seçtikleri kategorilere göre şekillendiğini hatırlatmakta fayda vardır.

GRAFİK 12 ÖNCELİKLİ FAALİYET ALANLARINA GÖRE VAKIF SAYILARI

**4. YADA
ARAŞTIRMALARI VE
SAYILARLA STK'LAR**

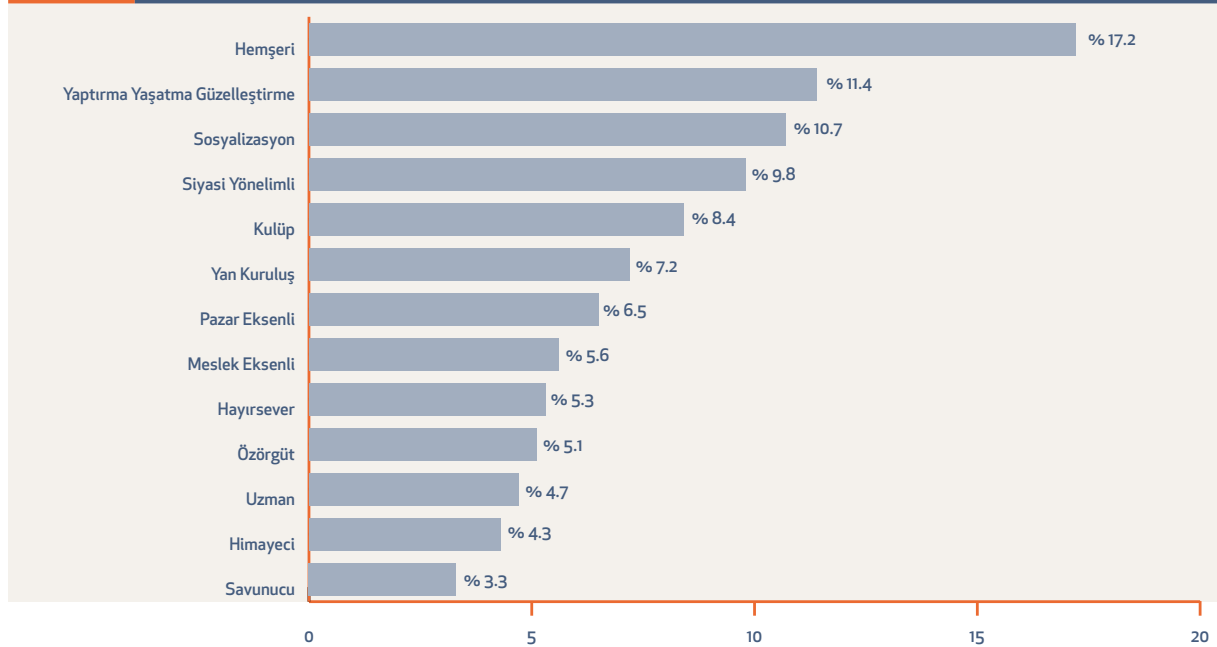
4. YADA ARAŞTIRMALARI VE SAYILARLA STK'LAR

Kamu kuruluşlarının Türkiye'de STK denildiğinde en büyük yoğunluğu oluşturan dernek ve vakıflara yönelik düzenli olarak topladığı ve açıkladığı verilere bir önceki bölümde yer verdik. Bu ve takip eden diğer bölümlerde YADA araştırmalarının derlediği, STK'ları ve STK etkinliklerine katılan yurttaşları daha detaylı analiz etmeyi sağlayan verilere yer verilecektir.

4.1. Kategoriler

Yukarıdaki bölümlerde hukuki statülerine göre STK'ların çeşitlilikleri hakkında bilgi vermiş, sınıflandırma araçlarından bahsetmiştik. Bu noktada, STK'ların yönelimlerine ve üye motivasyonlarına göre geliştirdiğimiz Sivil Topografya Sınıflandırması'ndaki kategorilerin Türkiye'deki dağılımını tekrar ele almakta fayda vardır.

GRAFİK 13 STK'LARIN SİVİL TOPOGRAFYA KATEGORİLERİNE DAĞILIMI

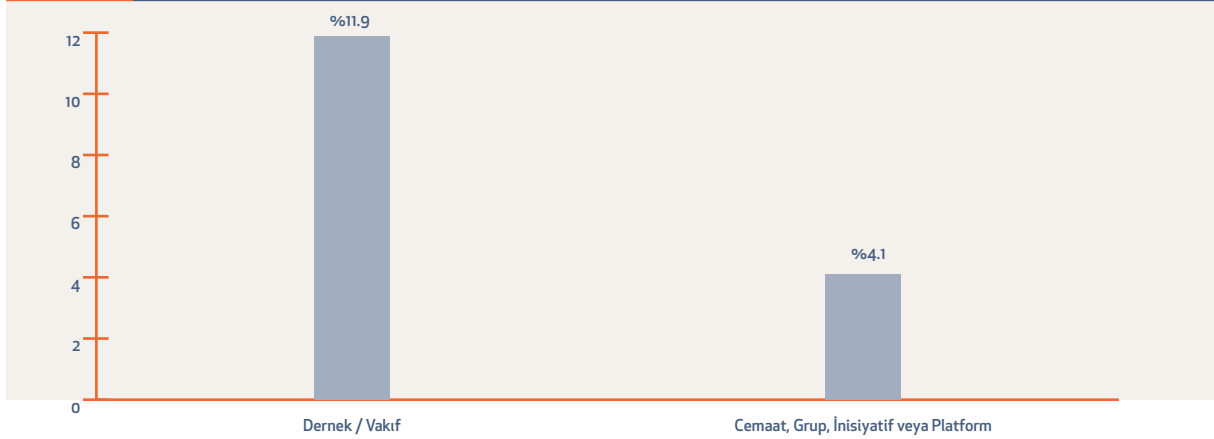

Bu sınıflandırmaya göre STK'ların Türkiye'deki dağılımlarının incelenmesinde ağırlığı daha çok toplulukların ve grupların kurduğu STK'ların oluşturduğundan, tek tek bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları STK'ların ise tablonun alt sıralarında kaldığından bahsetmiştik. Bu açıdan, sivil toplum faaliyetleri düşünülduğünde akla en fazla gelen kuruluşların bu sınıflandırmada oldukça düşük bir yüzdeyi oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu tabloyla karşılaşanların temel refleksi, üst sıralardaki kategorileri küçümsemek, değersiz görmek şeklinde olmaktadır. Oysa Türkiye'nin bu tabloya yansıyan sivil toplum hallerini anlamının önemli olduğunu, STK'ların ağırlığını oluşturan kategorileri görmezden gelmenin, yok saymanın, hesaba katmamanın STK çalışmalarının önemli bir eksikliği, zayıflığı olduğunu düşünüyoruz. Sözelimi hemşeri dernekleri arasında, bir grup yurttaşın kendileri açısından önem taşıyan sorun ve ihtiyaçlarını gidermek üzere kurduğu ve birçok savunucu kuruluştan daha etkin bir hak mücadelesi verdiği kuruluşlar da mevcuttur. Ya da bir sosyalizasyon derneği, kimi zaman hak temelli faaliyetlerde bulunabilmektedir. Bu yüzden STK'ların her kategorisinde özgün ve toplumsal etkisi açısından önemli çalışmalar, faaliyetler gerçekleştirebileceğini hatırlatmakta fayda vardır. Bu kategorizasyonun analitik faydası ise, tematik olarak yan yana olmayan ama benzer özellikte olan STK'ları bir araya getiriyor olmasıdır. Örneğin Uzman kuruluşlar hangi tematik alanda olurlarsa olsunlar yöntemleri, sorunları ve ihtiyaçları açısından birbirine daha fazla benzerler.

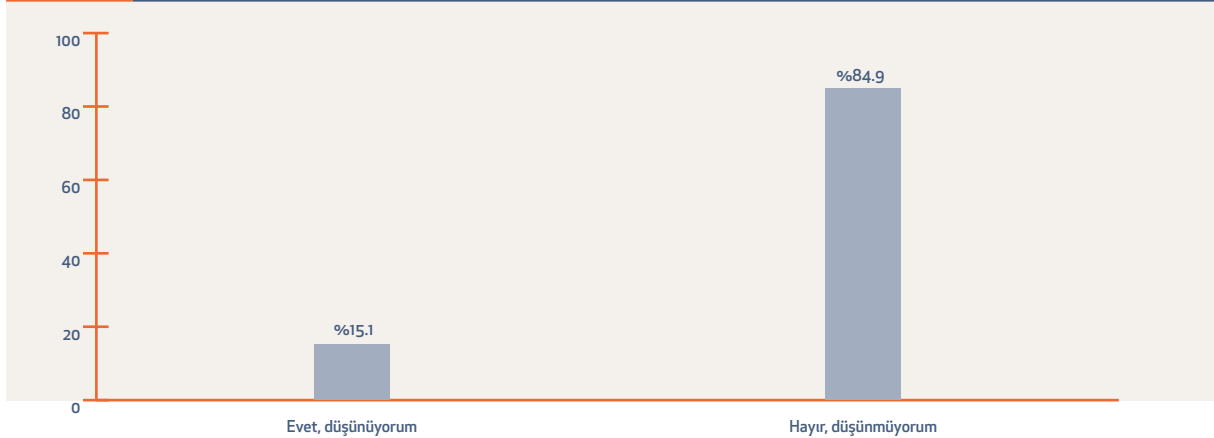
4.2. Üyeler

Yukarıda aktardığımız üzere Türkiye'deki STK'ların çoğunluğunu oluşturan derneklere üyelik oranı, Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerine göre, %13.1'dir. Ancak bu oran dernek üye sayıları toplamının nüfusa oranı olarak belirlenmiştir.

YADA'nın kent merkezlerinde gerçekleştirdiği Türkiye temsili araştırmada ise bir derneğe ya da vakfa üye olma oranı %11.9 olduğu görülmüştür (YADA, 2014a). %4.1'lik bir kesim ise hukuki statüsü olmayan farklı sivil topluluklara üye olduklarını belirtmişlerdir.

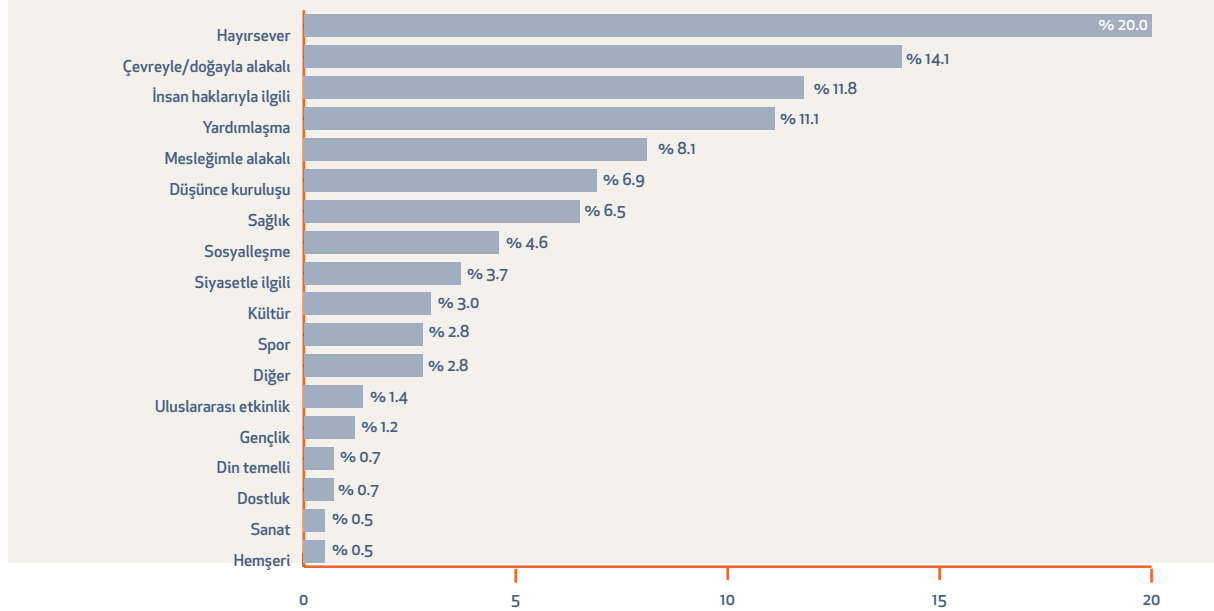
GRAFİK 14 TOPLUMDA STK'LARA ÜYELİK

Aynı araştırmada daha ilginç olan bir sonuç ise toplumun STK katılımı olmayan geniş kesimi için STK üyeliği açısından yakın gelecekte de bir değişiklik olmayacağına işaret etmektedir. Toplumun %85'i, herhangi bir STK'ya üye olmayı düşünmediğini ifade etmektedir.

GRAFİK 15 TOPLUMDA HERHANGİ BİR STK'YA ÜYE OLMAYI DÜŞÜNME ORANI

Toplumda herhangi bir STK'ya üye olmayı düşünenlerin bu STK'ların en önemli özelliklerini belirtmeleri istendiğinde %20'lik bir kesimin hayırsever bir STK'ya üye olmak istediği görülmüştür. Bunu %14.1 ile çevre STK'ları ve %11,8 ile insan hakları alanında çalışan STK'lar takip etmiştir.

GRAFİK 16 YURTTAŞLARIN ÜYE OLMAYI DÜŞÜNDÜĞÜ STK'LARIN EN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ

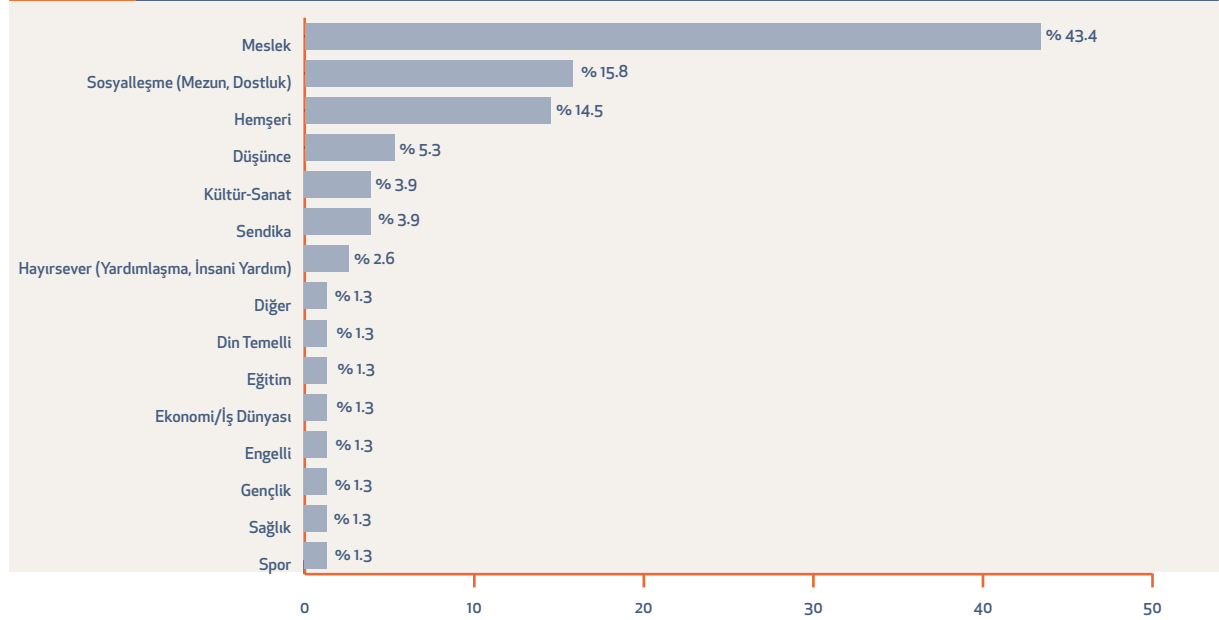
Toplumun STK'lara ilgisizliği ve mevcut ilişki düzeyleri düşünüldüğünde Kamu yöneticilerinde de benzer bir tablo ile karşılaşılacağı beklentisi oluşmaktadır. Oysa Kamu yöneticileri ile yapılan çalışma farklı bir tablo ortaya koymuştur. Toplumun genelinde %10'lar civarında olan STK üyeliği oranına karşılık Kamu kuruluşu yöneticileri arasında STK'lara üyelik %66 gibi oldukça yüksek bir oranda görülmektedir.

GRAFİK 17 KAMU YÖNETİCİLERİNDE STK ÜYELİĞİ

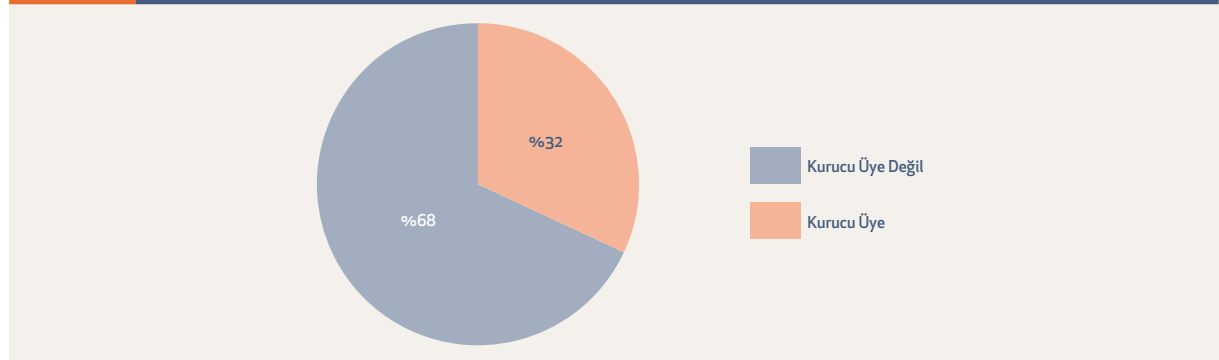
Ancak Kamu yöneticilerinin üye oldukları STK'lar incelendiğinde mevcut üyeliklerin %75'inin mesleki-sektörel, sosyalizasyon ve Hemşeri eksenli kuruluşlara olduğu görülmektedir.

GRAFİK 18 KAMU YÖNETİCİLERİNİN ÜYE OLDUKLARI STK'LAR

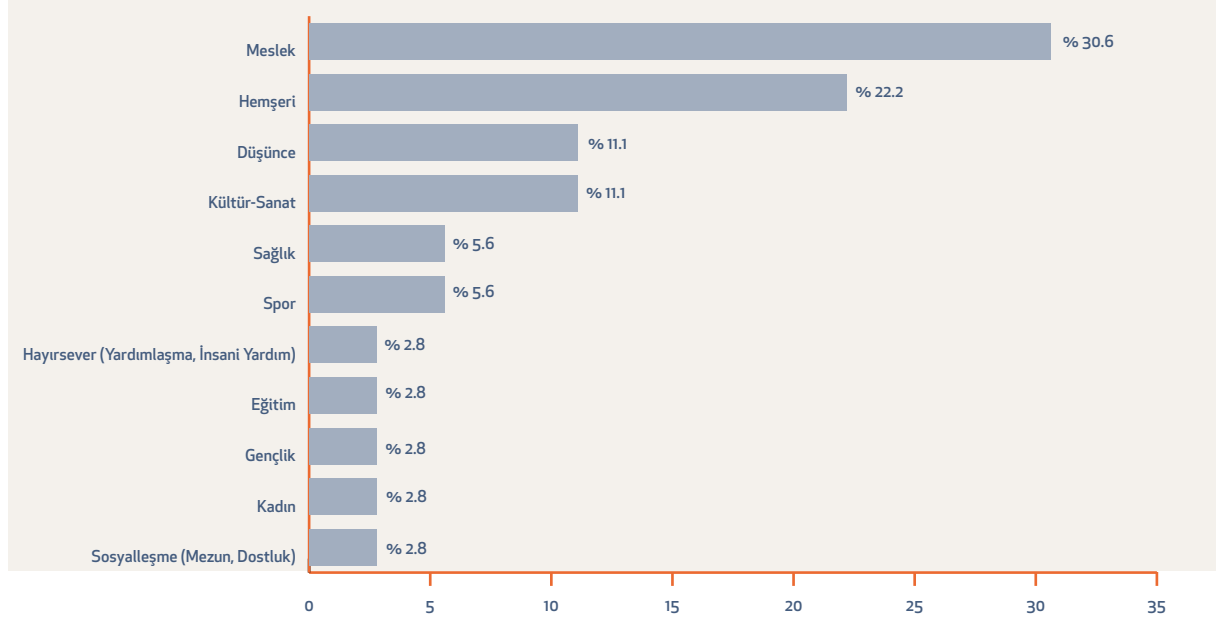
Aşağıdaki grafikte Kamu yöneticilerinin üçte birinin bir sivil toplum kuruluşunun kuruluşunda yer almış, kurucu üye vasfına sahip kişiler olduğu görülebilir.

GRAFİK 19 KAMU YÖNETİCİLERİNİN STK'LARA KURUCU ÜYELİK DURUMLARI

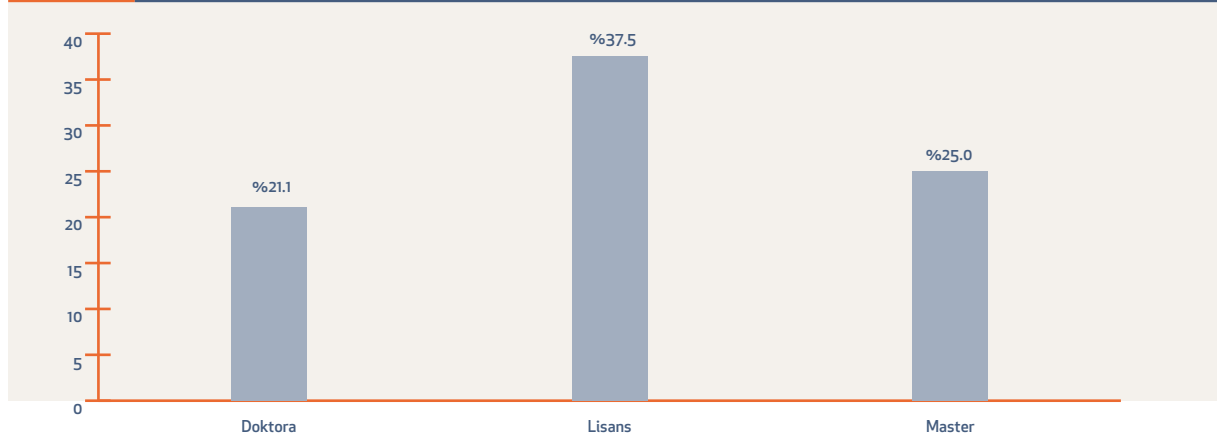
Kurucu üye olunan STK'ların tematik kategorizasyonlarına bakıldığında ise kendisiyle görüşülen Kamu yöneticilerinin genellikle kendi meslekleriyle alakalı STK'ların ya da bir Hemşeri kuruluşunun kurucu üyesi oldukları görülmüştür. Burada dikkat çeken bir husus, Kamu yöneticilerinin Hemşeri kuruluşları ve meslekle alakalı STK'lardaki kurucu üyeliklerinin yoğunluğunun aksine gençlik, eğitim, sağlık, hayırsever ve kulüp alanlarındaki STK'ların kuruluşunda yer alma oranlarının çok düşük olması ve savunucu, özörgüt tarzı STK'ların kuruluşunda ise neredeyse hiç yer almamış olmalarıdır.

GRAFİK 20 KAMU YÖNETİCİLERİNDE KURUCU ÜYE OLUNAN STK KATEGORİLERİ (TEMATİK)

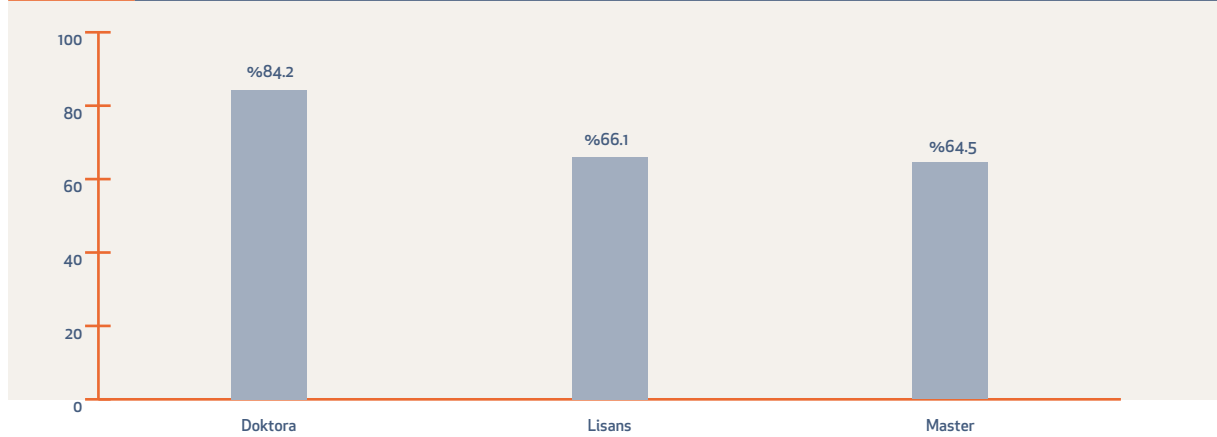

Takip eden grafiklerde Kamu yöneticilerinin bazı özellikleri ile STK'lara kurucu üye veya üye olma durumları karşılaştırılmaktadır. İlk olarak katılımcıların eğitim düzeylerinin STK'lara kurucu üyelik/ üyelik durumlarını nasıl etkilediğine bakılabilir. Aşağıdaki grafikte de görülebileceği gibi **master** veya doktora diplomasına sahip eğitilmiş yöneticiler arasında STK'lara kurucu üye olma oranı, lisans diplomasına sahip katılımcılardan daha düşüktür.

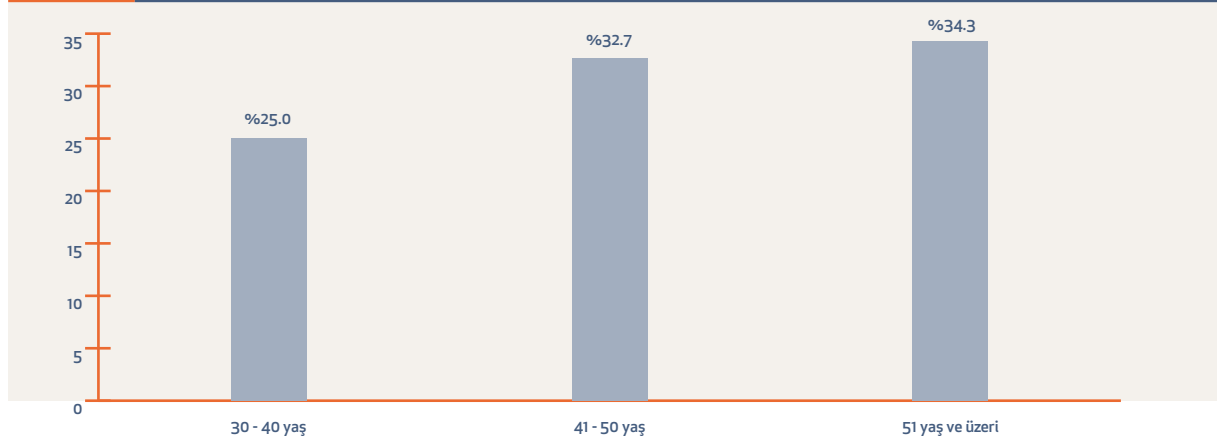
GRAFİK 21 EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE KURUCU ÜYELİK ORANI

STK'lara üyelik söz konusu olduğunda ise doktora diplomasına sahip yöneticilerdeki üyelik oranının hayli yüksek olduğu, her beş doktoralı katılımcıdan dördünün bir STK üyeliğine sahip olduğu görülmektedir.

GRAFİK 22 EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE ÜYELİK ORANI

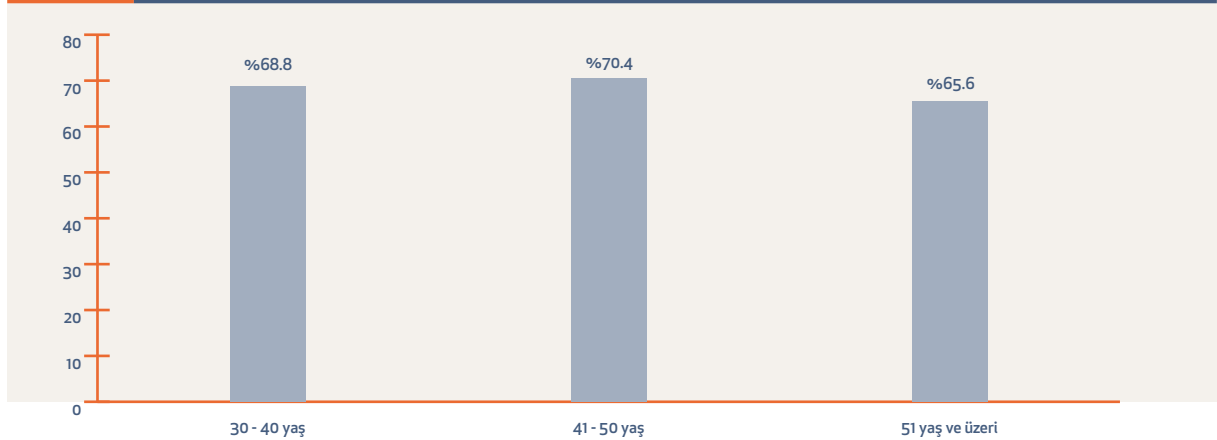
Kamu yöneticilerinin STK'lara üyelik ve kurucu üyelik durumları yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde aşağıdaki grafikler ortaya çıkmaktadır. Grafiklerin incelenmesinde Kamu yöneticilerinin daha yüksek yaş gruplarında STK'ların kuruluşlarında daha fazla yer aldıkları görülebilir. 30-40 yaş aralığındaki katılımcıların dörtte birinin bir kurucu üyeliği bulunurken, bu oran 51 yaş ve üzerindeki katılımcılarda %34'e çıkmaktadır.

GRAFİK 23 YAŞ GRUPLARINA GÖRE KURUCU ÜYELİK ORANI

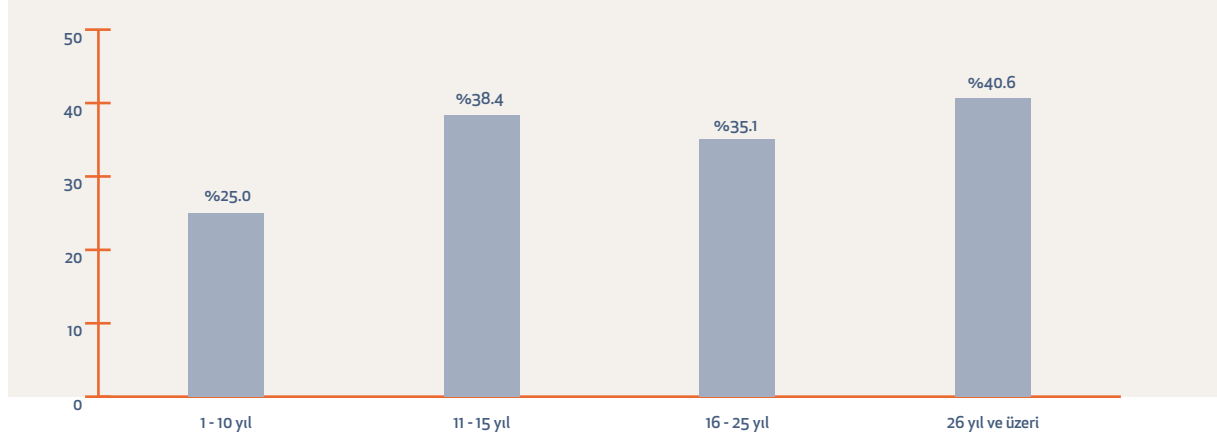
STK üyeliği söz konusu olduğunda ise farklı bir dağılım görülmektedir. 51 yaş ve üzeri katılımcılardaki STK üyeliği, kurucu üyeliğin aksine, diğer yaş gruplarından daha düşük düzeyde kalmaktadır. STK üyeliği en çok 41-50 yaş grubundaki katılımcılarda yaygındır. Ancak oranların birbirine yakın olduğunu, esasen her yaş grubunda STK'lara üyeliğin yüksek olduğunu belirtmekte de fayda vardır.

GRAFİK 24 YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÜYELİK ORANI

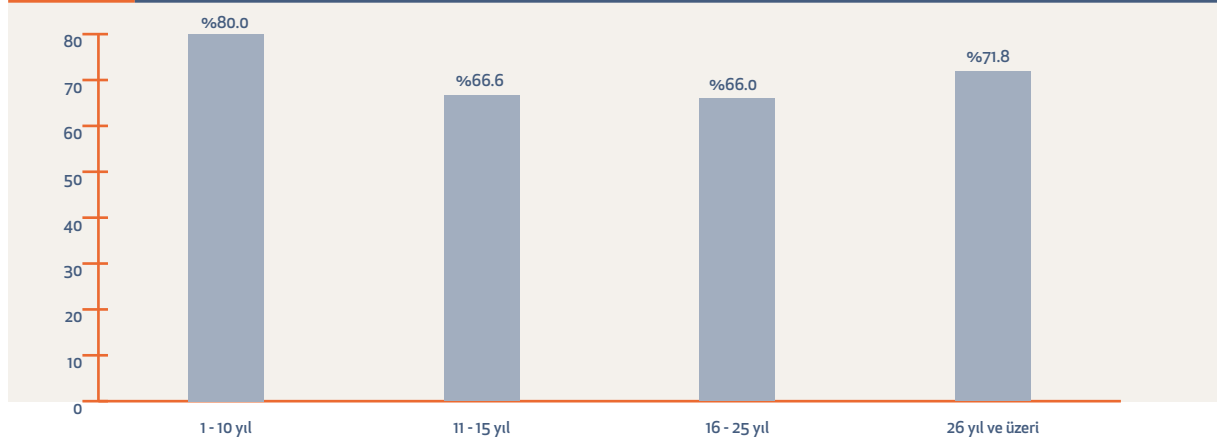
STK üyeliği ve kurucu üyeliği açısından ele alınabilecek bir diğer değişken, Kamu yöneticilerinin Kamu kurumlarındaki görev süreleridir. Buna göre Kamu kurumlarında 26 yıl ve üzeri geçmişi olan Kamu yöneticilerinin %40'ı bir STK'da kurucu üyeliğe sahipken, diğer çalışma süresi gruplarında bu oran daha düşük düzeydedir.

GRAFİK 25 ÇALIŞMA SÜRELERİNE GÖRE KURUCU ÜYELİK ORANI

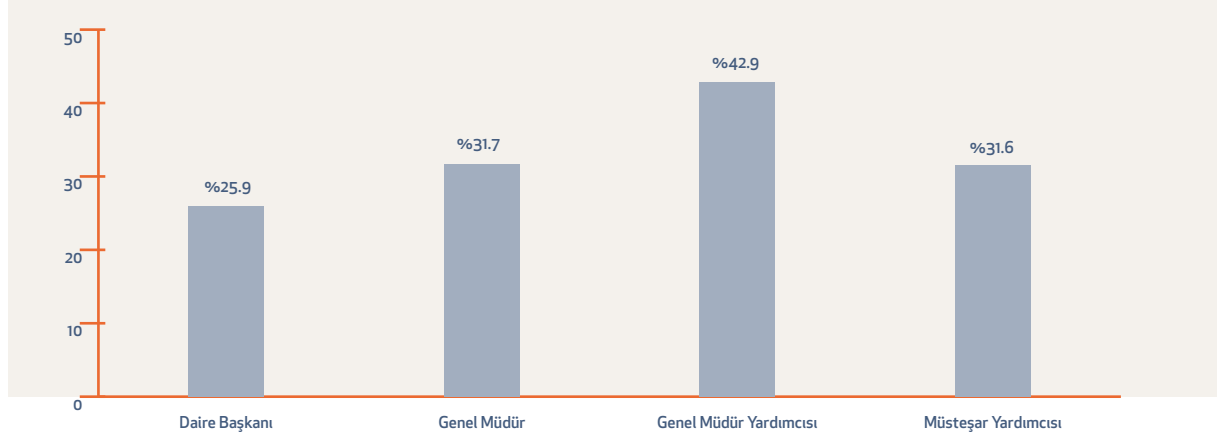
STK üyeliği ise en yüksek oranına 1-10 yıl aralığında Kamu görevi geçmişine sahip genç yöneticilerde ulaşmaktadır. Bu aralıkta Kamu kurumu geçmişi olan her beş katılımcıdan dördünün bir STK'da üyeliği bulunduğu görülmektedir.

GRAFİK 26 ÇALIŞMA SÜRELERİNE GÖRE ÜYELİK ORANI

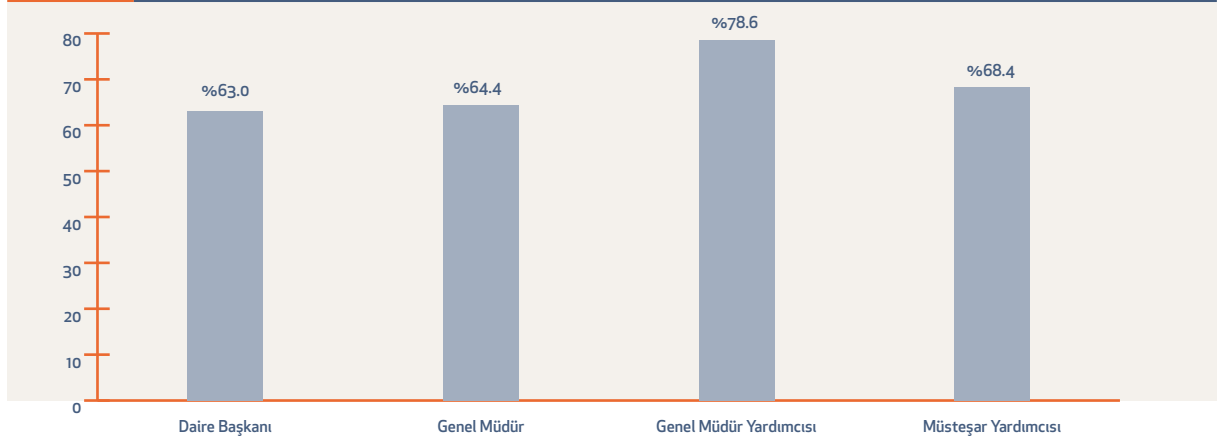
STK'lara üyelik ve kurucu üyelik durumunun karşılaştırılabileceği son bir unsur, Kamu yöneticilerinin kurum içerisindeki pozisyonlarıdır. Buna göre STK kurucu üyeliği en çok Genel Müdür Yardımcısı pozisyonundaki katılımcılarda görülürken, Daire Başkanı unvanına sahip Kamu yöneticilerindeki STK kurucu üyeliği oranının %25.9 ile en düşük düzeyde kaldığı gözlemlenebilir.

GRAFİK 27 KURUM İÇİ POZİSYONLARA GÖRE KURUCU ÜYELİK ORANI

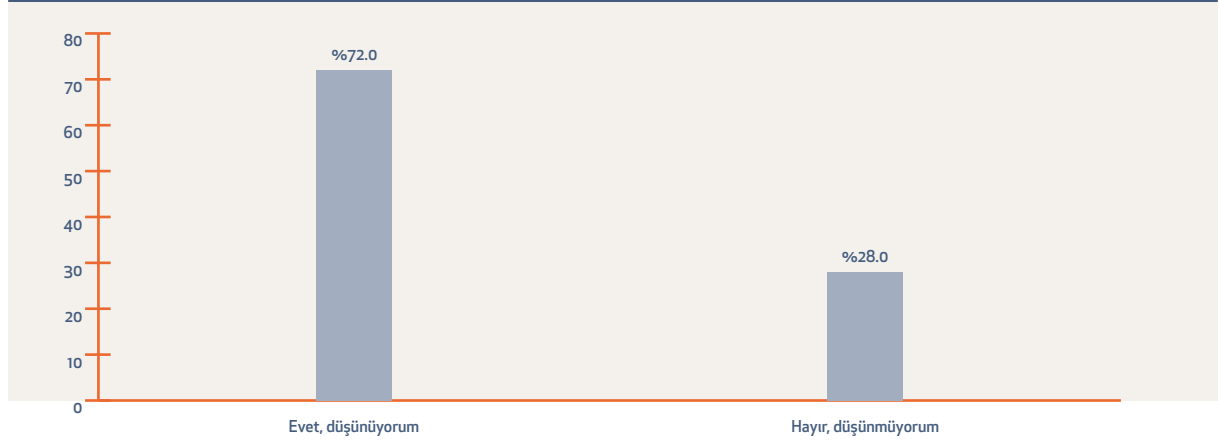
Katılımcıların pozisyonları açısından STK'lara üyelik oranlarına bakıldığında da yine benzer bir durum söz konusudur. STK'lara üye olma durumu da yine en çok Genel Müdür Yardımcıları arasında yaygındır. Her beş Genel Müdür Yardımcısı katılımcıdan dördü bir STK'ya üye olduğunu ifade etmiştir.

GRAFİK 28 KURUM İÇİ POZİSYONLARA GÖRE ÜYELİK ORANI

Bir STK'ya üyeliği bulunmayan Kamu yöneticilerine herhangi bir STK'ya üye olmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Aynı soru, bir üyeliği bulunan katılımcılara da üye olmayı düşündükleri başka bir STK'nın olup olmadığı şeklinde yöneltilmiştir. Kamu yöneticilerin %72'si bir STK'ya üye olmayı düşündüklerini dile getirmektedir. Bir başka deyişle toplumla karşılaştırıldığında STK'lara katılım isteği Kamu yöneticilerinde oldukça yüksektir.

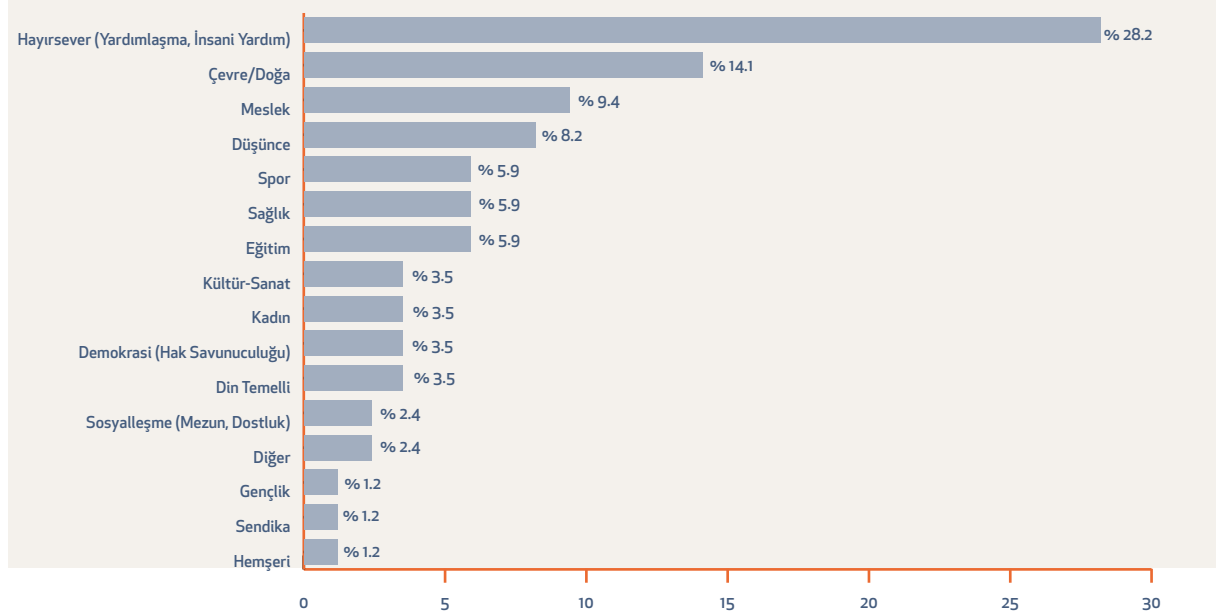
GRAFİK 29 KAMU YÖNETİCİLERİNDE HERHANGİ BİR STK'YA ÜYE OLMAYI DÜŞÜNME/ DÜŞÜNMEME DURUMU

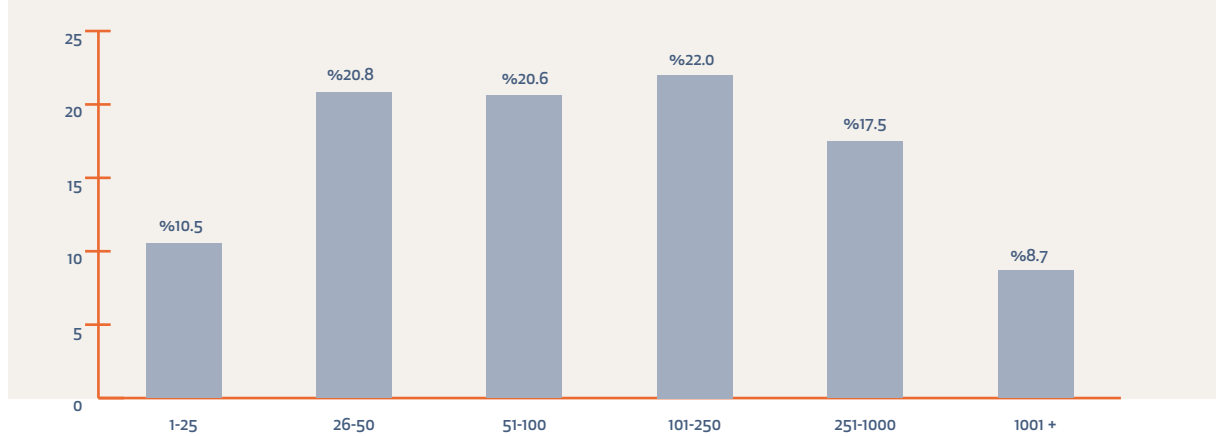
Bir STK'ya üye olmayı düşündüğünü ifade eden Kamu yöneticilerinin üye olmayı düşündükleri STK'ların tematik kategorilere göre dağılımı aşağıdaki gibidir. Buna göre Kamu yöneticileri en çok hayırsever bir STK'ya üye olmayı düşünmektedir (%28,2).

Önceki bölümde Türkiye'de 100 binin üzerinde dernek ve vakıf olduğu halde STK üye sayılarının nüfusa oranla hayli düşük olduğundan bahsetmiştik. Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın verilerine göre ortalama dernek üye sayısı 93'tür. Bu oranın az sayıdaki kitlesel dernek dışarıda bırakılarak hesaplanması durumunda çok daha düşük olacağını öngörmek mümkündür. 2500 STK'yi kapsayan YADA araştırmasında bunu destekleyen veriler bulunmaktadır.

GRAFİK 30 KAMU YÖNETİCİLERİNİN ÜYE OLMAYI DÜŞÜNDÜKLERİ STK KATEGORİLERİ

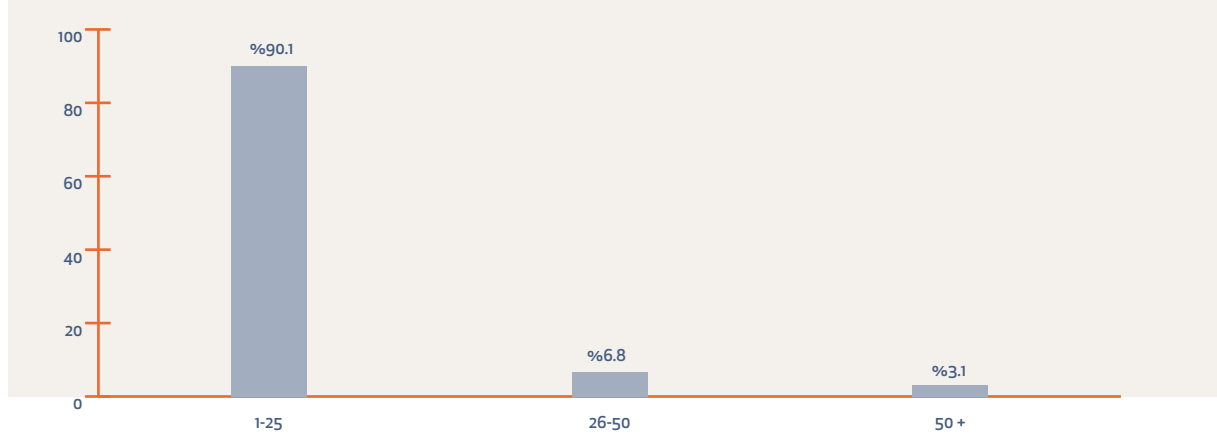

GRAFİK 31 STK'LARIN ÜYE SAYILARI

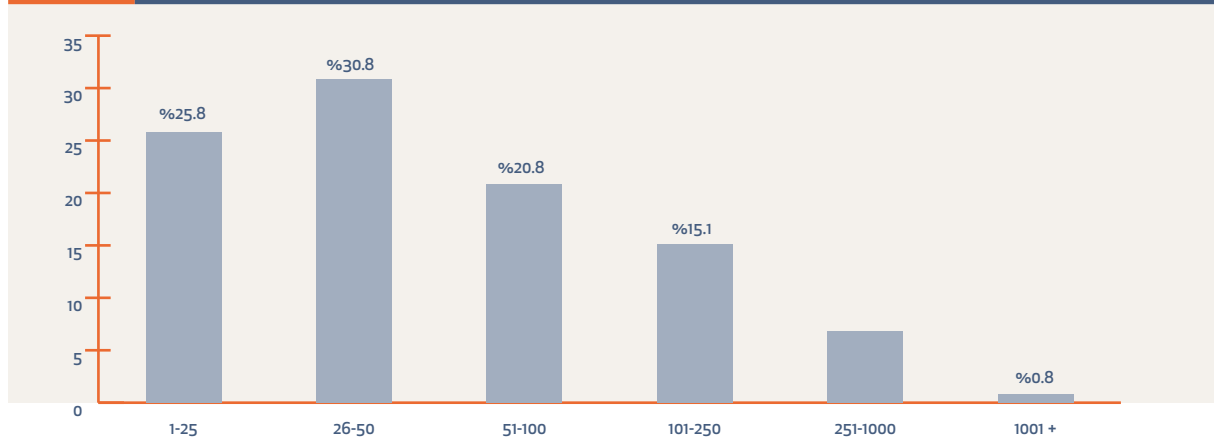
Üye sayılarındaki farklar önemlidir, zira az sayıda aktif üyeden oluşan ve kitleselleşmeyi hedeflemeyen kuruluşların yapısı ile kitlesel kuruluşların yapısı birbirinden oldukça büyük farklılıklar sergileyebilmektedir. Üye sayılarını ortalamalar üzerinden karşılaştırmak yerine çeşitli kırılım noktalarına göre gruplayarak karşılaştırmak daha elverişli sonuçlar sağlamıştır. Hukuki zorunluluğu karşılamak için gerekli üye sayısı, organ üyeleri sayılarına göre değişmekle birlikte 20-25 civarındadır. Bu yüzden ilk sütundaki 25 ya da daha az üyeye sahip olan kuruluşlar diğerlerinden ayrıksıdır. Bazı kuruluşlar zorunlu üye sayısını sağladıktan sonra bu sayının minimum miktarlarda üzerine çıkarlar fakat kitlesel olmaktan da geri dururlar. Kimi gruplar ise taban bağı ve temsile ve/veya gönüllü sayısının fazla olmasına önem verirler. Bu yüzden kuruma bağış yapmak ya da destek olmak isteyen gönüllüler genellikle kuruluşlara üye yapılırlar. Hatta bazı kitlesel kuruluşların üyelerinin önemli bir kısmının bir defaya mahsus bağış yapan kişilerin bu bağışı yaparken üye olarak kaydedilmeleri yoluyla oluştuğu gözlemlenmiştir. Kitlesel kuruluşlar hem kamuoyu nezdinde üye sayısının fazlalığına ihtiyaç duyan kuruluşlardır, hem de hedef gruplarını üye yaparak aidiyet duygusu geliştirmeyi amaçlarlar. 1000'den fazla üyeye sahip olan STK'ları "kitlesel" olarak nitelediğimiz durumda dahi, bu tür STK'ların oranının sadece %8.6 olduğu görülmektedir. Bu oranlar, Batı ülkelerine kıyasla Türkiye'deki oldukça az sayıda bulunan STK'ların üye sayılarının da hayli geride olduğuna işaret etmektedir.

GRAFİK 32 STK'LARIN KURUCU ÜYE SAYILARI

Türkiye'de STK'ların çok büyük bir kısmının 25 ya da daha az kişinin katılımıyla kurulduğu görülmektedir. STK'ların çoğunluğu yasal zorunluluğun gerektirdiği sayıda kurucu üyeye kurulmaktadır. Bu durum gönüllü kuruluşların genellikle dar bir çevrenin iradesiyle teşekkül edildiklerini, kitlesel ve tabandan gelen bir hareket üzerine inşa edilmediklerini göstermektedir.

GRAFİK 33 STK'LARIN GENEL KURUL ÜYE SAYILARI

STK'ların iç işleyişlerini ve kurumsallaşma düzeylerini anlamak için kilit önemdeki göstergelerden bir diğeri de son genel kurula kaç üyenin katıldığıdır. Niteliksel görüşmelerde çoğu kuruluşun aslında genel kurula katılan üye sayısından bile daha az sayıda aktif üyesi olduğu gözlemlenmiştir. Hatta genel kurulu kâğıt üzerinde gerçekleştiren STK sayısı da az değildir.

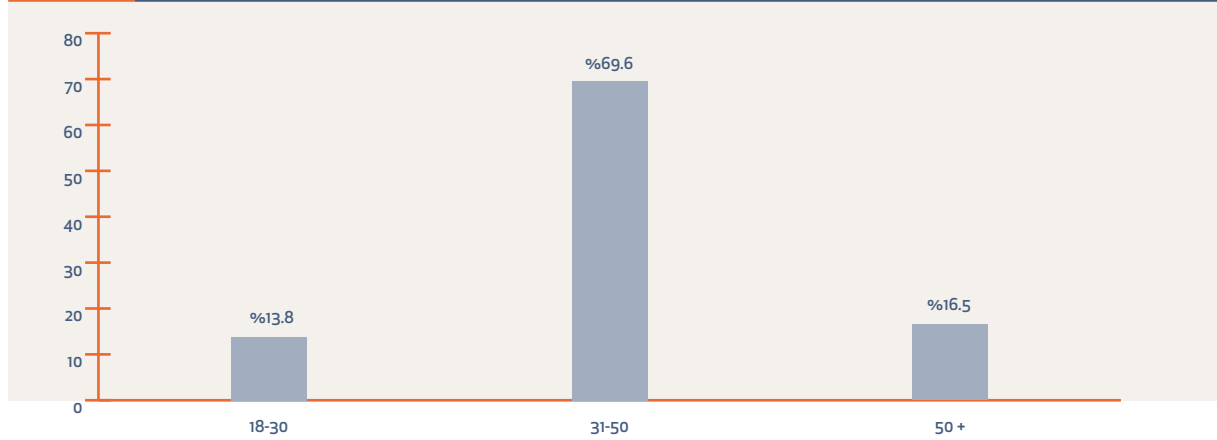
TABLO 8. SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASINA GÖRE ÜYE SAYILARININ DAĞILIMI

SINIFLANDIRMA	ÜYE SAYISI (%)					
	1-25	26-50	51-100	101-250	251-1000	1000+
ÖZÖRGÜT	6.5	6.5	16.1	26.6	23.4	21.0
HAYIRSEVER	27.4	27.4	25.8	10.5	6.5	2.4
UZMAN	11.5	23.9	15.9	20.4	17.7	10.6
SAVUNUCU	5.3	26.3	19.7	17.1	10.5	21.1
SİYASİ YÖNELİMLİ	13.1	21.8	24.5	17.5	16.2	7.0
KULÜP	17.2	27.9	18.1	19.1	14.2	3.4
SOSYALİZASYON	7.1	18.8	18.4	19.2	20.8	15.7
YYG	20.1	36.8	25.3	12.6	4.5	0.7
HEMŞERİ	1.7	6.3	19.0	36.5	29.6	7.0
YAN KURULUŞ	10.7	21.3	19.5	20.1	17.2	11.2
PAZAR EKSENLİ	11.6	23.2	20.7	25.6	14.0	4.9
MESLEK EKSENLİ	3.8	13.1	19.2	23.8	23.1	16.9
HİMAYECİ	5.1	32.7	25.5	18.4	13.3	5.1
TOPLAM	10.5	20.8	20.6	22.0	17.5	8.6

STK'ların üye sayıları Sivil Topografya Sınıflandırması'na göre karşılaştırıldığında en göze çarpan nokta en kitlesel kategoriye Özörgütlerin oluşturmasıdır. Her on Özörgütten dördü (%44.4) 250'den fazla üyeye sahiptir. Bu oran diğer başka hiçbir kategori için geçerli değildir ve buna en yakın oran (%36.6) Hemşeri kuruluşlarındadır. Aynı oran YYG'lerde %5.4; Hayırseverlerde ise %11.8'dir. YYG kuruluşlarının %82.2'si ve Hayırseverlerin %80.6'sı 100 ya da daha az sayıda üyeye sahiptir. Dolayısıyla STK'lar arasında Özörgüt ve Hemşeri kategorilerinin kitlesellik açısından öne çıktığı, YYG ve Hayırsever kategorilerinin ise az üyeli kuruluşlar olarak belirdiği söylenebilir.

GRAFİK 34 STK'LARIN ÜYE YAŞ DAĞILIMLARI

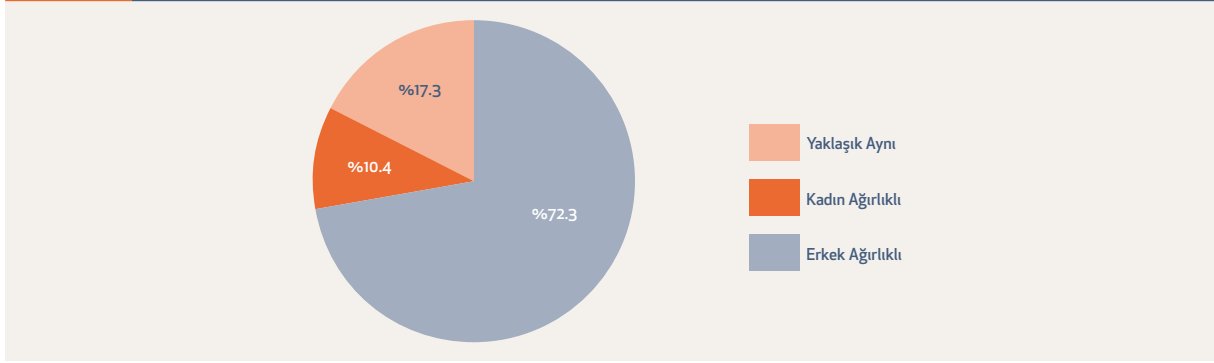

STK üyelerinin %69.6'sı ağırlıklı olarak 31-50 yaş grubundadır. 30 yaşında ya da daha genç üyelerin ağırlıkta olduğu STK'ların oranı %13.8'dir. 50 yaşından daha yaşlı üyelerin ağırlıkta olduğu STK'ların oranı ise %16.4'tür. Dolayısıyla gençlerin ve ileri yaştakilerin STK'lardaki etkinlikleri sınırlıdır. Bunu Türkiye'nin sivil topografyasıyla Türkiye toplumunun geneli arasındaki önemli bir fark olarak tespit etmek mümkündür.

TABLO 9. SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASI'NA GÖRE ÜYE YAŞ DAĞILIMI

SINIFLANDIRMA	YAŞ DAĞILIMI (%)		
	18-30 YAŞ	31-50 YAŞ	50+ YAŞ
ÖZÖRGÜT	26.0	67.5	6.5
HAYIRSEVER	18.2	59.1	22.7
UZMAN	14.5	75.2	10.3
SAVUNUCU	13.6	74.1	12.3
SİYASİ YÖNELİMLİ	24.8	55.8	19.4
KULÜP	31.9	61.8	6.3
SOSYALİZASYON	13.9	59.0	27.1
YYG	3.2	61.3	35.6
HEMŞERİ	7.1	81.9	10.9
YAN KURULUŞ	6.8	71.6	21.6
PAZAR EKSENLİ	8.4	83.8	7.8
MESLEK EKSENLİ	11.5	82.7	5.8
HİMAYECİ	12.0	79.6	8.3

STK'ların üye yaş dağılımları Sivil Topografya Sınıflandırması'na göre karşılaştırıldığında, en genç kategorinin Kulüp kategorisi, en yaşlı kategorinin de YYG kuruluşları olduğu göze çarpmaktadır. Bir hayır işi yapan YYG kuruluşlarında 18-30 yaş grubunun oranı sadece %3.2, buna karşılık 50 yaş üstü grubunun oranı diğer kategorilerden oldukça fazladır (%35.6). Hayırsever, Siyasi Yönelimli ve Yan Kuruluşlar ise 50 yaş üstü grubun oranının görece yüksek olduğu kategorilerdir. Kulüplerden sonra en genç görünümü veren kategoriler ise Özörgütler ve Siyasi Yönelimli Kuruluşlardır. Özörgütler hem genç oranın en fazla olduğu (%26.0), hem de yaşlı oranının en az (%6.5) olduğu 2. kategoriye oluşturmaktadır. Genç yüzdesi açısından yüksek bir oran tutturana diğer bir kategori ise Siyasi Yönelimli kuruluşlardır (%24.8).

GRAFİK 35 STK'LARIN ÜYE CİNSİYET DAĞILIMLARI

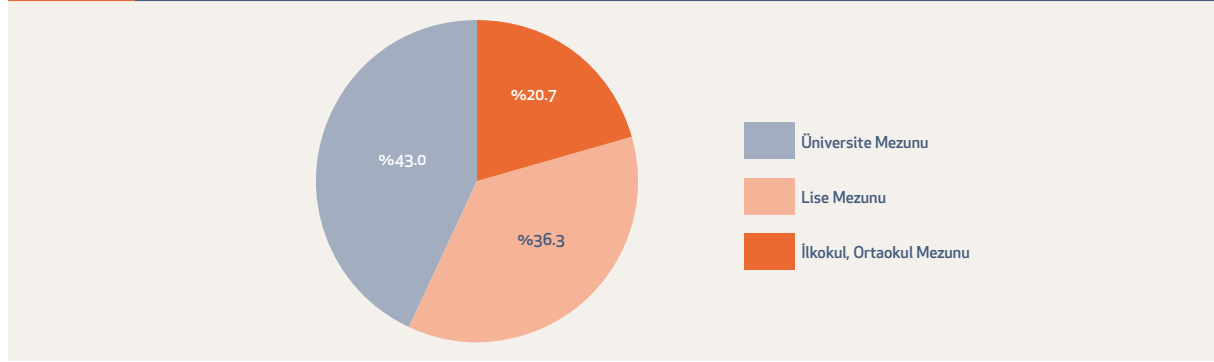
Türkiye toplumunun genelinde gözlemlenen toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, STK'lar arasında da görülmektedir. Kadınların siyasal yaşama ya da çalışma yaşamına katılımlarında dikkat çeken eşitsizliğin söz konusu STK'lar olduğunda tekrarlanmayacağı ümit edilebilir. Fakat STK yöneticilerinden %72.3'ü, kuruluşlarında erkek üyelerin ağırlıkta olduğunu ifade etmiştir. Kadınların ağırlıkta olduğu STK'ların oranı sadece %10.4'tür. Bunların da önemli bir kısmının kadın kuruluşları olduğu düşünülürse "erkek" bir STK'lar dünyası ile karşı karşıya olduğumuzu kolaylıkla ileri sürebiliriz. Toplum nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, STK dünyasının ancak onda birini kaplamaktadır. Bunu Türkiye'nin sivil topografyasıyla Türkiye toplumunun geneli arasındaki ikinci önemli fark olarak vurgulamak gerekmektedir.

TABLO 10. SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASI'NA GÖRE ÜYE CİNSİYET DAĞILIMLARI

SINIFLANDIRMA	CİNSİYET DAĞILIMI (%)		
	ERKEK	KADIN	YAKLAŞIK AYNI
ÖZÖRGÜT	62.7	12.7	24.6
HAYIRSEVER	64.7	15.0	20.3
UZMAN	42.7	25.6	31.6
SAVUNUCU	50.0	22.0	28.0
SİYASİ YÖNELİMLİ	61.7	13.2	25.1
KULÜP	73.1	6.7	20.2
SOSYALİZASYON	70.7	11.7	17.7
YYG	91.2	2.1	6.7
HEMŞERİ	90.1	1.9	8.0
YAN KURULUŞ	71.2	8.5	20.3
PAZAR	85.0	6.0	9.0
MESLEK	72.3	10.9	16.8
HİMAYECİ	30.6	38.9	30.6

STK'lardaki cinsiyete göre üye dağılımını Sivil Topografya Sınıflandırması kategorilerine göre karşılaştırıldığında cinsiyet bakımından en eşitlikçi dağılıma Uzman kuruluşların ve Himayeci kuruluşların sahip olduğu görülebilir. Yaklaşık her dört Uzman kuruluştan birinde (%25.6) üyeler ağırlıklı olarak kadın iken, diğer onda üçünde ise (%31.6) kadın üyelerle erkek üyelerin dağılımı dengelidir. Himayeci kuruluşlarda ise kadın oranının (%38.9) erkek oranından (%30.6) fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum çocuk ve engelli yardım derneklerinde kadınların daha fazla aktif rol alması ile açıklanabilir. Yaklaşık yarısı erkek ağırlıklı olan Savunucu kuruluşlar, ortalama gözetildiğinde görece eşitlikçidir. Cinsiyet eşitliğine en yakın ikinci kategori ise Savunucu kuruluşlardır. YYG kuruluşları, Hemşeri kuruluşları ve Pazar Eksenli kuruluşların onda dokuzunda üyelerin ağırlıklı olarak erkeklerden oluştuğu belirlenmiştir. Sivil Topografyanın bu üç kategorisi cinsiyet eşitsizliğinin en derin hissedildiği kategoriler olarak öne çıkmaktadır.

GRAFİK 36 STK ÜYELERİNİN EĞİTİM DURUMLARI

STK'ların %43'ünde üyelerin ağırlıklı olarak üniversite mezunlarından oluştuğu görülmektedir. %36.3'ünde ise üyeler ağırlıklı olarak lise mezunudur. Üyelerin ağırlıklı olarak ilkokul ya da ortaokul mezunu olduğu STK oranı ise sadece %20.7'dir. Dolayısıyla, STK'lara üye olanların, toplumun geneline göre önemli oranda daha eğitilmiş kişilerden oluştuğu söylenebilir. Bunu Türkiye'nin sivil topografyasıyla Türkiye toplumunun geneli arasındaki üçüncü önemli fark olarak belirtmekte fayda vardır.

TABLO 11. SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASI'NA GÖRE EĞİTİM DURUMLARI

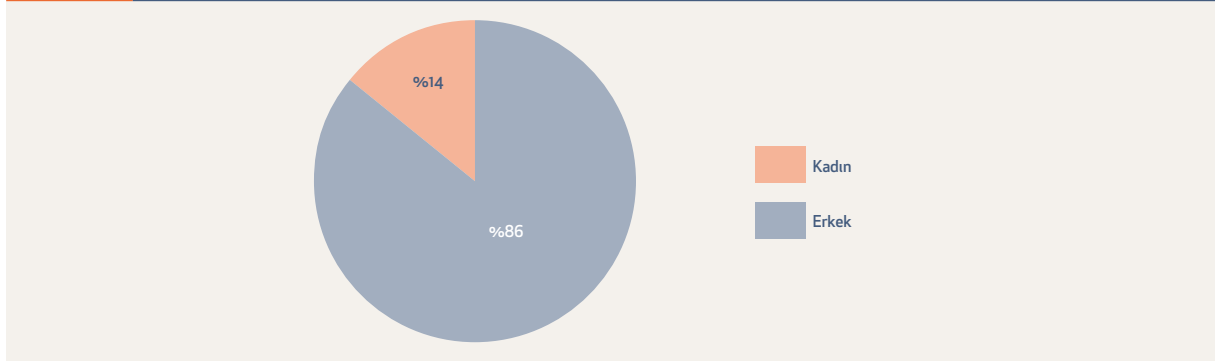
SINIFLANDIRMA	EĞİTİM DURUMU (%)		
	İLKOKUL, ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	ÜNİVERSİTE MEZUNU
ÖZÖRGÜT	41.9	45.2	12.9
HAYIRSEVER	9.8	39.1	51.1
UZMAN	1.7	11.1	87.2
SAVUNUCU	3.7	38.3	58.0
SİYASİ YÖNELİMLİ	5.4	28.9	65.7
KULÜP	10.1	46.9	43.0
SOSYALİZASYON	14.0	35.1	50.9
YYG	47.0	36.3	16.7
HEMŞERİ	36.5	43.1	20.5
YAN KURULUŞ	16.6	34.3	49.1
PAZAR EKSENLİ	12.0	34.1	53.9
MESLEK EKSENLİ	10.2	27.7	62.0
HİMAYECİ	17.8	38.3	43.9

Üyelerin eğitim durumlarına Sivil Topografya Kategorileri'ne göre bakacak olursak, kategorilere göre önemli farklılıklar olduğuna tanık oluruz. En öne çıkan sonuç, Uzmanlık eksenli STK'ların %87.2'sinin ağırlıklı olarak üniversite mezunu üyelerden oluşmasıdır. Siyasi Yönelimli, Meslek Eksenli ve Savunucu kuruluşların da görece daha yüksek eğitilmiş üyelerle sahip olduğu gözlemlenmektedir. YYG kategorisindeki kuruluşlar, Özörgütler ve Hemşerilik kuruluşları, üyeleri en düşük eğitim düzeyine sahip kuruluşlardır. Bu kuruluşların üyelerinin sırasıyla %47.0, %41.9 ve %36.5'i ilkökul mezunudur.

4.3. Yöneticiler

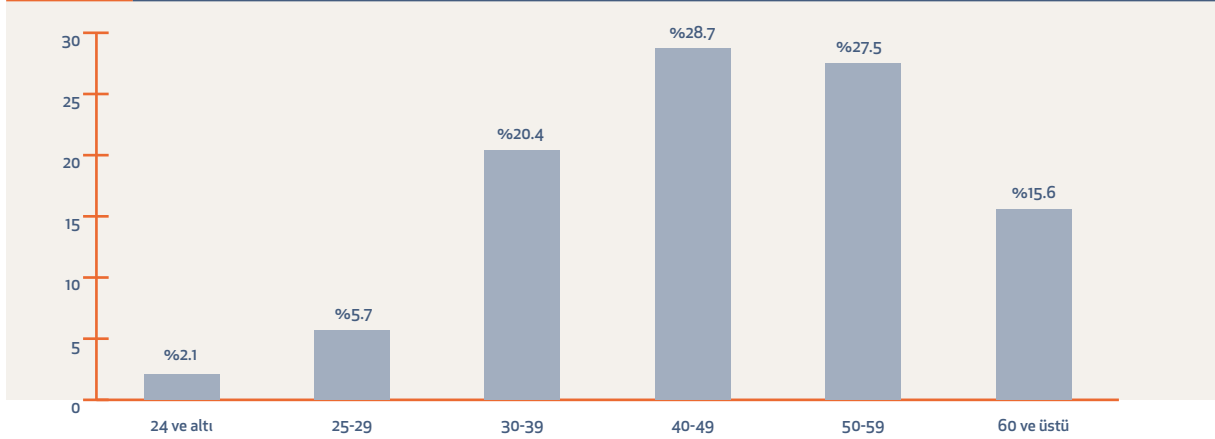
Bir önceki bölümde STK üyelerinin, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi değişkenlere bakıldığında toplumdaki oldukça farklılaştığını belirtmiştik. Benzer eğilimlere STK'ların yönetim kadrosuna bakıldığında da tanık olunmaktadır. YADA'nın sistematik rastgele örnekleme ile ulaştığı 4787 kişi ile gerçekleştirdiği ve yöneticilere odaklandığı çalışmada, yöneticilerin çok büyük bir çoğunluğunun (4098 kişi) erkek olması ilk dikkat çekici sonuç olarak aktarılabilir.

GRAFİK 37 STK YÖNETİCİLERİNİN CİNSİYET DAĞILIMI

Önceki bölümde STK'ların %72.3'ünde erkek üyelerin ağırlıkta olduğu tespit edilmişti. Yöneticiler arasında ise erkeklerin daha da yüksek bir oranda temsil edildiği göze çarpmaktadır. Bir başka deyişle yetki/güç arttıkça, cinsiyet eşitsizliği de artmaktadır.

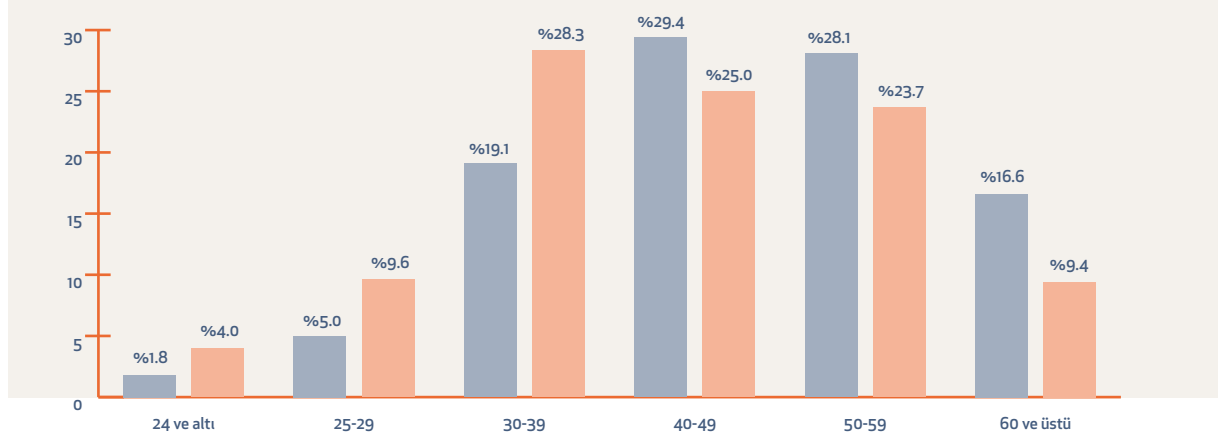
GRAFİK 38 YÖNETİCİLERİN YAŞ GRUPLARININ GENEL DAĞILIMI

Türkiye'de STK yöneticilerinin yarıya yakını (%43) 50 ve üzeri yaştaadır. Bu oranı üyelerin yaş dağılımı ile karşılaştıracak olursak, yöneticilerin üyelerin ortalamasına göre daha yaşlı oldukları dikkat çekicidir. 40-49 yaş aralığı, örneklemin %29'unu oluşturmaktadır. Buna 30-39 yaş arasındaki yöneticileri de dâhil edecek olursak, 30-50 arası yaştaaki yönetici oranının, bir başka deyişle orta yaş grubundaki yönetici oranının örneklemin yarısını oluşturduğuna tanık oluruz. Genç yöneticilerin oranı ise sadece %7.8'dir.

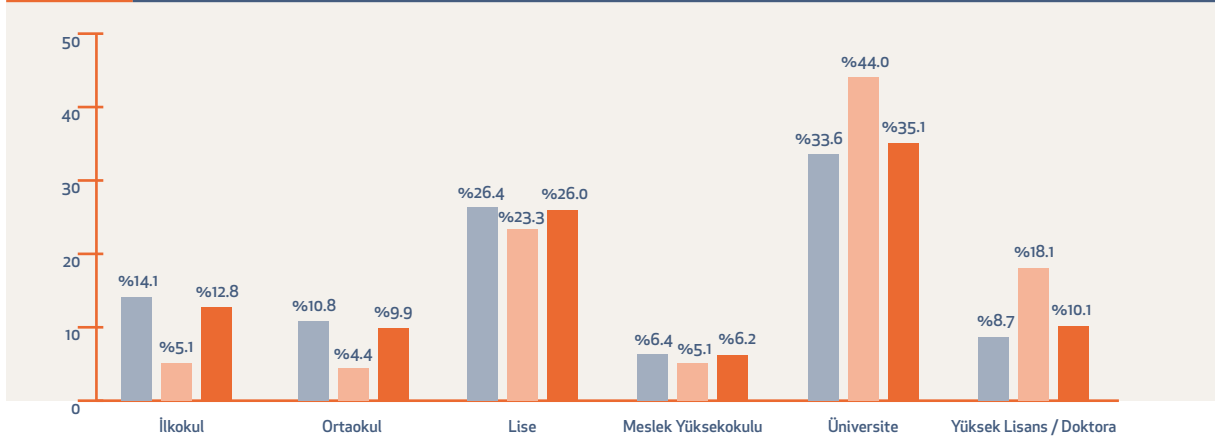
Bu dağılımdaki ilginç bir nokta, 24 yaş ve altı grubun gönüllü kuruluş yöneticileri arasında sadece %2.1'lik bir paya sahip olmalarıdır. Genel olarak yaşa göre yönetici profillerini değerlendirdiğimizde, STK'larda gençlerin yöneticiliğine itibar edilmediği söylenebilir. Öte yandan STK'ların yönetici bulmakta zorlandıkları, niteliksel safhadaki gözlemlerde genç ilgisizliğinden ve genç üyelerin katılım sorunundan sıklıkla bahsedildiği de dikkate alınırsa, gençlerin STK organlarında yer alma motivasyonlarının düşük olmasının bu oranlarda etkili olduğu ifade edilebilir. Bu noktada özetle Türkiye'de STK yönetimlerinin ağırlıkla erkek ve orta yaş veya üstü profildeki insanlar tarafından üstlenilmiş olduğu söylenebilir.

GRAFİK 39 YÖNETİCİLERİN YAŞ KATEGORİLERİNDEKİ CİNSİYET DAĞILIMI

Yaş kategorilerindeki cinsiyet dağılımına bakıldığında, erkek yöneticilerinin %44.7'sinin 50 yaş ve üstünde olduğu, kadın yöneticilerin ise %33.1'inin bu yaş dilimine girdiği görülmektedir. En alttaki (29 yaş ve altı) dilimde ise kadın yöneticilerin %13.6'sı, erkek yöneticilerin ise %6.8'i yer almaktadır. Özetle, sivil topluma dâhil olan kadınların erkeklere kıyasla daha genç yaşta oldukları söylenebilir.

GRAFİK 40 CİNSİYETE GÖRE EĞİTİM SEVİYESİ DAĞILIMI

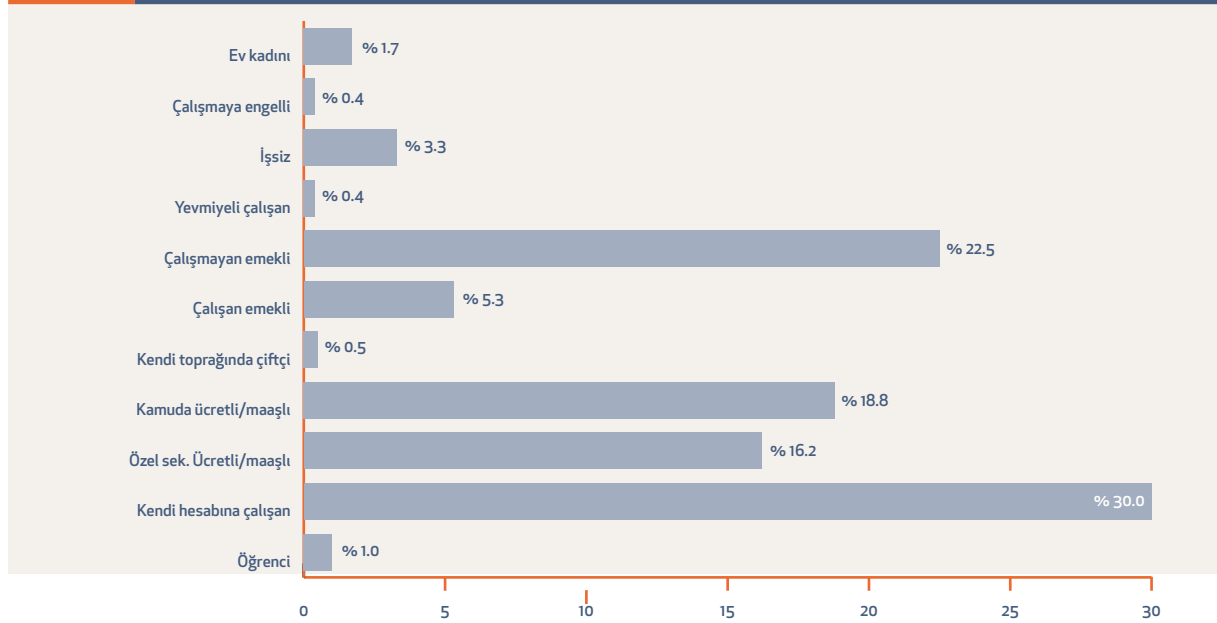

STK'larda yöneticilerin %32.2'si lise veya meslek yüksekokulu mezunudur. %35.1'i lisans, %10.1'i de yüksek lisans/doktora diploması sahibidir. STK üyelerindeki ağırlıklı eğitim seviyesinin %43 ile üniversite olduğu hatırlanacak olursa, yöneticiler arasında da -yüksek lisans veya doktora derecesine sahip olanların yüzdesinin de dâhil edildiği- üniversite seviyesinde eğitim oranının (%45.2) paralel bir eğilim gösterdiği ifade edilebilir.

Üniversite veya yüksek lisans/doktora diploması sahipliği, kadın yöneticiler arasında %62.1 iken, bu eğitim dilimindeki erkeklerin oranı %42.3'tür. Diğer yandan, örneklemin geneline bakıldığında, yöneticilerin eğitim seviyelerinin, Türkiye toplumu ortalamasından hayli yüksek olduğu söylenebilir. Bu oranın kadınlarda erkeklere göre dikkat çekici ölçüde yüksek olması, STK faaliyetlerine ancak eğitim düzeyi yüksek kadınların dâhil olabildiğini göstermektedir.

GRAFİK 41 YÖNETİCİLERİN MESLEK DAĞILIMI

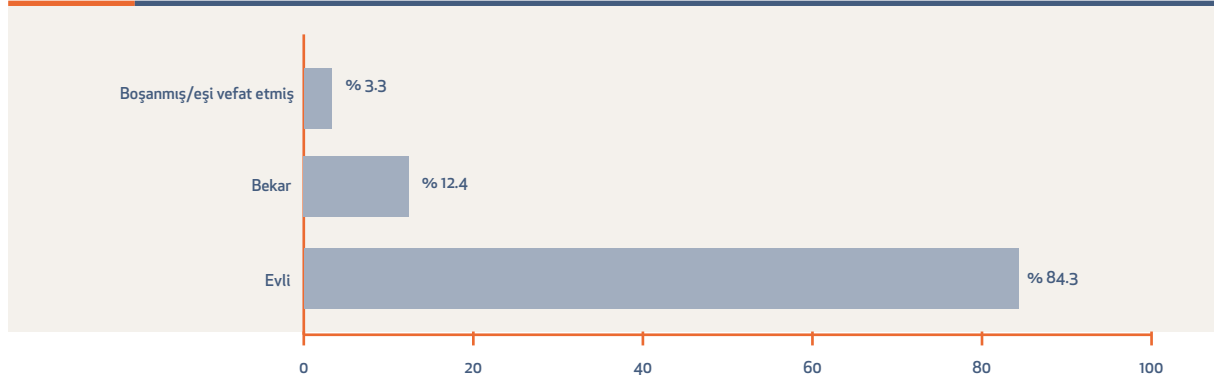
Yukarıdaki grafikten de görülebileceği üzere STK yöneticileri, genellikle kendi hesabına çalışan (%30) veya emekli olmuş (%27.8) kişilerdir. İlgücü içinde hâkim olan diğer ağırlıklı kategoriler; Kamu veya özel sektörde ücretli/maaşlı çalışanlardan oluşmaktadır (Kamuda %18.8, özel sektörde %16.2). Ev kadınları ve işsizler gibi çalışma hayatının dışındaki kategorilerde olanların yöneticiler arasındaki oranı ise dikkat çekici ölçüde düşüktür. Özellikle kendi hesabına çalışan ve emekli kategorilerinin öne çıkmasının, genellikle sivil faaliyetlerin “yükünü çekenlerin” daha çok kendine zaman ayırabilen kişilerden oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir. Niteliksel uygulamalardaki gözlemlerimize dayanarak, yöneticilerin yoğun bir fedakârlık üzerine kurulu katılımları olduğu, zaman, enerji, sorumluluk ve maddi yükler açısından yöneticilerin hızlı yıprandıkları ve genellikle pozisyonlarından şikâyetçi oldukları tespitini yapabiliriz. Bu durum kuruluşlarda sık sık YK değişikliklerinin yaşanmasına, bir “bezmişlik” duygusu ile kuruluştan uzaklaşabilen YK üyelerinin bulunmasına ve dolayısıyla kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanamamasına neden olmaktadır.

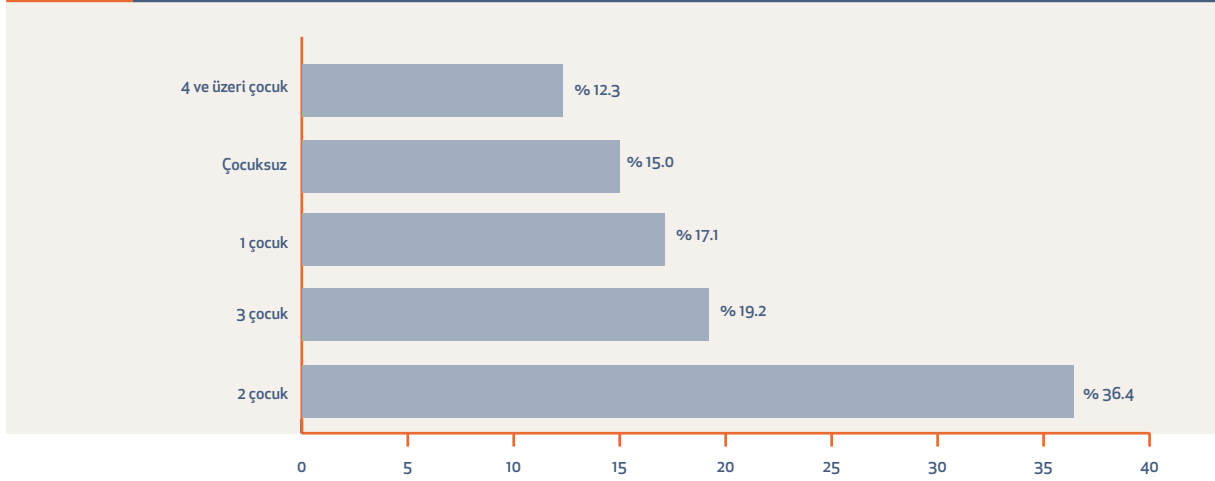
TABLO 12. YÖNETİCİLERİN GELİR GRUPLARI

	FREKANS	YÜZDE
0-500 ARASI	275	6.1
500-1000 ARASI	1099	24.2
1000-2000 ARASI	1757	38.7
2000-5000 ARASI	1006	22.2
5000+	401	8.8
TOPLAM	4538	100.0

STK yöneticileri, yüksek gelir seviyelerine sahip değildirler. Ancak %8.8'lik bir grup, 5000 TL ve üzeri aylık gelire sahip olduklarını beyan etmiştir. Yöneticilerin %30.3'ünün geliri aylık 1000 TL'nin altındadır. Üyelerde ise bu oran, %40.4'tür.

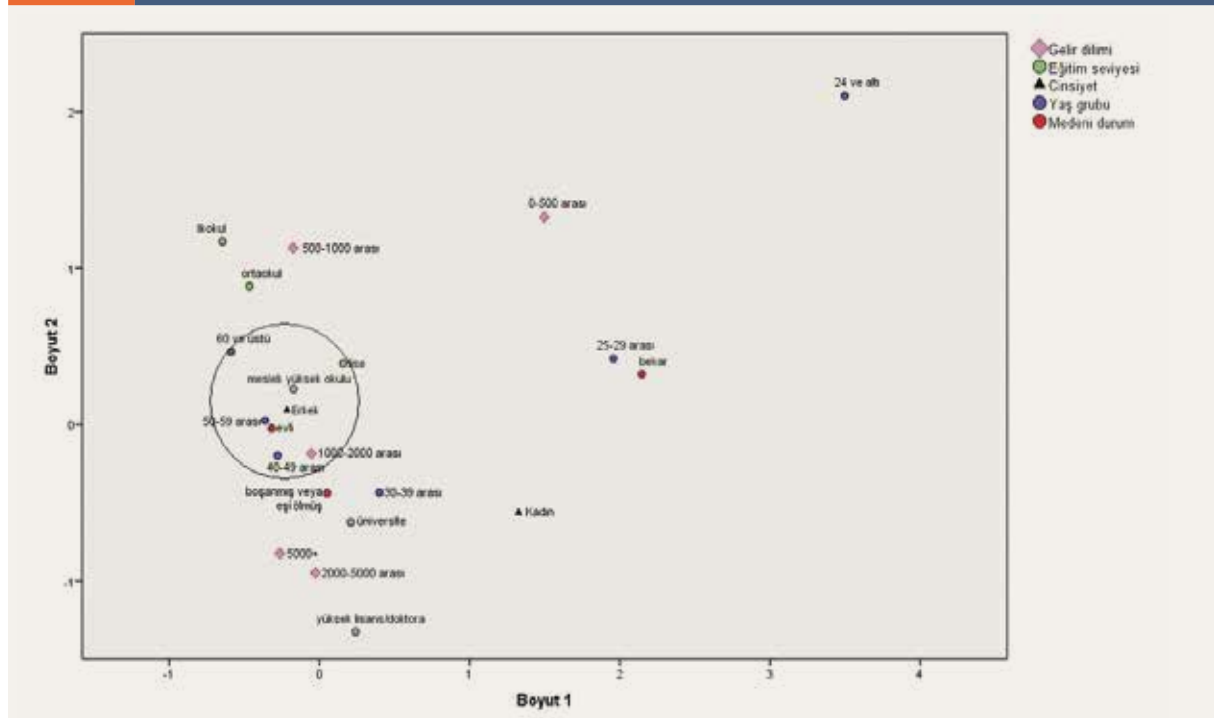
Yöneticilerinin %84.3'ü evli, %67.9'u 2 veya daha fazla çocuk sahibidir. Tabi bu oranlar STK'ların ileri yaşlı yapısı ile de ilgilidir.

GRAFİK 42 YÖNETİCİLERİN MEDENİ DURUMLARI

GRAFİK 43 YÖNETİCİLERİN ÇOCUK SAYILARI

Yöneticilerin demografik profillerine toplu olarak bakıldığında, hangi sosyal gruplardan insanların Türkiye'de STK yöneticisi olma eğiliminde olduğu daha açık bir şekilde görülecektir. Bunun için, seçilen 5 tanımlayıcı demografik değişkenin (gelir dilimi, eğitim seviyesi, cinsiyet, yaş grubu, medeni durum) nominal kategori noktalarının birbirlerine uzaklıkları, Çoklu Mütakabiliyet Analizi algoritmaları kullanılarak, görselleştirilebilir. Aşağıdaki grafikte bu analizin sonuçları verilmektedir.

GRAFİK 44 ÇOKLU MÜTEKABİLİYET ANALİZİ (5 DEĞİŞKEN)

Burada ilk göze çarpan, daire içine alınmış kategori noktalarının birbirine yakınlığıdır: Bu yakınlık bize, STK'larda yönetici olarak görev yapan kişilerin erkek, ileri yaş gruplarında, evli, meslek yüksekokul veya lise mezunu, 1000-2000 TL gelir grubunda olma gibi özelliklerin bir arada olma eğiliminin (diğer kategorik yakınlık kombinasyonlarına kıyasla) daha fazla olduğunu anlatmaktadır. Bir başka deyişle, Türkiye sivil toplum sektöründeki yönetici profili erkek, orta eğitim seviyeli, orta yaş ve üzeri bir profildir.

Azınlıkta olan kadın yöneticilerin diğer demografik göstergeler açısından daha ayrıışık olduğu da söylenmelidir. Yine de, grafikte haritalandırılan kategorik mesafelerin yorumu bize Boyut 2'de kadın yöneticilerin 30-39 yaş, yüksek eğitimli ve yüksek gelirli bir gruba dâhil olma eğilimlerini anlatmaktadır.

Son olarak, hangi gruptan insanların Türkiye'de çok daha seyrek olarak STK yöneticisi oldukları da bu mesafelerden yorumlanabilir: Görüldüğü üzere, 24 yaş ve altındaki insanlar, kategorik mesafelerde "yalnızlaşmış" durumdadır. Bunun yanında çok düşük gelir seviyesine (0-500 TL) sahip insanlar da diğer kategorilerden kopmuş gözükülmektedirler. Son olarak, "bekâr" ve "25-29 yaş grubu" kategorilerinin çok yakın

mesafede olduğu, bu iki toplumsal grubun yönetici profili açısından birbiri ile çakıştığı (ve marjinal olduğu) da bir başka ilişiksel yorum olarak not edilmelidir.

Yöneticilerle ilgili değineceğimiz son bir konu STK'larda yönetim kadrosunun oluşma sürecidir.

TABLO 13. YÖNETİM KURULU BELİRLEME SÜREÇLERİ

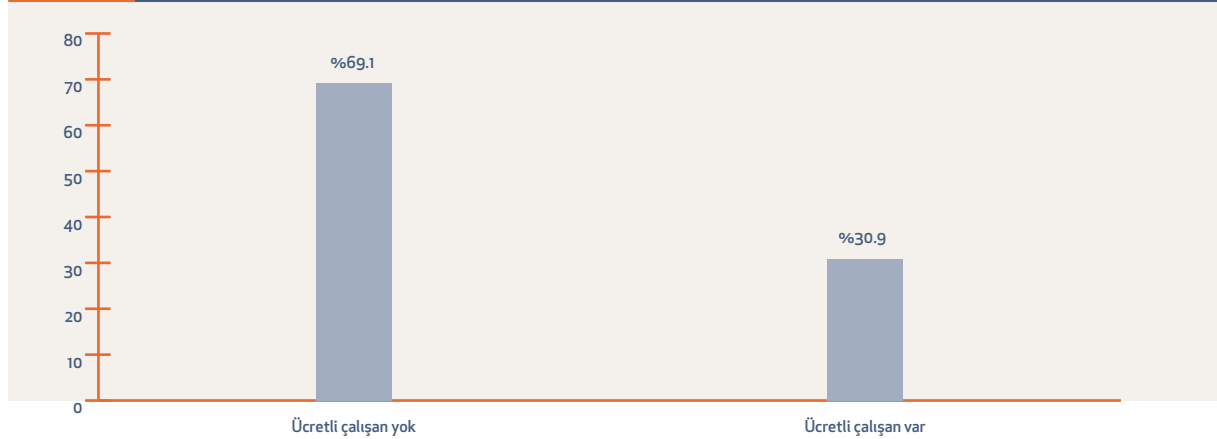
YK BELİRLEME SÜRECİ	YÜZDE (%)
KENDİLİĞİNDEN ADAY BULUNAMADI, BİRİLERİ İKNA EDİLDİ	2.6
ADAYLAR BİR ÖNCEKİ YK TARAFINDAN BELİRLENDİ	10.2
SEÇİMLERE TEK LİSTE İLE GİRİLDİ	66.9
BİRDEN FAZLA LİSTE YARIŞTI	7.5
BİRDEN FAZLA BAŞKAN YARIŞTI	1.7
ADAYLAR KURUMUN İLERİ GELENLERİ TARAFINDAN BELİRLENDİ	3.9
ADAYLAR BAĞLI OLDUĞUMUZ VEYA BAŞKA BİR KURUM TARAFINDAN BELİRLENDİ	1.9
SEÇİM YAPILMADAN BELİRLENDİ	2.3

STK'ların iç işleyişlerini ve kurumsallaşma düzeylerini anlamak için kilit önemdeki bir gösterge genel kurul sürecinde yönetim kurulunun nasıl belirlendiğidir. STK'larda en sık gözlenen yönetim kurulu oluşturma süreci tek liste ile girilen genel kurullardır. STK'ların %66.9'unda son yönetim kurulu bu yöntemle belirlenmiştir. Öte yandan sadece %7.5 oranında kuruluştaki kurul üyelerinden daha fazla aday olduğu görülmektedir. Seçim yapmadan aday belirleyen, genel kurulda aday çıkaramayan, atama ile aday belirlenen kurumların, yüzdeleri bir yanda, var olması bile manidardır. Niteliksel uygulamalarda tespit ettiğimiz diğer bir olgu da STK'ların yönetim kurulu üyesi belirlemede zorlandıklarıdır. Genellikle ikna yöntemiyle "razı" edilen kişiler yeni yönetimi oluşturmaktadır. Yönetim uzak durulan ve bir "yük" olarak algılanan bir mekanizmaya dönüşmüştür.

4.4. Çalışanlar

Genellikle yöneticilerin çabaları ve fedakârlıkları ile işlerini yürüten STK'larda istihdam oranları oldukça düşüktür. YADA'nın aktif STK'lar ile gerçekleştirdiği araştırma kapsamındaki STK'lar arasında dahi oran oldukça düşük çıkmıştır (YADA, 2012). Söz konusu araştırma dâhilindeki STK'ların yalnızca %30,9'u en az bir ücretli çalışana sahip olduğunu belirtmiştir. Yaklaşık her 3 kuruluştan ikisinin ücretli çalışana yoktur. Ücretli çalışana sahip olduğunu belirten bu %30,9'luk kesimin de yarısına yakını (%47,8) 1 veya 2 ücretli çalışana sahiptir.

GRAFİK 45 ÜCRETLİ ÇALIŞAN SAHİPLİĞİ

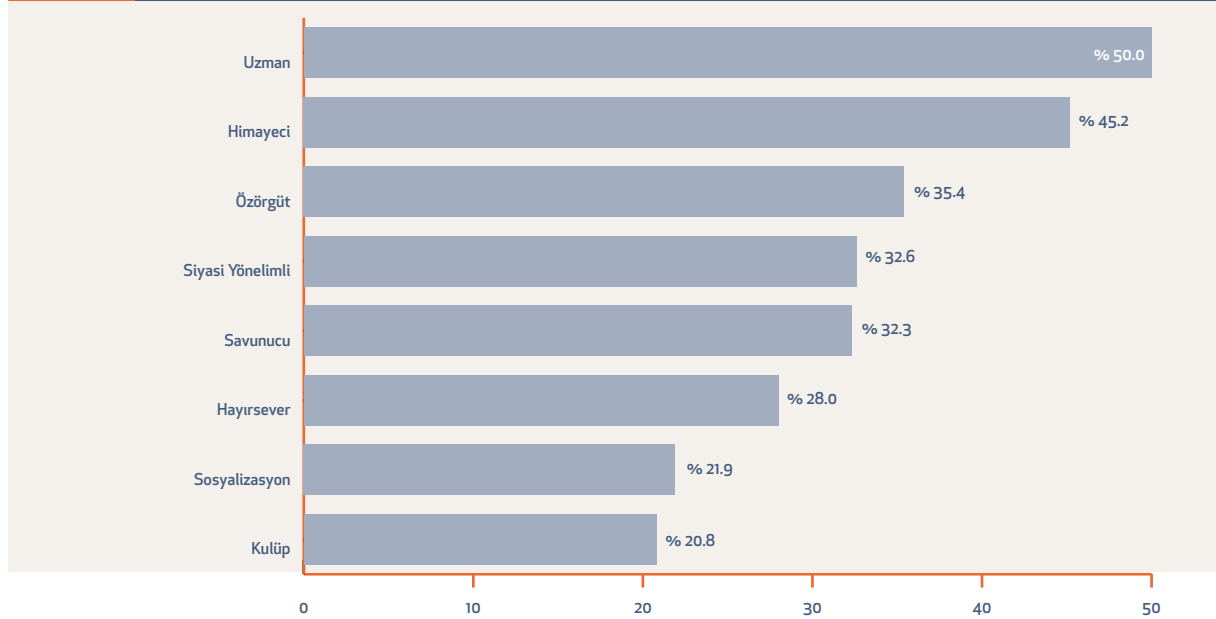

GRAFİK 46 ÜCRETLİ ÇALIŞANI OLAN KURULUŞLARDA ÇALIŞAN SAYISI

Sivil Topografya Kategorileri ücretli çalışan sahipliği bakımından incelendiğinde her iki Uzman kuruluştan birinin ücretli çalışan sahibi olduğu görülebilir. Uzman kuruluşların daha kurumsallaşmış bir yapıya sahip oldukları ve buna istinaden daha çok iktisadi faaliyette buldukları da çıkarsanabilir. Bu bakımdan Uzman kuruluşları Himayeci kuruluşlar takip etmektedir (%45,2). Özgüt, Siyasi Yönelimli ve Savunucu kuruluşlar ise sahip oldukları ücretli çalışan oranları bakımından benzer düzeyler (%30 civarı) ile ehveni-şer bir görüntü vermektedir. Kulüp ve Sosyalizasyon kategorilerindeki gönüllü kuruluşlar ise ücretli çalışana sahip kuruluşların en az olduğu Sivil Topografya Sınıflandırması kategorileridir. Bu kuruluşların ancak beşte birinde ücretli çalışana rastlanmaktadır.

GRAFİK 47 SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASI'NA GÖRE ÜCRETLİ ÇALIŞAN SAHİPLİĞİ

Araştırma kapsamında, ücretli çalışana olduğunu belirten kuruluşlardaki ücretli çalışanların pozisyonları da sorulmuştur. Kuruluşların aktifliği, işleyişi, kurumsallaşma düzeyleri bakımından ücretli çalışana sahip olmaları kadar çalıştırdıkları bu ücretlilerin çalışma pozisyonları da önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, kuruluşlarda en fazla istihdam edilen sekreter pozisyonunun dahi toplam kuruluşların ancak %17,2'sinde bulunması ve bir uzman pozisyonu olan kuruluşların sadece %8 oranında kalması, sivil toplum ekonomisine ilişkin önemli işaretlerdir.

TABLO 14. ÜCRETLİ ÇALIŞANLARIN NİTELİĞİ

	ÇALIŞAN SAHİPLİĞİ (%)	
	ÜCRETLİ ÇALIŞAN SAHİPLİĞİ İÇERİSİNDEKİ YÜZDE	TOPLAM KURULUŞLAR İÇERİSİNDEKİ YÜZDESİ
SEKRETER	57.2	17.2
KOORDİNATÖR	38.9	11.7
TEMİZLİK GÖREVLİSİ	37.8	11.3
MUHASEBECİ	31.7	9.5
UZMAN	26.7	8.0
ASİSTAN	25.0	7.5
MÜDÜR	23.3	7.0
YÖNETİCİ	15.0	4.5

4.5. Etkinlikler

STK'ları anlamak için önemli bir gözlem alanı da ne tür etkinlikler yaptıklarıdır. STK'lar gerek faaliyet alanlarında gerek faaliyet alanı haricinde çeşitli etkinlikler gerçekleştirirler. Bu etkinlikleri gerçekleştirme biçimleri, etkinlik tarzları, ortaklıklar vs. konular kuruluşların doğası hakkında önemli fikirler vermektedir.

TABLO 15. ETKİNLİK TÜRLERİ

	FREKANS	YÜZDE
SOHBET TOPLANTILARI DÜZENLEMEK	1 573	66.1
SPOR MÜSABAKASI	580	24.8
ÜYELERİ BİR ARAYA GETİREN YEMEK ORGANİZASYONU	1 495	63.1
İFTAR YEMEĞİ ORGANİZASYONU	970	41.6
KERMES	307	13.3
KONSER VB. SANAT GÖSTERİSİ	261	11.4
YEMEK ORGANİZASYONU	401	17.4
PİKNİK	322	14.0
OKUL, CAMİ, HASTANE, ÇEŞME VB. YAPILAR YAPTIRMAK	231	10.1
DOĞA YÜRÜYÜŞÜ, GEZİLERİ VB. DÜZENLEMEK	552	24.0
SOSYALLEŞME AMAÇLI PİKNİK DÜZENLEMEK	733	31.8
FARKINDALIK YARATMA, ANMA VB. AMAÇLI SERGİ DÜZENLEMEK	359	15.7

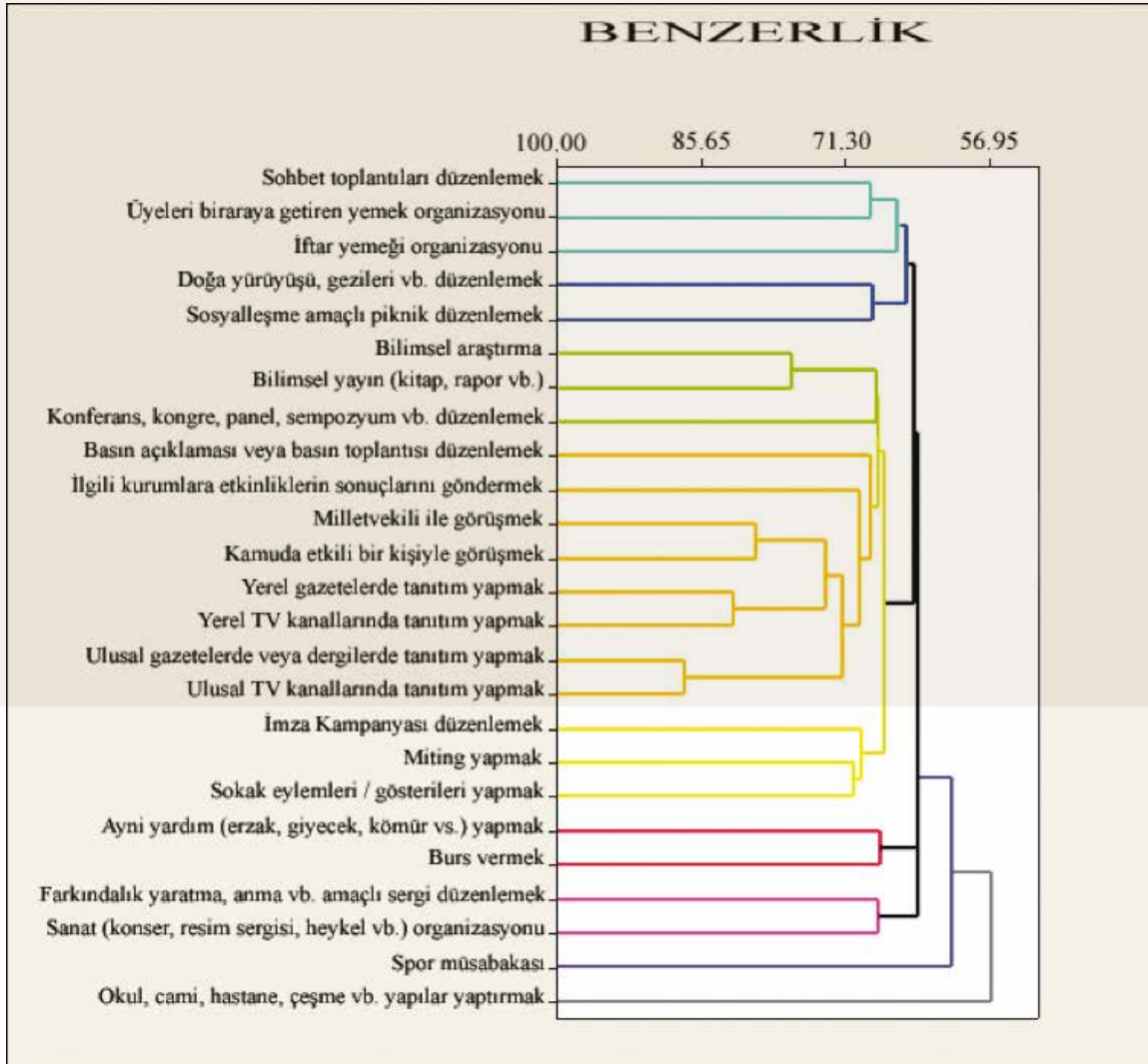
TABLO 15. ETKİNLİK TÜRLERİ

	FREKANS	YÜZDE
BELGESEL ÇEKMEK	188	8.2
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	354	15.5
BİLİMSEL YAYIN (KİTAP, RAPOR VB. GİBİ)	407	17.7
BİR ZAMANA YAYILAN, ÇEŞİTLİ ETKİNLİKLER İÇEREN KAMPANYA	279	12.3
SANAT (KONSER, RESİM SERGİSİ, HEYKEL VB.) ORGANİZASYONU	431	18.9
AYNI YARDIM (ERZAK, GIYECEK, KÖMÜR VS.) YAPMAK	756	32.9
NAKDİ YARDIM (KİRA PARA YARDIMI VB.) YAPMAK	560	26.2
BURS VERMEK	578	25.1
YARIŞMA DÜZENLEMEK (RESİM, DANS, BİLGİ YARIŞMALARI VB. GİBİ)	278	12.1
ANMA ETKİNLİĞİ DÜZENLEMEK	564	24.6
KONFERANS, KONGRE, PANEL, SEMPOZYUM VB. DÜZENLEMEK	888	38.3
İMZA KAMPANYASI DÜZENLEMEK	284	12.3
BASIN AÇIKLAMASI VEYA BASIN TOPLANTISI DÜZENLEMEK	694	30.0
MİTİNG YAPMAK	211	9.2
SOKAK EYLEMLERİ / GÖSTERİLERİ YAPMAK	152	6.7
İLGİLİ KURUMLARA ETKİNLİKLERİN SONUÇLARINI GÖNDERMEK	622	27.2
MİLLETVEKİLİ İLE GÖRÜŞMEK	905	39.3
KAMUDA ETKİLİ BİR KİŞİYLE GÖRÜŞMEK	1158	50.1
YEREL GAZETELERDE TANITIM YAPMAK	967	41.6
YEREL TV KANALLARINDA TANITIM YAPMAK	783	33.7
ULUSAL GAZETELERDE VEYA DERGİLERDE TANITIM YAPMAK	571	24.8
ULUSAL TV KANALLARINDA TANITIM YAPMAK	498	21.7

STK'larda en sık rastlanan üç ana etkinlik türü olduğu söylenebilir. En yaygın olan birinci grupta üyelerin çeşitli etkinliklerle buluşturulması amaçlanmaktadır. Sohbet toplantıları (%66.1), üyeleri bir araya getiren yemekler (%63.1), iftar yemekleri (%41.6), paneller (%38.3), piknikler (%31.8) ve geziler (%24) düzenlemek bu grupta yer alan etkinliklerdir. Bir diğer etkinlik grubu STK'ların baskı grubu olma ve kamuoyu oluşturma işlevleriyle ilgilidir. Kamuda etkili kişilerle (%50.1) ve milletvekilleriyle (%39.3) görüşmeler, düzenlenen basın toplantıları ve basın açıklamaları (%30), yerel televizyon kanallarında (%33.7), ulusal basında (%24.8) ve ulusal televizyonlarda seslerini duyurmak bu türden faaliyetlerdir. Burada ilginç olan nokta birçok kuruluşun Kamuda etkili kişiler ya da milletvekilleri ile görüşmeler yapmakta olmasıdır. Kuruluşların pek

azının savunuculuk eksenli olduğunu biliyoruz. Buna rağmen bu görüşmelerin çokluğu, sorun çözümünde enformel kanalların işlerliğinin altını çizmektedir. Sivil Topografya'da öne çıkan bir diğer etkinlik grubuysa yardımlardır. Aynı (%32.9) ve nakdi (%26.2) yardımlar ve burslar bu kategorinin içinde yer almaktadır.

GRAFİK 48 ETKİNLİKLER GRUPLAMA ANALİZİ

STK yöneticilerine sorulan kuruluşlarında hangi etkinliklerin gerçekleştirildiği sorusuna verilen yanıtlardan derlenen veriler gruplama analizine tabi tutulmuştur. Gruplama analizi (*cluster analysis*) bir tavrı çokça gösteren deneklerin aynı zamanda başka hangi tavırları sıkça gösterdiklerini görselleştirmektedir. A tavrını sıkça gösterenlerin, B tavrını da sıkça göstermeleri hali, analizde bu iki tavrın sarmaşık benzeri bir çift halinde görselleştirilmesi yoluyla belirtilmektedir. A ile B tavırları bir grup oluşturduktan sonra A ve B tavırlarını sıkça gösterenlerin başka hangi tavırları sıkça gösterdikleri yeni bir gruplama ile görselleştirilir. Bu işlem bir dizi tavrın tamamına yaygınlaştırılınca, ortaya birbirleriyle ilişkili grupların, ağaçların dallanmasını andıran ve Latince “ağaç çizmek” anlamında gelen “dendrogram” adı verilen görsel çıkmaktadır.

Bu analize göre tanımlanabilir 4 ana dalda 7 tür ile herhangi bir grup oluşturmayan 2 tür, dendrogramın dikkat çekici sonuçlarıdır. **Birinci dalın** ilk halkasında daha çok sohbet toplantıları, yemek organizasyonları, iftar yemeği gibi etkinlikler vardır. Bir başka deyişle bir dizi kuruluş, bu etkinlikleri bir arada yapmaktadır. İkinci halkada ise doğada gerçekleştirilen sosyal etkinliklerden doğa yürüyüşü ve piknik etkinlikleri öne çıkmıştır. Bu iki halkanın oluşturduğu gruptaki etkinliklere “**sosyal etkinlikler**” diyebiliriz.

İkinci dal, kuruluşların entelektüel ve politik faaliyetlerini kapsayan üç halkadan meydana geliyor. İlk halkada, bilimsel araştırma ve yayınlar, kongre, konferans, türü etkinlikler yer almaktadır. Bu halkadaki etkinlikleri “**bilimsel etkinlikler**” olarak adlandıracağız. İkinci halkada ise kuruluşların dış dünyaya seslendikleri ve açtıkları basın açıklaması, medyada görünürlük, yetkililerle temas gibi etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinliklere “**kamuoyuna yönelen etkinlikler**” diyeceğiz. İkinci grubun son halkasında ise miting, gösteri, imza kampanyası gibi “**aktivist etkinlikler**” yer almaktadır. Üçüncü dal, net biçimde “**yardım etkinlikleri**”nden oluşmaktadır. Dördüncü dal; sergi, konser gibi “**sanatsal etkinlikler**”dir. Dendrogramın bir alt kümesi olmayan son iki dalından biri “**spor etkinlikleri**” diğeri de “**okul, cami, hastane, çeşme yaptırma türü etkinlikler**”dir.

TABLO 16. ETKİNLİK KATEGORİLERİ

ETKİNLİK GRUPLARI	%
SOSYAL ETKİNLİKLER	42.8
KAMUOYUNA YÖNELİK ETKİNLİKLER	31.2
YARDIM ETKİNLİKLERİ	26.8
SPOR ETKİNLİKLERİ	23.5
BİLİMSEL ETKİNLİKLER	22.2
SANAT ETKİNLİKLERİ	15.9
OKUL, CAMİ, HASTANE YAPTIRMA	9.3
AKTİVİST ETKİNLİKLER	8.7

STK'larda en çok gözlemlenen etkinlik grubu sosyal etkinliklerdir. Sosyal etkinlik grubundaki etkinlikleri gerçekleştiren STK oranı %42.8'dir. En az rastlanan etkinlikler ise aktivist etkinliklerdir. STK'ların ancak %8.7'sinde aktivist türde etkinlikler yer almaktadır.

Bu kümeler Sivil Topografya Sınıflandırması'na göre incelendiğinde dikkat çekici noktalar şunlardır: Uzman kuruluşlar, YYG kuruluşları ve Yan Kuruluşların tarif edilen kıstaslar nazarında sosyallik düzeylerinin diğerlerinden düşük olduğu gözlemlenmektedir (%25.6, %27.7 ve %30.4). Bu kuruluşların sosyal etkinlikler bağlamında öne çıkmamaları, üye bazlı olmamaları ile ilişkilendirilebilir. Nitekim, üye tabanını daha fazla önemseyen Özörgüt (%55.2) ve Hemşeri kuruluşlarında (%55.5) sosyalleşme en yüksek düzeydedir. Sosyal etkinliklerin görülme sıklığı, Siyasi Yönelimli kuruluşlarda ve Sosyalleşme kuruluşlarında da görece yüksektir (%50.0 ve %46.5). Siyasi Yönelimli kuruluşların üyeleri arasında bir topluluk ruhu oluşturma motivasyonunun bulunması nedeni ile bu tür etkinliklerin görülme sıklığının yüksek olması anlaşılır bir durumdur. Fakat Sosyalleşme kuruluşlarının sıralamada daha ileride olmaması sorgulanabilir. Bunun en önemli nedeni bu tür kuruluşlardaki sosyalleşme biçiminin diğer kuruluşlardan farklı olarak genellikle bir hobi etrafında cereyan etmesidir.

STK'larda görülme sıklığı yüksek diğer bir etkinlik türü olan bilimsel etkinlikler, en prestijli etkinlikler arasındadır. Sivil Topografya Sınıflandırması'nın beklentisine uygun olarak Uzman kuruluşlarda bilimsel etkinliklerin görülme sıklığı diğer kuruluşlardan oldukça yüksektir: %56.2. Ona en yakın oran (%40.6) Siyasi Yönelimli kuruluşlardadır. Ancak Siyasi Yönelimli kuruluşlarda daha ziyade kategori içerisindeki panel, söyleşi gibi etkinliklerin öne çıktığını ve genellikle bu etkinliklerin nesnel bilgi sağladıklarının tartışılır olduğunu belirtelim. Bilimsel etkinliklere Savunucu kuruluşlar, Meslek Eksenliler ve Özörgütler de üçte bir oranında itibar etmektedir. Bu etkinlik türüyle en az ilgilenen kuruluşlar ise YYG kuruluşları (%6.3) ve %12.1 ile Kulüplerdir.

Kamuoyuna yönelik etkinlik sıklıkları en yüksek olan kuruluşlar sırasıyla Savunucu kuruluşlar (%49.8), Özörgütler (%49.2) ve Himayeci (%42.0) kuruluşlardır. Bu üç kategorinin ortak özelliği politika yapıcılarını etkileme çabalarının olmasıdır. Bu etkinlik türünün en düşük olduğu kategori ise %13.0'lık oran ile YYG kuruluşlarıdır. Aktivizm, çoğu kuruluşta yaygın bir etkinlik türü değildir. Ancak Savunucu (%33.7) ve Siyasi Yönelimli (%22.8) kuruluşlar ile Özörgütlerde (%26.2) diğerlerinden çok daha yüksektir. En düşük oran ise YYG kuruluşlarındadır. Sivil Topografya Sınıflandırması açısından aktivizmin, politik yapıyı etkilemek isteyen kuruluşlarda yüksek çıkmasının sınıflandırmanın beklentisine uygun olduğu söylenebilir.

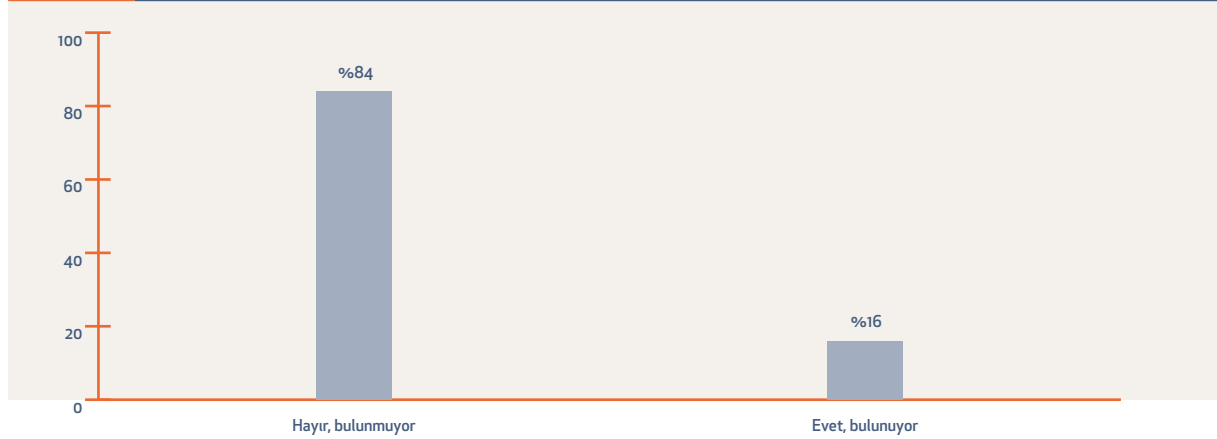
Yardım etkinlikleri Hayırsever kuruluşlar (49.2) ve Hemşeri kuruluşlarında (41.6) yüksektir. Hemşeri kuruluşlarındaki bu yüksek oran şaşırtıcı görünmekle birlikte, aslında hemşeriler arasındaki dayanışma durumu ve ortak kökenden gelenlere sağlanan burs olanakları nedeniyle beklenen bir sonuçtur. Öte yandan sırasıyla Kulüpler ve Meslek Eksenli, Savunucu, Uzman ve Pazar Eksenli kuruluşlar bu etkinlik türünün en az rastlandığı kuruluşlardır (sırasıyla, %11.4, %11.9, %12.0, %14.0, %17.0).

Sanat etkinlikleri STK'larda sık rastlanılan etkinlik türleri arasında değildir. Bu etkinliklerin en yüksek gözlemlendiği kuruluşlar Özörgütler (%33.3), Himayeci kuruluşlar (%31.5) ve Siyasi Yönelimli (%30.9) kuruluşlardır. Dezavantajlı grupların ve siyasi grupların yoğunlaştığı bu kuruluşlarda sanatın bir ifade aracı olduğu düşünülebilir. Sanatsal etkinliklere en az eğilim gösteren kuruluşlar ise YYG kuruluşlarıdır (%3.7). Bu etkinlik türü diğerlerine göre Meslek Eksenli (%5.0) ve Pazar Eksenli kuruluşlarda (%8.9) da görece düşüktür.

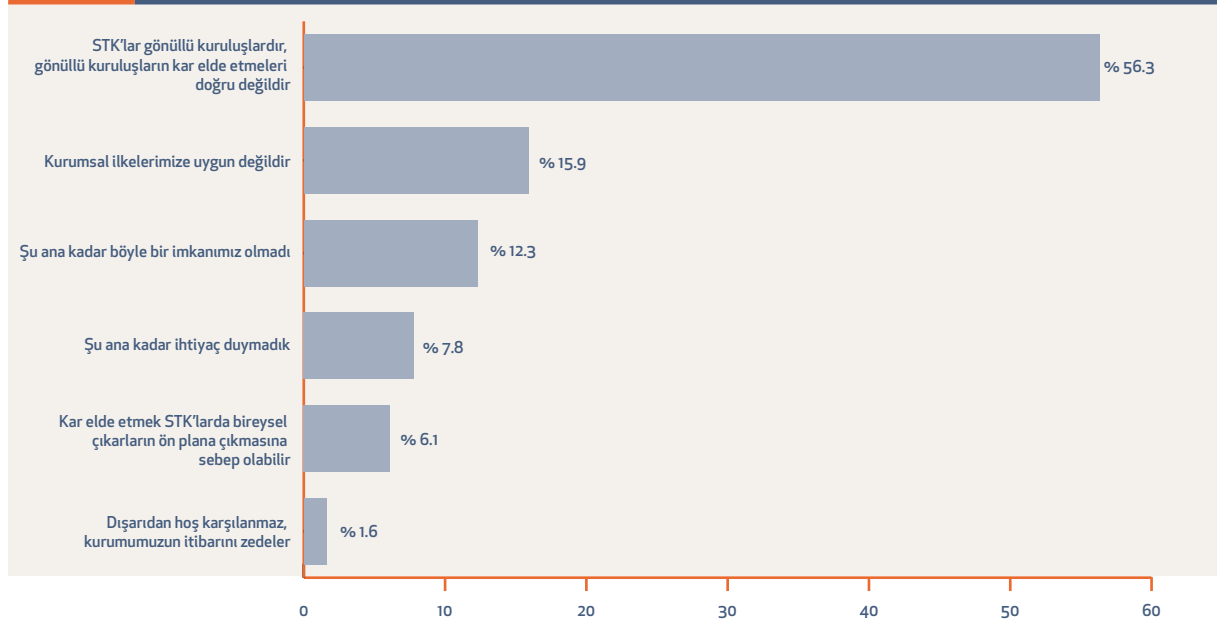
Spor etkinlikleri ise bekleneceği üzere Kulüplerde, diğer tüm kuruluşlardan hayli büyük bir farkla en yüksek orana sahiptir (%70.5). Spora en uzak kuruluşlar ise Uzman ve Savunucu kuruluşlardır. Bir diğer beklenen sonuç ise STK'ların genelinde düşük bir sıklıkta gözlemlenen okul, cami, hastane yaptırma etkinliğinin YYG kuruluşlarında yüksek oranda (%25.0) görülmesidir. Bu etkinliğin görülme sıklığının YYG'den daha düşük olduğu ama yine de diğer kategoriler arasında öne çıkan diğer kuruluşlar, misyonlarına da uygun olarak, Hayırsever ve Hemşeri kuruluşlarıdır. Kamuya yararlı yapılar yaptırmak Hayırsever kuruluşların başta gelen hedefleri arasındadır. Hemşeri kuruluşları da gelinen kentlerde ve köylerinde sıklıkla bu tür yapıların yapılmasını sağlarlar.

Genellikle etkinlikler arasında görülmeyen bir etkinlik türü de gelir getirici faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerde elde edilen kâr, yine kurumun hedefleri doğrultusunda, temel ihtiyaçlar ya da diğer etkinlikler için kullanılır. Fakat buna karşın gelir getirici faaliyetler ve kar elde etmeye yönelik olarak STK'lar arasında güçlü önyargılar vardır. Bu tür faaliyetlerin yozlaşmayı getireceğine dair kuvvetli bir inanç, bir anlamda bir özgüven sorunu bulunmaktadır. Bu durum, araştırma verilerine de yansımıştır. Kâr elde etme hedefiyle gerçekleştirilen faaliyetlerde bulunan STK oranı oldukça düşük çıkmıştır. Kâr amaçlı faaliyetlerde bulunan gönüllü kuruluş oranı tüm kuruluşların yalnızca %16'sıdır. Kurumsal olanakların sahipliği konusundaki zayıflık ve ekonomik sıkıntıların en çok karşı karşıya kalınan sorunların başında gelmesi, kâr amaçlı faaliyetlere bakış ile de karşılıklı ilişki içerisindedir. Kurumlara neden kâr amaçlı bir faaliyette bulunmadıkları sorusu yöneltildiğinde, birçok kuruluşun "kendilerinin bir gönüllü kuruluş olduklarını ve gönüllü kuruluşların kâr elde etmelerinin doğru olmadığını", diğer önemli bir kesimininse "kâr elde etmenin kurumsal ilkelerine aykırı olduğunu" belirtmesi dikkat çekici bulgulardır. Kuruluşlar çoğunlukla kâr elde etmeyi negatif bir durum olarak görmekte, kurumsal olarak bu tür faaliyetlere direnç göstermektedir.

GRAFİK 49 KAR AMAÇLI FAALİYETLERDE BULUNMA DURUMU

GRAFİK 50 KAR AMAÇLI FAALİYETLERDE BULUNMAMA NEDENLERİ

Sivil Topografya Sınıflandırması kategorilerine göre kâr amaçlı faaliyetlerde bulunma durumu incelendiğinde her beş Özörgütten birinin kâr amaçlı bir faaliyette bulunduğu görülmektedir. Bu oran sınıflandırma kategorileri içerisinde en yüksek kâr amaçlı faaliyetlerde bulunma oranıdır. Özörgütler, Uzman kuruluşlar, Kulüpler ve Hayırsever kuruluşlar bu konuda birbirlerine yakın yüzdelerle sahiptirler. Kâr amaçlı faaliyetlerde en az bulunduğu görülen Sosyalizasyon, Siyasi Yönelimli ve Savunucu kuruluş kategorileriye ayrı bir küme olarak değerlendirilebilir.

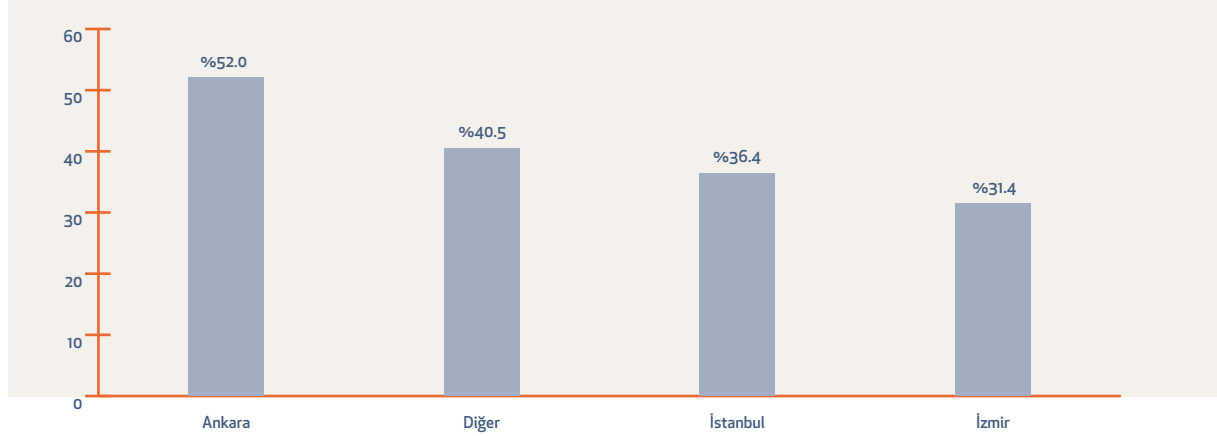
GRAFİK 51 SON 3 YIL İÇİNDE KENDİ KAYNAKLARI DIŞINDA BİR FON KAYNAĞIYLA PROJE YAPMA DURUMU

Son 3 yıl içerisinde kendi kaynakları dışında bir fon kaynağıyla herhangi bir proje yaptığını belirten %40,3 oranında gönüllü kuruluş yasal statülerine göre incelendiğinde, vakıflar ve dernekler arasında ciddi bir fark olduğu görülmüştür. Son 3 yıl içerisinde kendi kaynağı dışında bir fonla herhangi bir proje gerçekleştiren dernek oranı, vakıfların neredeyse yarısı kadardır.

Son 3 yıl içerisinde kendi kaynakları dışında fon kaynağı kullanarak herhangi bir proje yapan kuruluşlar illere göre incelendiğinde ise Ankara ili öne çıkmaktadır. Ankara'daki her iki gönüllü kuruluştan biri son 3 yıl içerisinde bu tarz bir proje yapmıştır. Bu noktada önemli bir bulgu, üç büyük il dışında kalan diğer illerin son 3 yıl içerisinde kendi kaynakları dışında fon kaynağıyla herhangi bir proje yapma oranının Ankara'dan sonra ikinci yüksek yüzdeye sahip olmasıdır. Bu durum, son yıllarda merkezi Kamu kurumları ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların çevre illere yönelmeleri ve çevre illerde proje üretme konusunda son yıllarda hızlı bir ilerlemenin söz konusu olmasıyla alakalıdır. Bu oranının İstanbul'da düşük çıkmış olması da dikkat çekicidir.

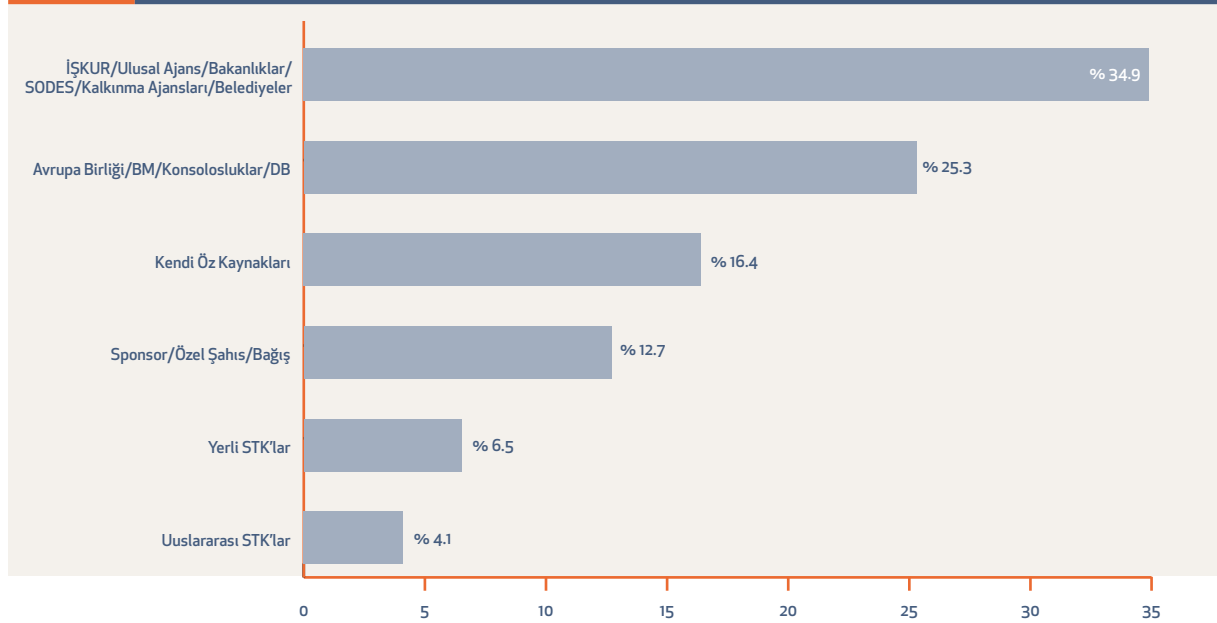
GRAFİK 52 İLLERE GÖRE SON 3 YIL İÇİNDE KENDİ KAYNAKLARI DIŞINDA BİR FON KAYNAĞIYLA PROJE YAPMA DURUMU

Araştırma kapsamındaki gönüllü kuruluşlara, son yaptıkları projenin kaynağının ne olduğu da sorulmuştur. Kuruluşların %34,9'u son yaptıkları projeyi merkezi Kamu kuruluşlarına (Bakanlıklara) bağlı İŞKUR, SODES, Ulusal Ajanslar ve Kalkınma Ajansları gibi kurumlardan aldıkları fonlarla gerçekleştirmişlerdir. Bu kaynak, proje kaynakları içerisinde en sık rastlanandır. Bunun dışında her dört gönüllü kuruluştan biri Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası merkezi kurumların sağladığı fon kaynağını kullanmıştır.

Bu noktada elde edilen bulgularda dikkat çekilmesi gereken bir husus Türkiye'de özel sektör destekli projelerin azlığıdır. Bu durum, özel sektör ve gönüllü kuruluşlar arasındaki ilişkinin zayıf olduğuna işaret etmektedir. Bunun bir diğer nedeni de sınırlı sayıda kuruluşun özel sektör desteğine erişiyor olmasıdır.

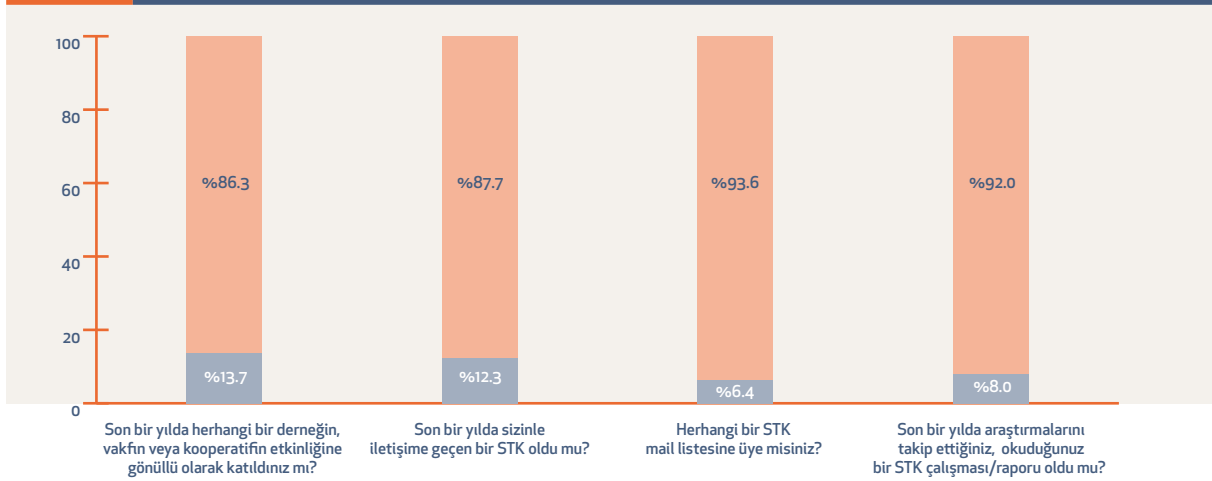
GRAFİK 53 SON YAPILAN PROJENİN KAYNAĞI

Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de dört tematik alandaki her on kuruluştan yalnızca biri siyasetle yoğun bir ilişki içerisinde. Gönüllü kuruluşların çoğunlukla siyasete uzak ve mesafeli durdukları söylenebilir. Siyasetle ilişki tematik alanlara göre incelendiğinde ise siyasete en uzak kurumların engelli ve çevre kuruluşları olduğunu ve siyasetle en ilgili tematik alanların başında ise gençlik ve kadın kuruluşlarının geldiğini görmekteyiz. Kuruluşların siyasi partilerle ilişkilerine bakıldığında, böyle bir ilişkisi olan kuruluş oranının çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. Kuruluşlar çoğunlukla ya siyasi partilere eşit mesafede olduklarını ya da hiçbir partiyle ilişkileri olmadığını belirtmiştir.

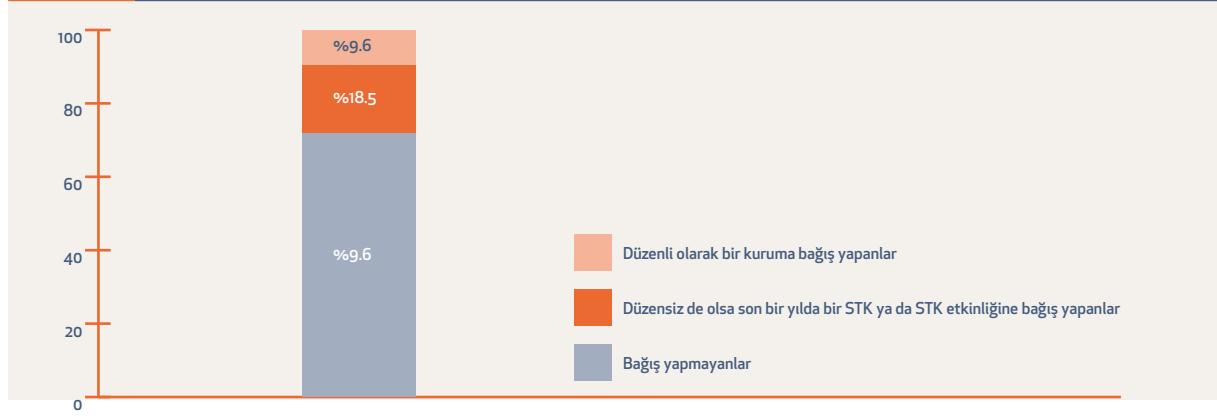
4.6. Katılım

Yürütülen araştırmaların önemli hedeflerinden biri, toplumun ve Kamu yöneticilerinin STK'lar ile temas düzeylerini belirlemek olmuştur. Verilerin ortaya koyduğu tablo, toplumun STK'lar ile temasının, STK üyeliği oranından farklı olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle, STK'lar ancak üyeleri kadar bir kesime dokunabilmekte, üyesi olmayan yurttaşlarla temasları sınırlı kalmaktadır. Toplumda bir STK etkinliğine katılım oranı %13,7'dir. Kendisiyle bir STK tarafından iletişim kurulan bireylerin oranı da ancak %12,3'tür.

GRAFİK 54 STK - TOPLUM ETKİLEŞİMİ

Bu temasların önemli bir bölümünü hayırseverlik faaliyetlerinin oluşturduğu tahmin edilebilir. Bunu incelemek amacıyla yurttaşların bağış davranışlarına bakılmıştır. Yurttaşların %18,5'i son bir yıl içerisinde bir STK'ya bağışta bulunduğunu ifade etmiştir. Ancak düzenli bağış yaptığını ifade edenlerin oranı %9,6'da kalmaktadır.

GRAFİK 55 TOPLUMDA STK'LARA BAĞIŞ DAVRANIŞI

STK'lara düzenli veya düzensiz olarak bağış yapanların cinsiyetlere dağılımı incelendiğinde, arada çok bir büyük fark olmasa da, erkeklerin STK'lara daha fazla bağış yaptıkları görülmektedir.

TABLO 17. TOPLUMDA STK'LARA BAĞIŞ DAVRANIŞININ CİNSİYETLERE DAĞILIMI

		KATILIMCININ CİNSİYETİ	
		ERKEK	KADIN
DÜZENLİ BAĞIŞ YAPTIĞINIZ BİR KURUM VAR MI?	EYET	10,3%	8,7%
DÜZENSİZ DE OLSA SON BİR YILDA BAĞIŞTA BULUNDUĞUNUZ BİR STK VEYA STK ETKİNLİĞİ OLDU MU?	EYET	18,1%	18,9%

Yaş grupları açısından bağış davranışında büyük farklar gözlemlenmemiştir. STK'lara düzenli veya düzensiz bağış yapanlar arasında en genç grubun (18-29) bağış yapma oranları daha düşüktür.

TABLO 18. TOPLUMDA STK'LARA BAĞIŞ DAVRANIŞININ YAŞ GRUPLARINA DAĞILIMI

		YAŞ ARALIĞI			
		18-29	30-39	40-49	50 VE ÜZERİ
DÜZENLİ BAĞIŞ YAPTIĞINIZ BİR KURUM VAR MI?	EYET	8,4%	10,3%	11,4%	9,1%
DÜZENSİZ DE OLSA SON BİR YILDA BAĞIŞTA BULUNDUĞUNUZ BİR STK YA DA STK ETKİNLİĞİ OLDU MU?	EYET	15,6%	18,7%	24,2%	18,4%

Bağış yapma davranışında en önemli fark STK'lara üye olanlarla üye olmayanlar arasındaki karşılaştırmada karşımıza çıkıyor. Düzenli veya düzensiz bağış yapma davranışı ile dernek/vakıf üyeliği arasında önemli bir pozitif ilişkinin olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle temas düzeylerinde olduğu gibi bağış konusunda da STK'lar üyeleri haricindeki yurttaşlara erişimde zorlanmaktadır.

TABLO 19. TOPLUMDA STK ÜYELİĞİNE GÖRE STK'LARA BAĞIŞ DAVRANIŞI

	DÜZENLİ BAĞIŞ YAPTIĞINIZ BİR KURUM VAR MI?		DÜZENSİZ DE OLSA SON BİR YILDA BAĞIŞTA BULUNDUĞUNUZ BİR STK YA DA STK ETKİNLİĞİ OLDU MU?	
		EVET		EVET
HERHANGİ BİR DERNEK YA DA VAKFA ÜYELİĞİNİZ VAR MI?	EVET, ÜYE	31,0%		44,0%
	HAYIR, ÜYE DEĞİL	6,7%		15,0%
TOPLAM		9,6%		18,5%

Bağış davranışının siyasal kimlik tariflerine göre dağılımında ise önemli farklar gözlemlenmemiştir. Bağış davranışı farklı siyasi görüşteki yurttaşlar arasında değişmemekte, her kesimde düşük düzeyde kalmaktadır.

TABLO 20. TOPLUMDA SİYASAL KİMLİKLERE GÖRE STK'LARA BAĞIŞ DAVRANIŞI

	BİR KURUMA DÜZENLİ BAĞIŞ YAPANLAR	DÜZENSİZ DE OLSA BİR STK'YA BAĞIŞ YAPANLAR
MÜSLÜMAN MUHAFAZAKÂR	9,4%	17,5%
SOL/DEMOKRAT	10,9%	18,3%
KEMALİST/ULUSALCI	8,7%	23,2%
LİBERAL	11,4%	15,9%
MİLLİYETÇİ	8,9%	17,6%
DİĞER	12,3%	22,8%

Toplumda STK'lara düzenli bağış yapma oranının STK'lar ile etkileşim biçimleriyle karşılaştırılması aşağıdaki tabloda görülebilir. Toplum genelinde düzenli bağış yapma oranı %9,6 ve düzensiz bağış yapma oranı %18,5 iken, temas düzeyi yüksek olan yurttaşlarda bu oranlar %30 ve %50'lere varmaktadır. Temas ve etkileşim STK'lara bağışı net bir şekilde etkilemektedir.

TABLO 21. STK'LARA DÜZENLİ BAĞIŞ YAPMA DAVRANIŞININ STK'LARLA ETKİLEŞİM BİÇİMLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

	DÜZENLİ BAĞIŞ YAPTIĞINIZ BİR KURUM VAR MI?		
	EVET	HAYIR	TOPLAM
SON BİR YILDA HERHANGİ BİR DERNEĞİN, VAKFIN VEYA KOOPERATİFİN ETKİNLİĞİNE GÖNÜLLÜ OLARAK KATILANLAR	27,0%	73,0%	100,0%
SON BİR YILDA STK'LAR TARAFINDAN İLETİŞİM KURULAN KATILIMCILAR	27,6%	72,4%	100,0%
HERHANGİ BİR STK MAİL LİSTESİNE ÜYE OLAN KATILIMCILAR	31,1%	68,9%	100,0%
SON BİR YILDA TAKİP ETTİĞİ, OKUDUĞU BİR STK ÇALIŞMASI/RAPORU OLANLAR	31,3%	68,7%	100,0%

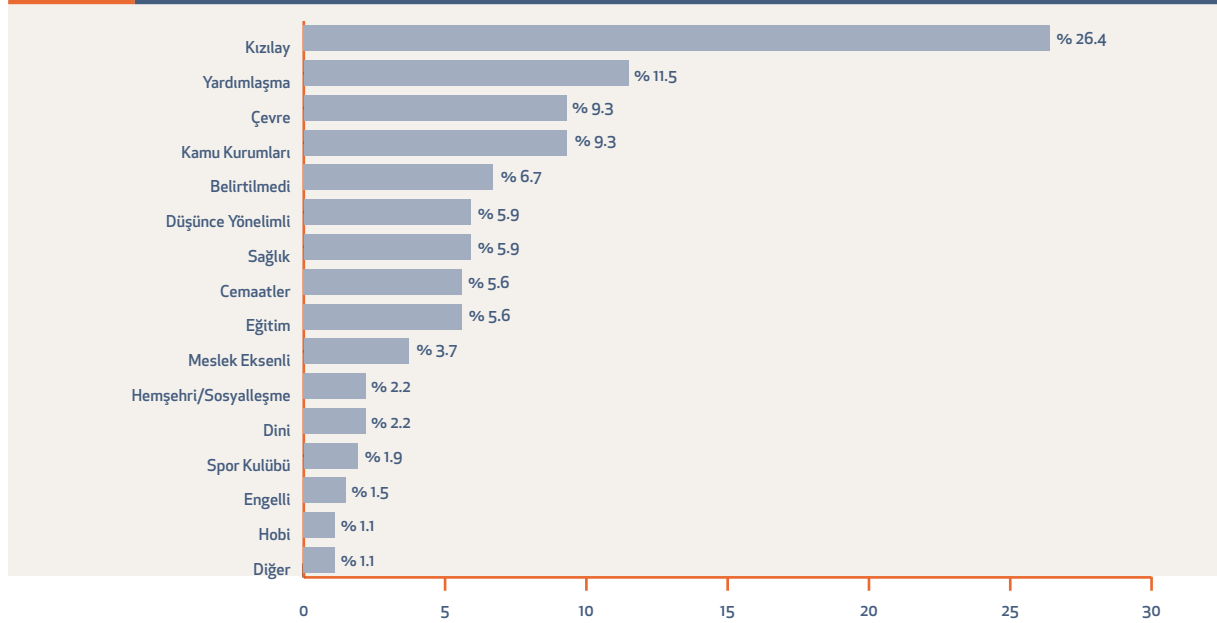
Düzensiz bağış yapanların ise en çok STK'ların iletişim kurduğu katılımcılar arasında yaygın olduğu görülmektedir.

TABLO 22. STK'LARA DÜZENSİZ BAĞIŞ YAPMA DAVRANIŞININ STK'LARLA ETKİLEŞİM BİÇİMLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

	DÜZENSİZ DE OLSA SON BİR YILDA BAĞIŞTA BULUNDUĞUNUZ BİR STK YA DA STK ETKİNLİĞİ OLDU MU?		
	EVET	HAYIR	TOPLAM
SON BİR YILDA HERHANGİ BİR DERNEĞİN, VAKFIN VEYA KOOPERATİFİN ETKİNLİĞİNE GÖNÜLLÜ OLARAK KATILANLAR	45,9%	54,1%	100,0%
SON BİR YILDA STK'LAR TARAFINDAN İLETİŞİM KURULAN KATILIMCILAR	49,0%	51,0%	100,0%
HERHANGİ BİR STK MAİL LİSTESİNE ÜYE OLAN KATILIMCILAR	55,7%	44,3%	100,0%
SON BİR YILDA TAKİP ETTİĞİ, OKUDUĞU BİR STK ÇALIŞMASI/RAPORU OLANLAR	48,9%	51,1%	100,0%

Toplumda bağış yapılan kurumların dağılımına bakıldığında ise yine hayırseverlik/yardımlaşma alanındaki kurumlara bağış yapanların oranının yaklaşık %38 ile başı çektiği görülmektedir.

GRAFİK 56 TOPLUMDA BAĞIŞ YAPILAN KURUMLAR

Toplumun STK'larla temas düzeyleri ve hallerindeki bu tablonun aksine STK'larla Kamu arasında aktif bir temastan söz etmek mümkündür. Kamu kurumlarının STK ile temas noktalarına dair verilere bakıldığında ise "komşuluk ilişkileri" olarak nitelendirilebilecek ve hayli yoğun fakat henüz derinlikli olmayan bir temas biçiminin öne çıktığı görülmektedir. Örneğin Kamu yöneticilerinin %82'si en az bir STK davetine katıldığını ifade ederken, STK'ların %87'sinin de bir Kamu kuruluşunu ziyaret ettiği görülmektedir.

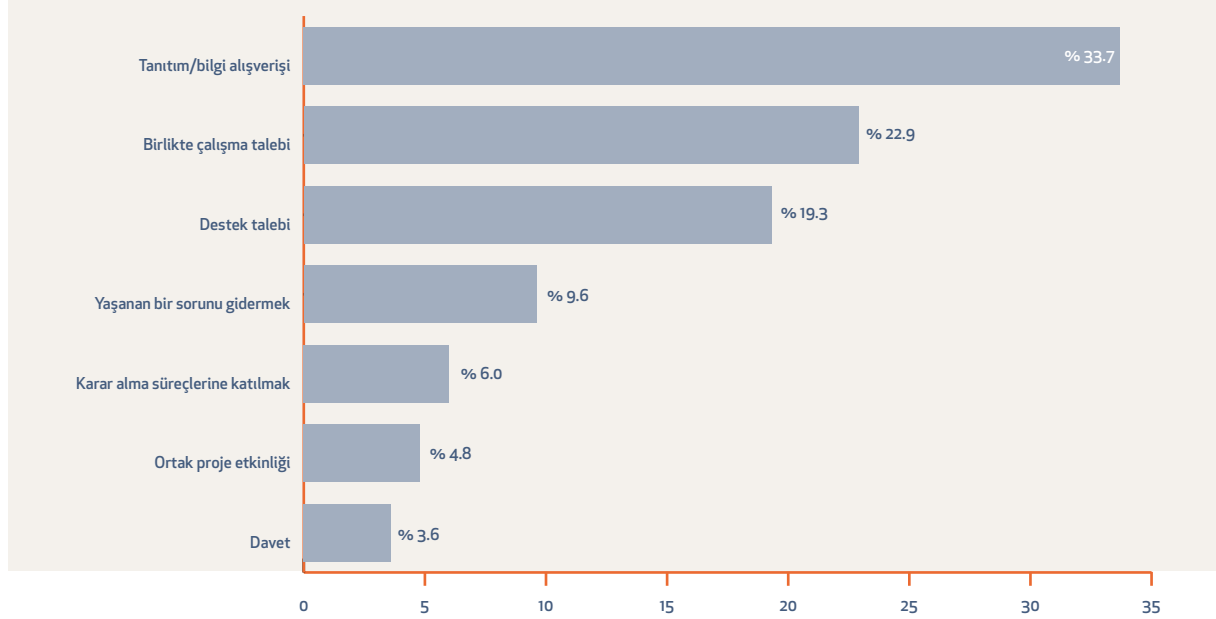
GRAFİK 57 KAMU YÖNETİCİLERİNDE STK DAVETLERİNE KATILIM ORANI

Buna karşılık STK'lar da Kamu kuruluşlarını sıklıkla ziyaret etmektedir. Kamu yöneticilerinin %87'si STK'ların kurumlarını ziyaret ettiğini ifade etmiştir.

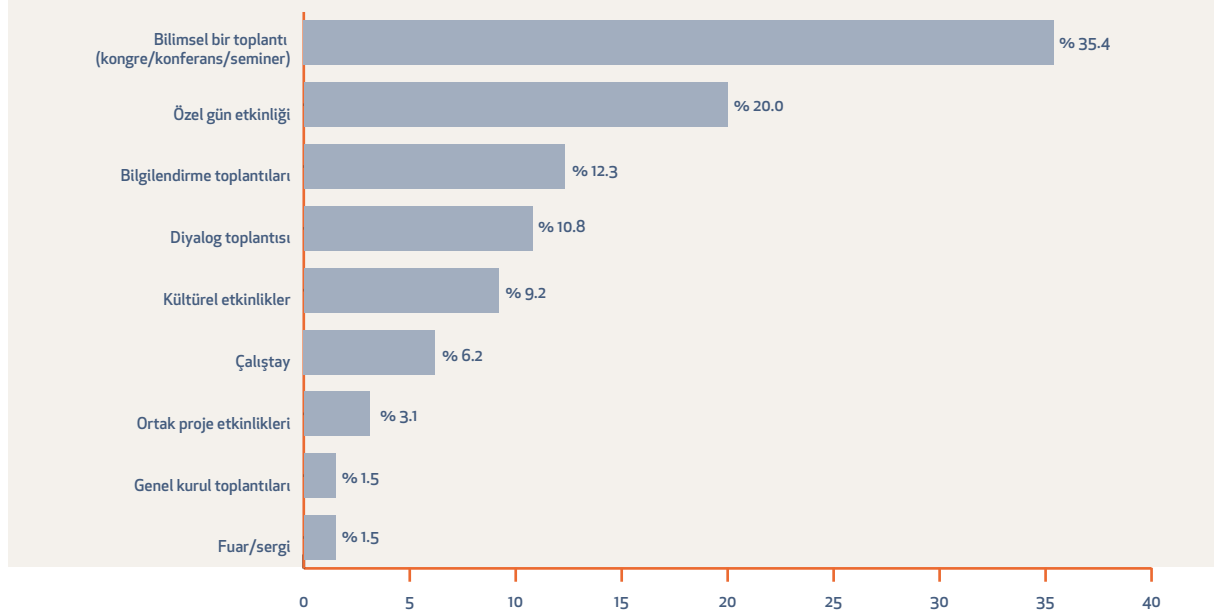
GRAFİK 58 STK'LARIN KAMU KURULUŞLARINI ZİYARET ETME ORANI

Kamu yöneticilerinin ve STK'ların karşılıklı ziyaretlerinin nedenleri aşağıdaki grafiklerde görülebilir:

GRAFİK 59 SON BİR YILDA STK'LARIN MERKEZİ KAMU KURULUŞLARINI ZİYARET NEDENLERİ

GRAFİK 60 SON BİR YILDA MERKEZİ KAMU KURULUŞLARININ STK'LARI ZİYARET ETME NEDENLERİ

Şekillerin incelenmesinde karşılıklı ziyaretlerin amacının Kamu yöneticilerinde, STK'ların düzenlediği bilimsel toplantılara (%35,4), özel gün etkinliklerine (%20), bilgilendirme toplantılarına (%12,3) ve kültürel etkinliklere (%9,2) katılım olduğu görülmektedir. STK'ların ise Kamu kuruluşlarını tanıtım/bilgi alışverişi (%33,7), birlikte çalışma talebi (%22,9) ve destek talebi (%19,3) ile ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır. Burada ilk bakışta ziyaret gerekçeleri asimetrik bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Kamu kuruluşlarının ziyaretleri ile kıyaslandığında STK'ların ziyaretlerinin daha çok işbirliği ve birlikte çalışma hedefi ile gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bir başka deyişle, bu tabloda STK'lar ilişkide talep eden ve destek isteyen konumdayken, Kamu kuruluşları kabul eden ve onay veren mercii olarak görünmektedir. Kamu yöneticileri ile STK'ların temaslarının ortaya koyduğu genel fotoğraf iki kategori arasında temasın yoğun olduğu ama henüz ilişkinin komşuluk ilişkisi düzeyinde kaldığı, etkili bir diyalogun henüz tesis edilemediğine işaret etmektedir.

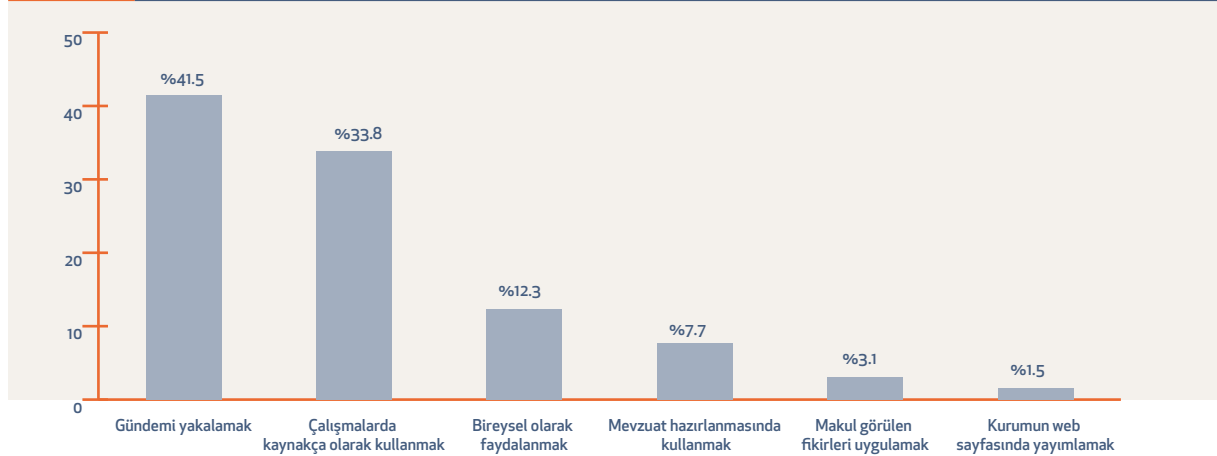
Bu konuda son olarak sunulacak veri grubunda STK'ların Kamu kuruluşlarındaki iş ve işleyiş süreçlerine ne ölçüde dâhil edildiğine ilişkin bilgilerden bahsetmek mümkündür. Araştırmaya katılan Kamu yöneticilerine herhangi bir STK yayını, raporu, araştırmasından yararlanıp yararlanmadıkları sorulduğunda, yöneticilerin %63,6'sı evet yanıtını vermiştir.

GRAFİK 61 KAMU YÖNETİCİLERİNİN STK YAYINLARINDAN YARARLANMA ORANI

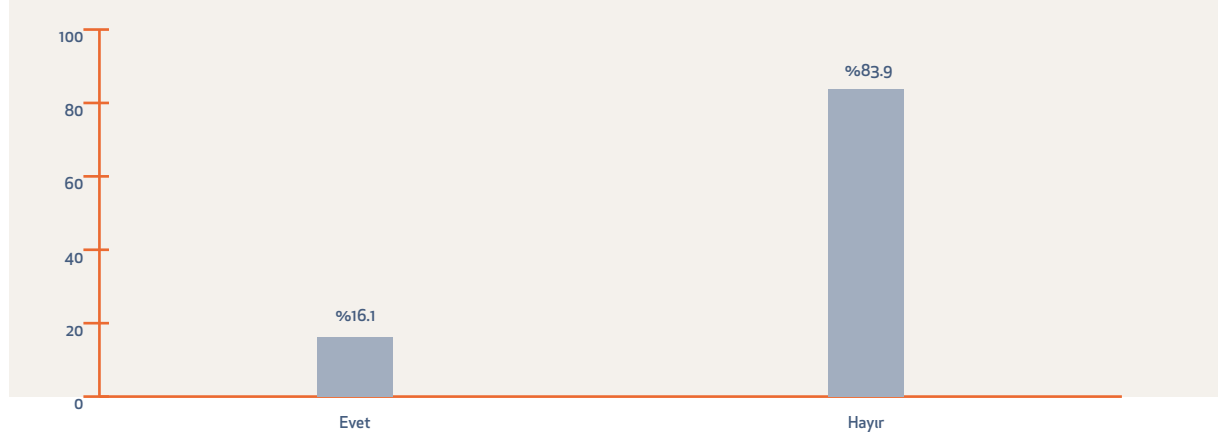
STK yayınlarının, raporlarının ve araştırmalarının Kamu yöneticilerinin gündemine önemli oranda girdiği görülmektedir. Öte yandan Kamu yöneticilerinin STK yayınlarından yararlanma biçimi incelendiğinde %41,5'lik bir kısmının yalnızca gündemi yakalamak amacıyla STK yayınlarından faydalandığı, mevzuat hazırlanmasında kullanmak ve makul görülen fikirleri uygulamak gibi karar alma ve uygulama süreçlerine katılımı ifade eden yararlanma biçimlerinin ise toplam yaklaşık %15 oranında kaldığı görülmektedir.

GRAFİK 62 KAMU YÖNETİCİLERİNİN STK YAYINLARINDAN YARARLANMA BİÇİMLERİ

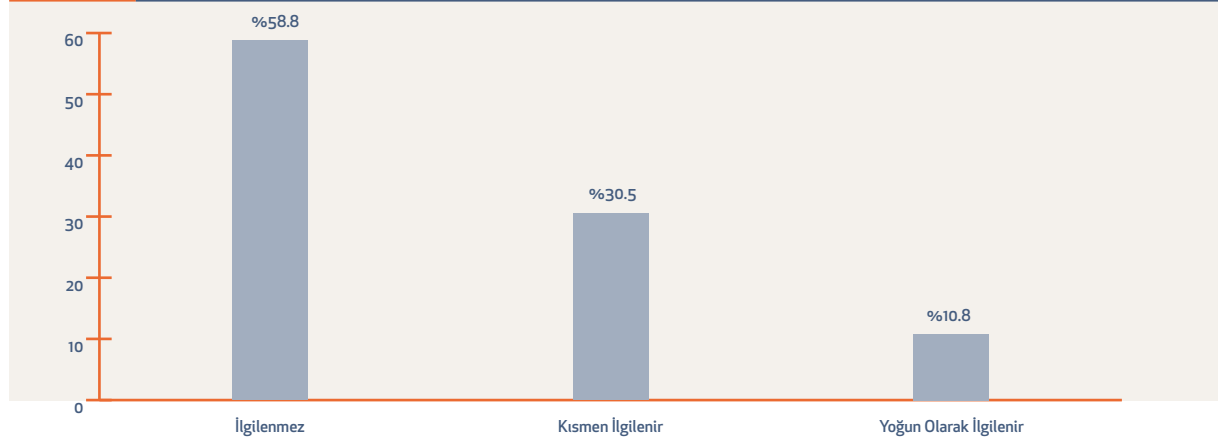
Son olarak STK'ların doğrudan politika yapım süreçlerine ne ölçüde dâhil edildikleri de sorgulanmış ve bu oranın da %16,1 düzeyinde kaldığı görülmüştür.

GRAFİK 63 STK'LARIN 2011 YILI İÇİNDE HERHANGİ BİR POLİTİKA OLUŞUM SÜRECİNE DÂHİL OLMA DURUMLARI

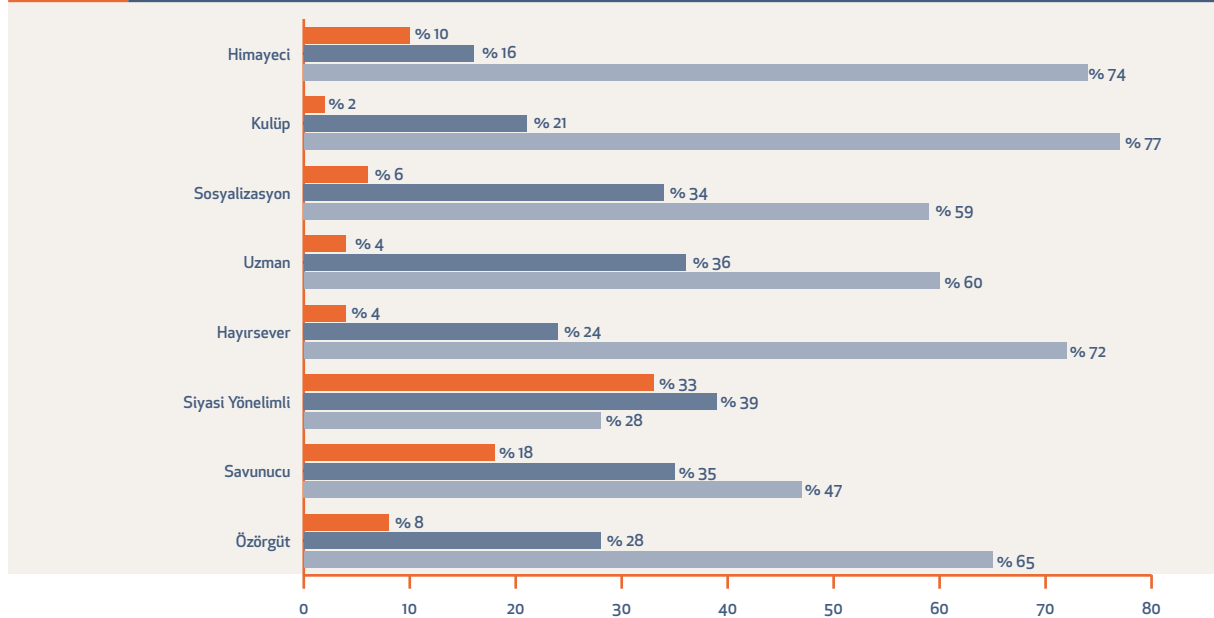
Toplum ve Kamu yöneticilerinde sıklıkla aşırı politik olmakla eleştirilen STK'ların siyasetle ilişkileri sorgulandığında, STK yöneticilerinin büyük çoğunluğu, kuruluşlarının siyasetle ilgisi olmadığını savunmaktadır.

GRAFİK 64 STK'LARIN SİYASETLE İLİŞKİSİ

Sivil Topografya Sınıflandırması kategorilerinin siyasetle ilişkilerine bakıldığında, siyasetle ilişkili olduğunu en çok ifade eden kuruluşların Siyasi Yönelimli ve Hayırsever kuruluşlar olduğu görülmektedir. Neredeyse Siyasi Yönelimli her üç kuruluştan biri ve her beş Savunucu kuruluştan biri siyasetle yoğun olarak ilgilendiğini belirtmiştir. Aşağıdaki ilgili grafikten de görüldüğü gibi bu kuruluşların önemli bir kesimi de siyasetle kısmen ilgilendiklerini belirtmiştir. Bu iki kategori dışındaki kuruluşlarda siyasete ilgi oldukça düşük düzeydedir. Tabloda Kulüp, Himayeci, Hayırsever ve Özörgütlerin siyasete en uzak duran kategoriler olduğu görülmektedir.

GRAFİK 65 SİVİL TOPOGRAFYA SINIFLANDIRMASINA GÖRE STK'NIN SİYASETLE İLİŞKİSİ

Katılımcı kuruluşlara, kurumsal olarak uzak durdukları görüşlere dair düşüncelerini ve onların bu karşıtlığı hizmet verme açısından herhangi bir toplumsal grup üzerinde de devam ettirip ettirmediklerini görmek amacıyla, hizmet vermeyecekleri veya yardım etmeyecekleri grupların varsa hangileri olduğu sorusu sorulmuştur. Katılımcıların en büyük kesimi, Atatürk karşıtlarına hizmet vermeyeceklerini veya yardımda bulunmayacaklarını belirtmiştir. Bu durumu yabancı şirket karşıtlığı takip etmiştir. Yaklaşık her beş gönüllü kuruluştan birinde yabancı şirketlere hizmet verilmeyeceği ifade edilmiştir. Sanayi şirketlerine hizmet vermeyeceğini belirten kuruluşlar ise toplam kuruluşlar içerisinde %15'lik bir kesimdir. Bu sorunun konu

edildiği araştırmanın önemli bulgularından biri eşcinsel, ateist, Yahudi, Ermeni kimliğine sahip kişi ya da gruplara hizmet vermeyeceğini veya yardım etmeyeceğini belirten kuruluşların %10'dan fazla olmasıdır. Demokratikleşmenin, ilerlemenin en önemli unsurlarından sayılan STK'ların böyle bir dışlayıcılığa sahip olması düşündürücüdür. Öte yandan Alevilerin dışlanma tablosunda sıralamada en altta yer alması, sivil toplumda daha fazla kabullenilmeye başladıklarını göstermektedir.

TABLO 23. YARDIM / HİZMET VERİLMEMEYEN GRUPLAR

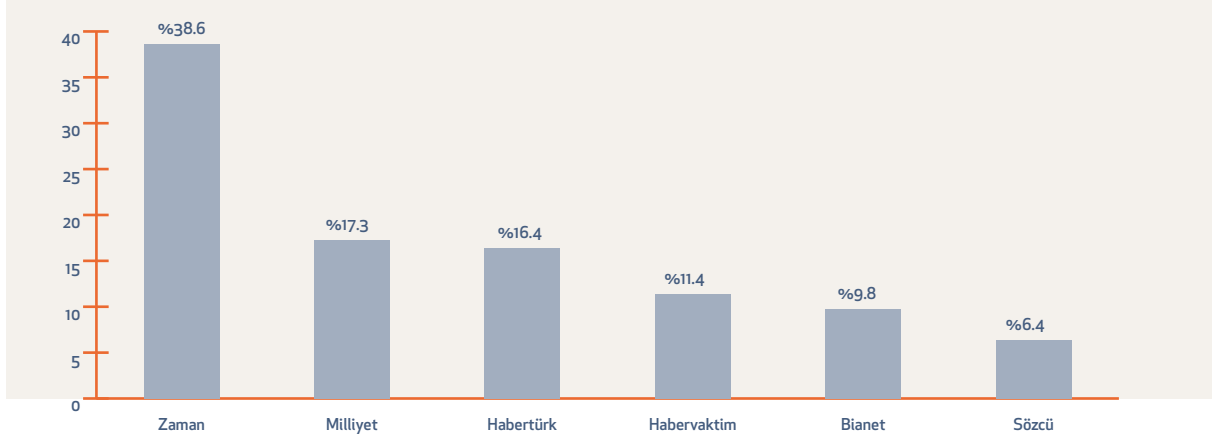
	YÜZDE
ATATÜRK KARŞITLARI	22.7
YABANCI ŞİRKETLER	21.0
İSLAM KARŞITLARI	15.2
SANAYİ ŞİRKETLERİ	14.5
EŞCİNSELLER	12.7
ATEİSTLER	12.5
YAHUDİLER	10.5
ERMENİLER	9.2
MİLLİYETÇİLER	6.7
KÜRTLER	5.3
SOLCULAR	5.2
ARAPLAR	4.2
BAŞÖRTÜLÜLER	3.7
ALEVİLER	3.0

4.7. Medya Görünürlüğü

YADA'nın uygulamalarını gerçekleştirdiği, tasarımında ve analizinde yer aldığı, giriş bölümünde de bahsedilen araştırmalardan bir diğerinde, STK'ların görünürlüklerini ve iletişim alanındaki bazı özelliklerini konu ettik. Bu ve sonraki bölümlerde bu araştırmanın bazı önemli bulguları paylaşılacaktır (Van Het Hof, 2014).

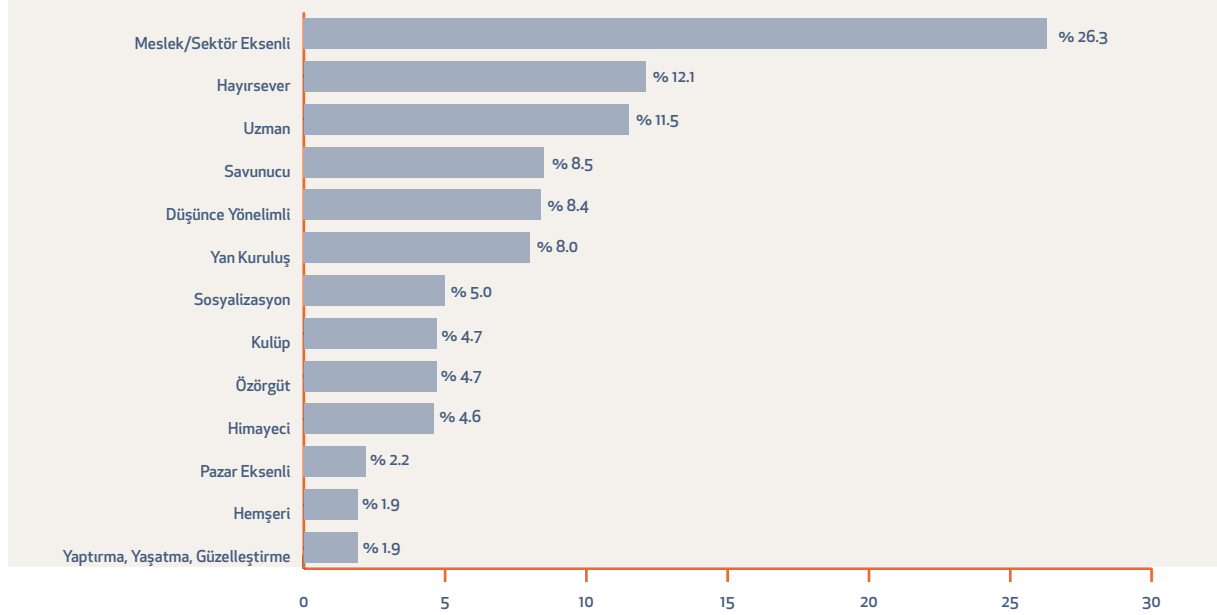
STK'ların en fazla şikâyetçi oldukları konulardan biri yeterince görünür olamamalarıdır. Bu sorununun faturasını da gazetecilere ve yayın gruplarının STK'lara ve sivil toplum konularına ilgisizliğine keserler. Bu durumu sorgulamak amacıyla, araştırmada bir örneklem seçerek STK'ların görünürlüklerini sorguladık. Farklı iki ayda (Aralık ve Mart) birer hafta boyunca yayınlanan bütün sivil toplum haberleri derlendi. Taramanın kapsamı geniş olduğundan tarama mecralarının sayısı sınırlandırıldı. Mecralar tirajları ve politik yaklaşımları dikkate alınarak seçildi. Buna göre tarama yapılan mecralar Milliyet, Zaman, Habertürk, Sözcü, Habervaktim ve Bianet'tir. Tarama sonucunda 1380 haber elde edildi. Bu haberlerin haber mecralarına göre dağılımına bakıldığında en fazla haberin Zaman gazetesinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Tüm haberlerin %38,6'sı Zaman gazetesinde yer almıştır. Zaman gazetesini %17,3'le Milliyet, %16,4'le Habertürk, %11,4'le Bianet ve %6,4'le Sözcü gazetesi takip etmiştir.

GRAFİK 66 HABERLERİN GAZETELERE GÖRE DAĞILIMI

Bianet ve Habervaktim'i dışarıda bırakarak diğer mecralarda yayınlanan STK haberlerinin hangi STK kategorilerinde daha ağırlıklı olduğuna bakacak olursak, diğer kategorilere göre oldukça yüksek bir oranla ilk sırayı Meslek/Sektör eksenli STK'ların aldığı görülebilir. Öte yandan hayırsever, uzman ve savunucu kuruluşlar da en çok haber olan STK'lar arasında yer almaktadır.

GRAFİK 67 HABER OLAN STK'LARIN TOPOGRAFYA KATEGORİLERİNE GÖRE DAĞILIMI (ZAMAN, MİLLİYET, HABERTÜRK, SÖZCÜ)

Sivil Topografya Kategorileri içerisinde hangi haber mecralarında ne kadar habere yer verildiği aşağıdaki tabloda görülebilir. Habertürk'te ve Milliyet'te meslek eksenli kuruluşlar, Sözcü ve Habervaktim'de ise siyasi yönelimli kuruluşlar kendilerine daha fazla yer bulmuşlardır. Bianet'te ise savunucu kategorisinin ağırlığı göze çarpmaktadır.

TABLO 24. HABER MECRALARINDAKİ STK HABERLERİNİN SİVİL TOPOĞRAFYA SINIFLANDIRMASI'NA GÖRE DAĞILIMI

	BİANET	HABERTÜRK	HABERVAKTİM	MİLLİYET	SÖZCÜ	ZAMAN
SİYASİ YÖNELİMLİ	6.80%	11.72%	18.97%	3.14%	14.55%	6.19%
HAYİRSEVER	0.97%	6.90%	7.76%	15.25%	7.27%	8.55%
HEMŞERİ	0.00%	1.38%	0.00%	0.00%	0.00%	2.95%
HİMAYECİ	1.94%	2.76%	3.45%	8.97%	0.00%	1.47%
KULÜP	6.80%	4.14%	4.31%	4.48%	3.64%	3.54%
MESLEK/SEKTÖR EKSENLİ	13.59%	20.00%	8.62%	18.39%	10.91%	26.84%
GENEL	7.77%	15.17%	29.31%	8.52%	20.00%	22.42%
ÖZÖRGÜT	11.65%	2.76%	6.03%	6.28%	3.64%	2.95%
PAZAR EKSENLİ	4.85%	2.76%	0.86%	2.24%	0.00%	1.47%
SAVUNUCU	34.95%	4.83%	7.76%	9.42%	10.91%	5.90%
SOSYALİZASYON	0.97%	2.76%	6.03%	2.69%	10.91%	4.72%
UZMAN	4.85%	12.41%	4.31%	13.45%	7.27%	6.19%
YAN KURULUŞ	4.85%	8.97%	0.86%	5.83%	7.27%	6.19%
YAPTIRMA, YAŞATMA, GÜZELLEŞTİRME	0.00%	3.45%	1.72%	1.35%	3.64%	0.59%

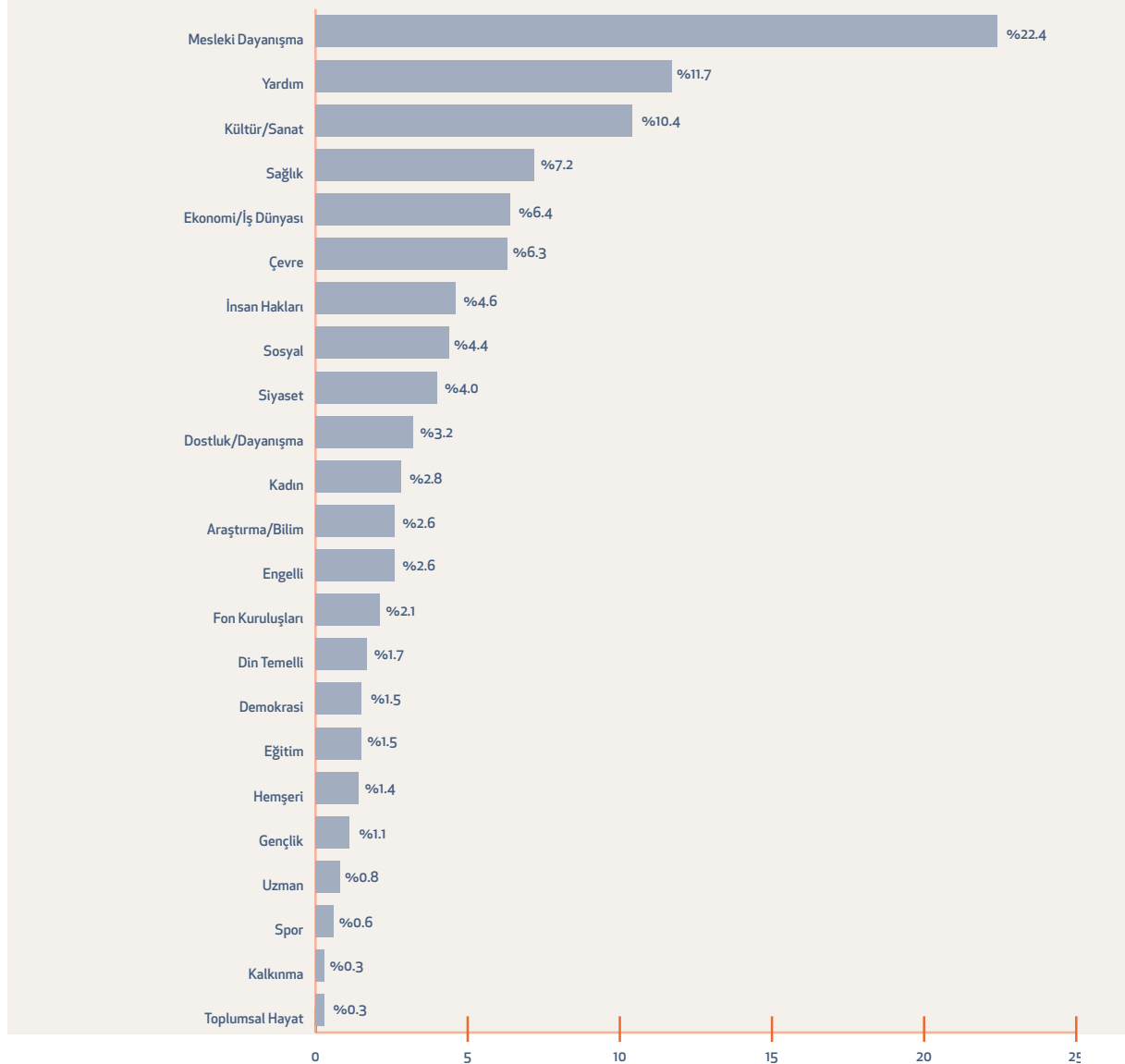
Haberlerde en çok ismi geçen STK'lar arasında ilk sırayı Tema Vakfı almaktadır. İnsan Hakları Derneği'nin ilk 10 içerisinde bulunması da diğer dikkat çekici bir bulgudur.

TABLO 25. STK'LARIN HABERLERDE YER ALMA ORANI

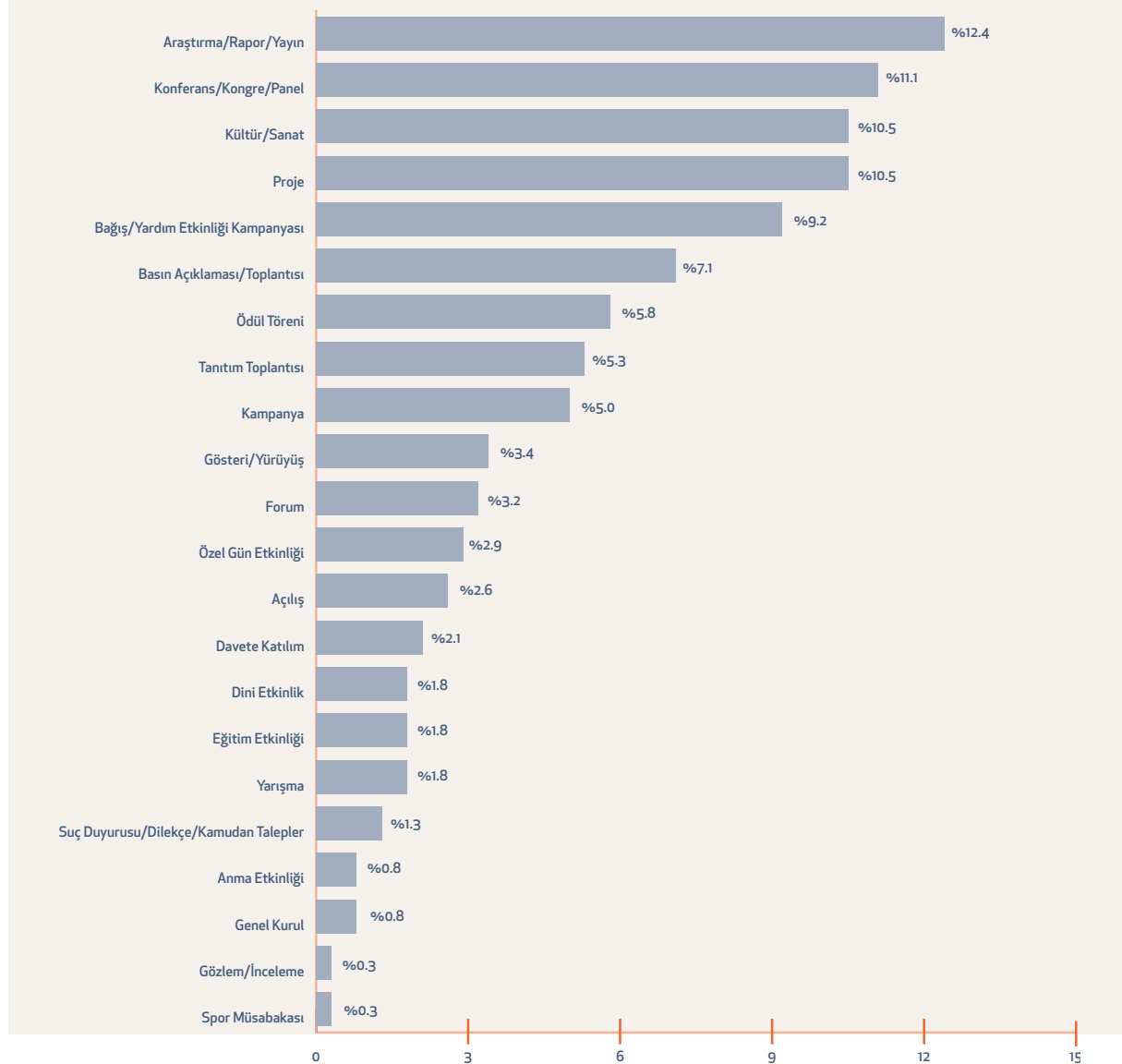
TEMA VAKFI	1.56%
İSTANBUL KÜLTÜR SANAT VAKFI	1.25%
KİMSE YOK MU DERNEĞİ	1.25%
OTOMOTİV DİSTRİBÜTÖRLERİ DERNEĞİ (ODD)	1.25%
TOPLUM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI	1.25%
TÜRKİYE OMURLİK FELÇLİLERİ DERNEĞİ	1.25%
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE DERNEĞİ	1.09%
İNSAN HAKLARI DERNEĞİ	1.09%
SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI (SETA)	1.09%
TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ (TÜSİAD)	1.09%
TÜRKİYE VODAFONE VAKFI	1.09%
GREENPEACE	0.93%
SABANCI VAKFI	0.93%
TÜKETİCİ HAKLARI DERNEĞİ	0.93%
BURSA GİRİŞİMCİ İŞ ADAMLARI DERNEĞİ (BUGİAD)	0.78%
GAZETECİLER VE YAZARLAR VAKFI	0.78%
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI	0.78%
TÜRKİYE İŞ KADINLARI DERNEĞİ (TİKAD)	0.78%
ÜLKÜ OCAKLARI EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI	0.78%
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE EKONOMİ DERNEĞİ	0.78%
ÇABA DERNEĞİ	0.62%
DOĞA DERNEĞİ	0.62%
GENÇ TURİZMCİLER DERNEĞİ	0.62%
İSRAİL SAVUNMA KUVVETLERİ DOSTLARI DERNEĞİ	0.62%
KONRAD ADENAUER VAKFI	0.62%
TÜRKİYE EMEKLİLER DERNEĞİ	0.62%
TÜRKİYE KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİ (KAGİDER)	0.62%

Yine Habervaktim ve Bianet'i dışarıda bırakarak, haber sitelerinde yer bulan STK'ların tematik çeşitliliklerine bakıldığında mesleki dayanışma alanındaki STK'ların ilk sırada yer aldığı görülmüştür.

GRAFİK 68 HABER OLAN STK'LARIN TEMATİK ALANLARA GÖRE DAĞILIMI (ZAMAN, MİLLİYET, HABERTÜRK, SÖZCÜ)

GRAFİK 69 STK HABERLERİNDE KONU EDİLEN STK FAALİYETLERİ (ZAMAN, MİLLİYET, HABERTÜRK, SÖZCÜ)

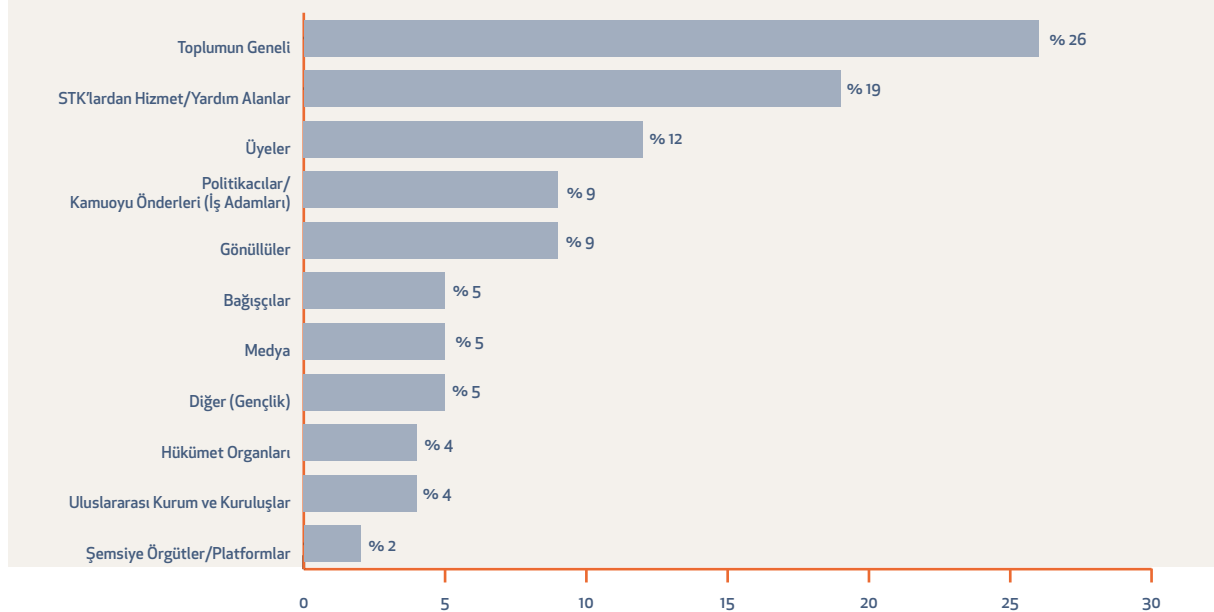
Görüldüğü üzere STK'lar en çok bir araştırma sonucu, ilgili bir yayın ya da rapor paylaştıkları zaman medyanın ilgisini çekmektedir. Bunu, benzer bir faaliyet alanı olan konferans, kongre panel başlıkları izlemektedir. Basın açıklamaları haberlerdeki etkinlikler arasında ancak %7.1'lik bir orana sahiptir. STK'ların konu edildiği gösteri ve yürüyüş haberleri ise tüm etkinlik haberlerinin ancak %3.4'ünü oluşturmaktadır.

3.8. İletişim

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarına ilişkin toplumsal algı pek çok faktörün yanı sıra STK'ların kendileri tarafından yürütülen halkla ilişkiler ve iletişim çalışmalarında da etkilenmektedir. Bu bağlamda STK'ların bu alandaki uzmanlık düzeyleri, halkla ilişkiler kapsamına giren etkinlik ve uygulamaları ile paydaşları ile kurdukları ilişkiler incelenecektir. Bu amaçla tematik kategoriler ve Sivil Topografya Kategorileri açısından orantılı bir dağılım gözetilmek suretiyle seçilen 60 aktif STK'nın temsilcisi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Van Het Hof, 2014). Bu bölümde bu araştırmanın bulgularından en genel olan bazı temel veriler yer alacaktır.

Görüşülen STK temsilcilerinden öncelikle kuruluşlarının öncelikli olarak iletişim kurmak istediği hedef kitleyi belirtmeleri istenmiştir. Aşağıdaki grafikte görülebileceği gibi STK'ların önemli bir kısmı (%26) hedef

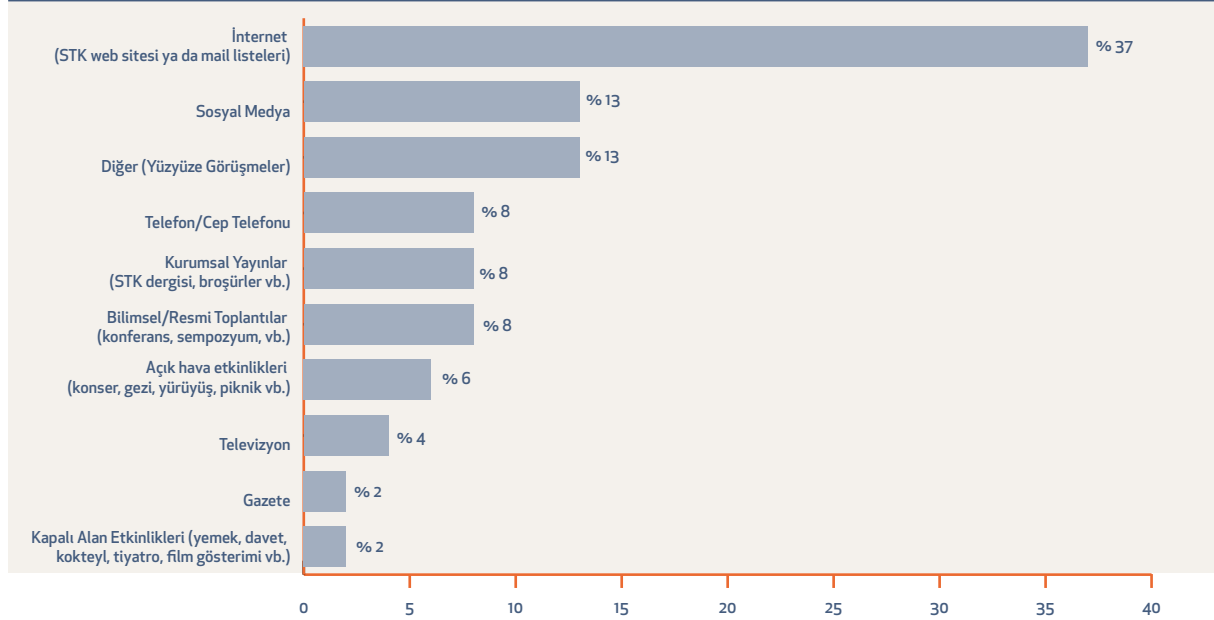
GRAFİK 70 STK'LARIN ÖNCELİKLİ OLARAK İLETİŞİM KURMAK İSTEDİĞİ HEDEF KİTLE

kitle açısından bir ayrıştırma yapmamakta, toplumun tamamı ile iletişim kurmayı arzulamaktadır. %19 ile iletişim çalışmalarının hedefinde olması istenen kitle ise ilgili STK'dan yardım veya hizmet alanlardır. Bunları üyeler (%12), gönüllüler (%9) ve politikacılar/kamuoyu önderleri (%9) takip etmektedir.

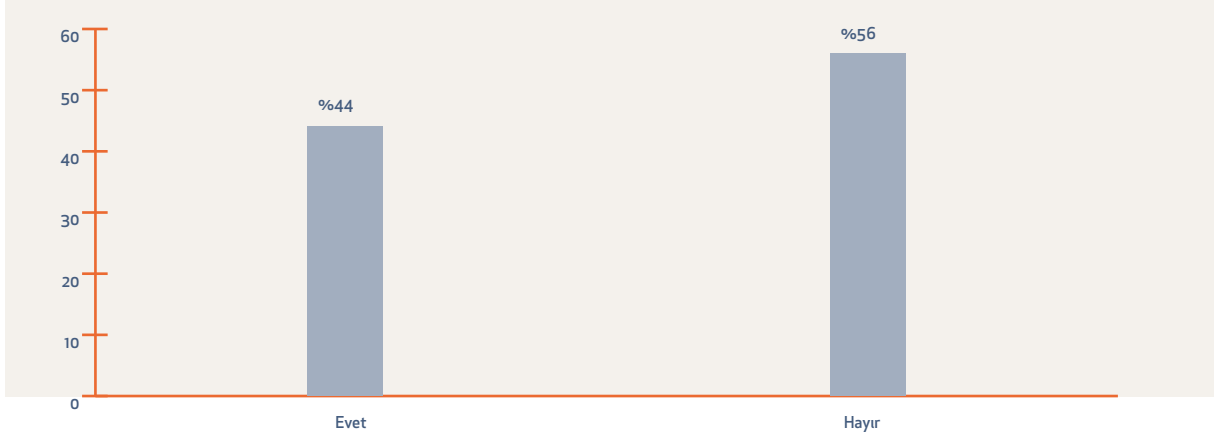
STK'ların öncelikli hedef grupları ile iletişimde en sık kullandıkları iletişim mecraları sıralandığında aşağıdaki grafik ortaya çıkmaktadır. Buna göre STK'lar iletişim için internetten (web siteleri ve/veya mail listeleri) hayli yoğun bir biçimde faydalanmakta (%37), bunu hedef kitle ile yüz yüze görüşmeler (%13) ve sosyal medya araçları (%13) takip etmektedir. STK'lar hedef kitle ile iletişimde en az gazetelerden (%2) ve kapalı alan etkinliklerinden (%2) faydalanmaktadır.

GRAFİK 71 STK'LARIN ÖNCELİKLİ HEDEF GRUPLARI İLE İLETİŞİMDE EN SIK KULLANDIKLARI İLETİŞİM MECRASI

Görüşülen STK'ların son iki yıl içerisinde yürüttükleri en kapsamlı etkinlik/kampanya/projeler üzerinden yapılan değerlendirmeler, hedef kitlelere ulaşmak için kullanılan iletişim yöntemlerini açığa çıkarmaktadır. Bu değerlendirmelerden ilki, STK'ların gerçekleştirdikleri etkinlik ile ilgili bir araştırma yürütüp yürütmedikleri üzerinedir. Aşağıdaki grafikte görülebileceği gibi, STK'ların yarısından azı (%44), yürütülen etkinlik ile ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir.

GRAFİK 72 STK'LARIN GERÇEKLEŞTİRİLEN KAMPANYA/ETKİNLİK İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA YÜRÜTME ORANI

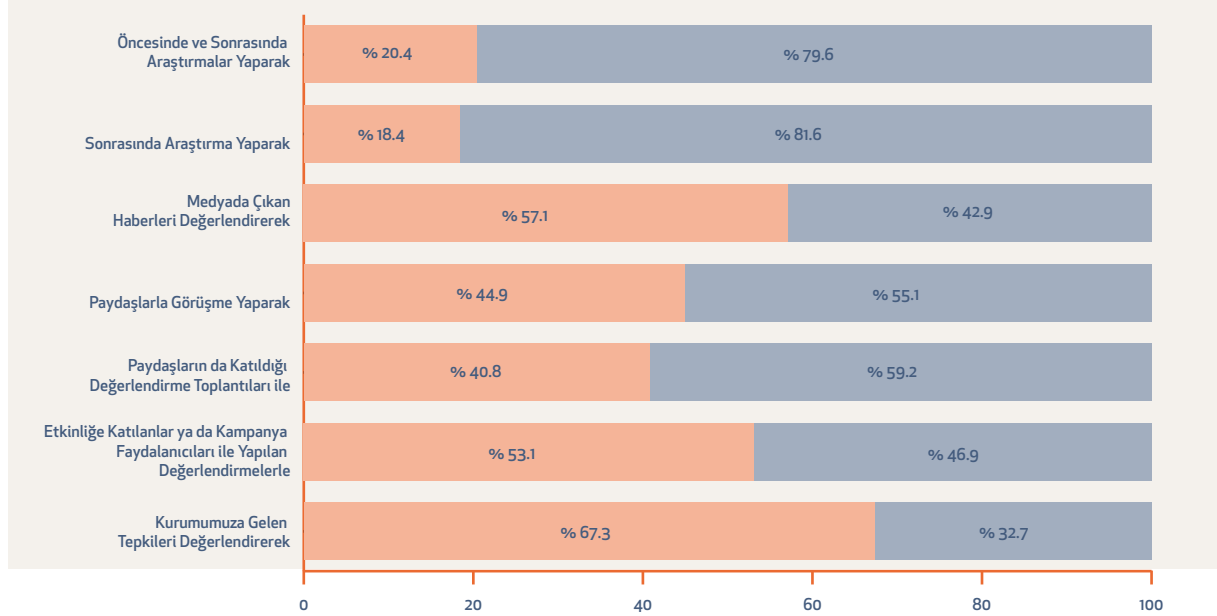
Öte yandan STK'ların çok büyük bir oranı kampanya ve etkinliklerinin başarılarını, bir başka deyişle etkilerini takip ettiklerini dile getirmişlerdir.

GRAFİK 73 STK'LARIN KAMPANYA/ETKİNLİKLERİNİN BAŞARISINI TAKİP ETME DURUMU

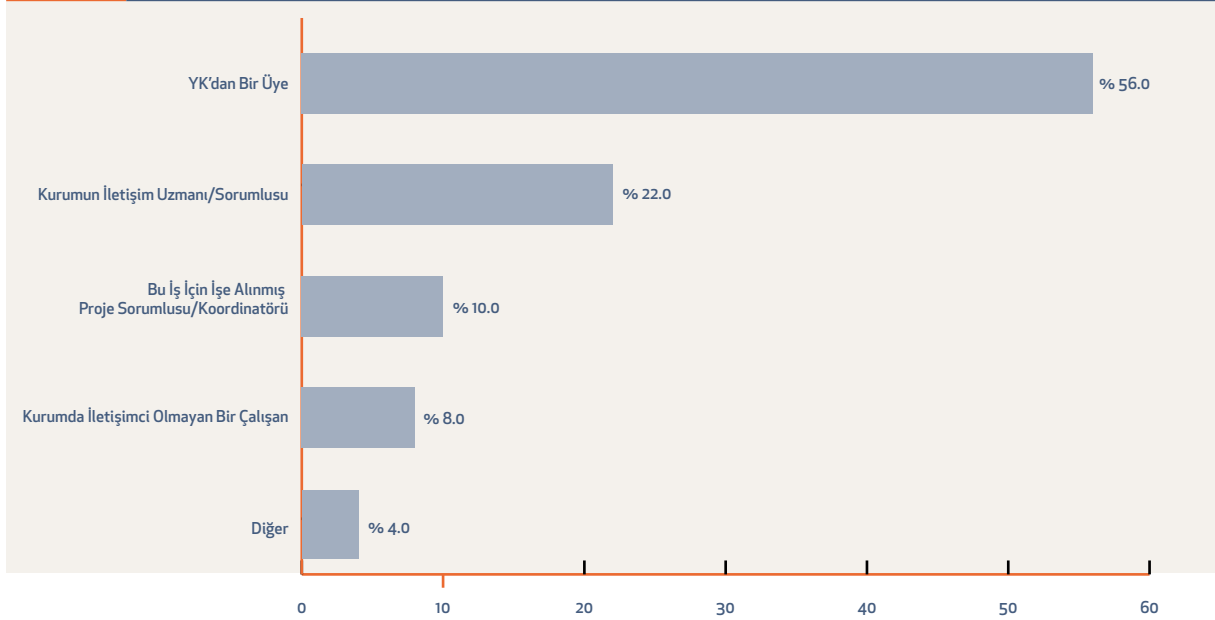
Yürütülen etkinliğin başarısının hangi yollara takip edildiği sorgulandığında, kuruma gelen tepkilerin takibi (%67,3) ve medyada çıkan haberlerin değerlendirilmesi (%57,1) ilk sıralarda yer alırken, araştırma sonrasında veya hem araştırma öncesinde, hem de sonrasında araştırmalar yaparak etkinlik başarısının takip edilmesi yaklaşımının %18,4 ve %20,4 seviyelerinde kaldığı görülmektedir.

GRAFİK 74 STK'LARIN KAMPANYA/ETKİNLİKLERİNİN BAŞARISINI TAKİP ETME YOLLARI

Yürütülen etkinliklerin ağırlıklı olarak STK'ların yönetim kurullarından bir üyenin sorumluluğunda olduğu (%56,0) aşağıdaki grafikte görülebilir. Kurum bünyesindeki bir iletişim uzmanı/sorumlusunun (%22,0), etkinliğe özel olarak işe alınmış proje sorumlusunun/koordinatörünün (%10,0), kurumda iletişimci olmayan bir çalışanın (%8,0) veya diğer bir başka kişinin (%4,0) bu işle görevlendirilmesi ise daha az sıklıkla rastlanan uygulamalar olmuştur.

GRAFİK 75 STK'LARIN KAMPANYA/ETKİNLİKLERİNİN SORUMLUSU

STK'ların son bir yılda gerçekleştirdikleri en kapsamlı etkinliğe ilişkin olarak aşağıda sıralanan ifadeler okunmuş ve bunların kendi etkinlikleri için geçerli olup olmadığı sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda görülebileceği üzere STK temsilcilikleri etkinliklerinin başarısı için en sıklıkla paydaşlarla iyi ilişkiler geliştirmeye ağırlık verdiklerini belirtmiştir.

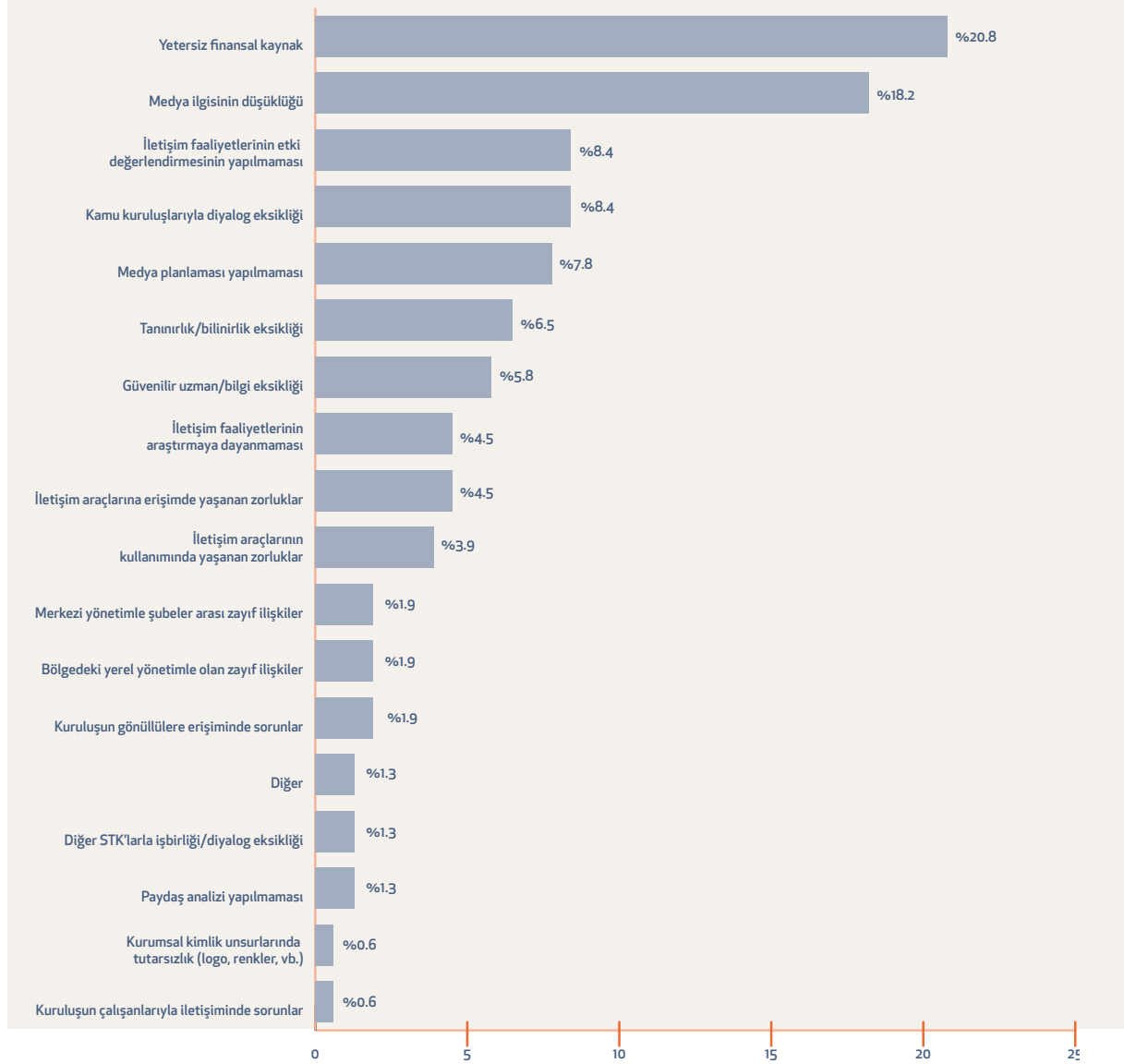

TABLO 26. STK'LARIN ETKİNLİKLERİNDE KULLANDIKLARI İLETİŞİM YÖNTEMLERİ

	GEÇERLİ DEĞİL	KISMEN GEÇERLİ	GEÇERLİ
BU KAMPANYANIN/ETKİNLİĞİN BAŞARISI İÇİN ÖZELLİKLE, PAYDAŞLARLA İYİ İLİŞKİLER GELİŞTİRMEYE ÖZEN GÖSTERDİK.	2,0%	12,0%	86,0%
BU KAMPANYADA/ETKİNLİKTE KURUMUMUZ İLE PAYDAŞI /PAYDAŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ GELİŞTİRİLDİ.	6,0%	12,0%	82,0%
İLETİŞİMDE TEMEL HEDEFİMİZ KAMPANYA/ETKİNLİK HAKKINDA MÜMKÜN OLDUĞUNCA DOĞRU HABER ÇIKMASINI SAĞLAMAKTI.	4,0%	16,0%	80,0%
İLETİŞİMDE TEMEL HEDEFİMİZ HEDEF KİTLENİN MESAJIMIZA İNANMASINI SAĞLAMAKTI.	16,0%	8,0%	76,0%
BU KAMPANYANIN/ETKİNLİĞİN AMACI KURUMUMUZ VE PAYDAŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ GÜÇLENDİRMEK VE SÜRDÜRMEKTİ.	16,0%	18,0%	66,0%
BU KAMPANYA/ETKİNLİK İÇİN BASIN BÜLTENLERİ, BASIN TOPLANTILARI YA DA DİĞER MEDYA BAĞLANTILARINDAN YARARLANILMIŞTIR.	12,0%	22,0%	66,0%
İLETİŞİMDE TEMEL HEDEFİMİZ HEM KURUMUMUZUN HEM DE HEDEF KİTLENİN TUTUM VE DAVRANIŞLARINDA DEĞİŞİKLİKLER YARATMAKTI.	18,0%	22,0%	60,0%
BU KAMPANYA/ETKİNLİK SÜRECİNDE KURUMUMUZUN ÜST DÜZEY YÖNETİCİLERİ YA DA İLETİŞİM UZMANLARI FARKLI GÖRÜŞTEN GRUPLARIN LİDERLERİYLE YÜZ YÜZE GÖRÜŞMELER YAPMIŞTIR.	22,0%	22,0%	56,0%
BU KAMPANYADA/ETKİNLİKTE MEDYANIN İLGİSİNİ ÇEKMEYE YÖNELİK ÖZEL ETKİNLİKLERE, GEZİLERE YA DA DAVETLERE YER VERİLDİ	44,0%	18,0%	38,0%
BU KAMPANYA/ETKİNLİK SÜRECİNDE ÇATIŞMALARINI ÇÖZMEK İÇİN KİŞİLERARASI MÜZAKERE TEKNİKLERİ KULLANILMIŞTIR.	46,0%	22,0%	32,0%
BU KAMPANYADA/ETKİNLİKTE MEDYAYA YALNIZCA OLUMLU HABERLERİ SUNDUK.	63,8%	10,6%	25,5%
İLETİŞİMDE TEMEL HEDEFİMİZ KAMPANYADA/ETKİNLİKTE ÜNLÜLERİ KULLANARAK MEDYADA MÜMKÜN OLDUĞUNCA ÇOK YER ALMAKTI.	52,0%	28,0%	20,0%
BU KAMPANYA/ETKİNLİK İÇİN REKLAM VE BENZERİ MEDYADAN YER YA DA ZAMAN SATIN ALINAN UYGULAMALAR KULLANILMIŞTIR.	70,0%	12,0%	18,0%

STK'ların iletişim çalışmalarına ilişkin verilerin ardından, bu çalışmaların önünde durabilecek engeller de araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla STK temsilcilerinden kurumlarının yaşadığı en önemli iletişim sorunları hakkında bilgiler alınmıştır. Ortaya çıkan grafiği aşağıda görmek mümkündür.

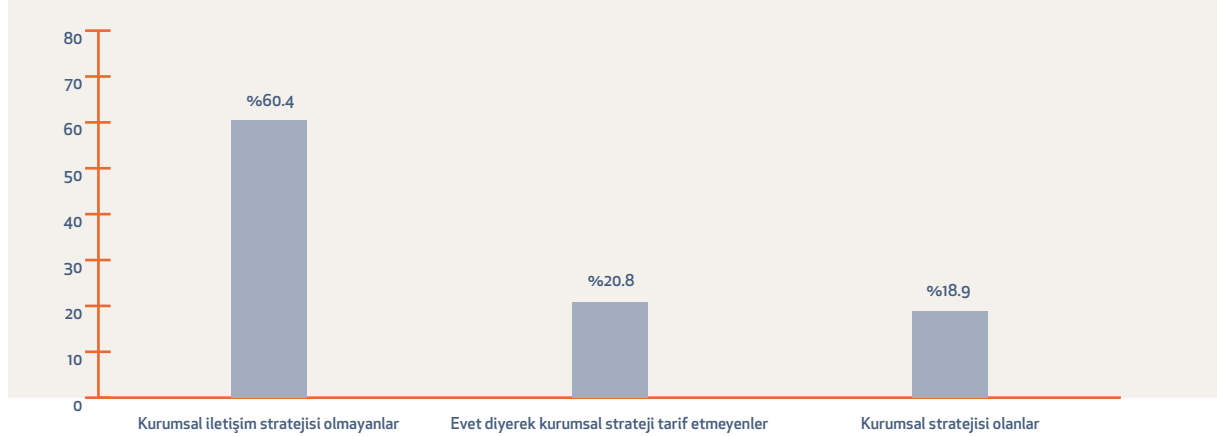
GRAFİK 76 STK TEMSİLCİLERİNE GÖRE KURUMUN EN ÖNEMLİ İLETİŞİM SORUNLARI

Grafikten görülebileceği üzere STK'ların iletişim çalışmalarının önündeki en önemli engellerden biri, başka birçok sorunda olduğu gibi, yeterli finansal kaynağa sahip olmamak şeklinde ifade edilmiştir (%20,8). İletişim sorunları arasında ikinci sırada ise %18,2 oranla medyanın STK'lara ilgi göstermemesi dile getirilmiştir. STK'ların iletişim etkinliklerini tali bir ihtiyaç olarak görmeleri, mevcut finansal kaynakları bu iş için kullanmamalarına neden olmaktadır. Medyanın ilgisizliğine dair hâkim yargı da yine iletişim etkinliklerinin öncelikli bulunmamasının diğer bir gerekçesidir.

STK'ların ne ölçüde profesyonel bir iletişim ve halkla ilişkiler çalışması yürüttükleri de iletişim etkinliklerine verilen önemin göstergelerinden biridir. Öncelikle STK temsilcilerinden kurumsal bir iletişim stratejisine sahip olup olmadıklarını belirtmeleri, eğer sahiplerse, bu stratejiyi tarif etmeleri istenmiştir. Ardından alınan yanıtlar herhangi bir kurumsal iletişim stratejisi olmayanlar, bir stratejisi olduğunu belirtmekle birlikte bunu tarif etmeyenler ve kurumsal stratejisi olanlar şeklinde üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Elde edilen sonucu aşağıdaki grafikte görmek mümkündür.

GRAFİK 77 STK'LARIN KURUMSAL İLETİŞİM STRATEJİSİ

Herhangi bir kurumsal iletişim stratejisi olmayan veya bir stratejisi bulunduğunu ifade etse de bir tarif gerçekleştirilemeyen STK'ların oranı yaklaşık %80 gibi hayli yüksek bir orandır. STK temsilcilerinin yalnızca %18,9'u STK'ları için bir kurumsal iletişim stratejisi tarif etmiştir.

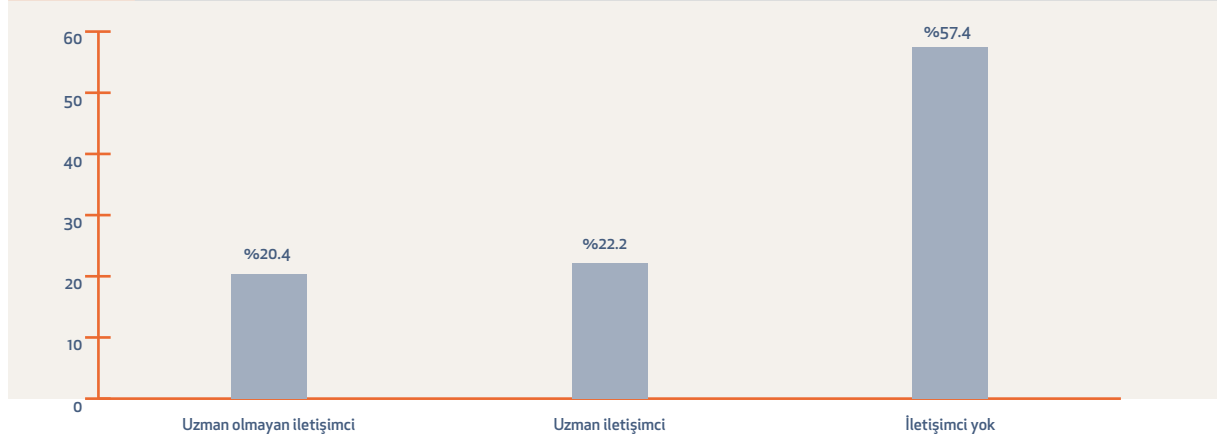
STK temsilcilerine kurumlarında herhangi bir iletişim uzmanı, sorumlusu, müdürü ya da koordinatörü çalışıp çalışmadığı sorusu da yöneltilmiştir. Bu soruya STK temsilcilerinin %42,6'si evet yanıtı vermiştir.

GRAFİK 78 KURUMDA BİR İLETİŞİM UZMANI/SORUMLUSU/MÜDÜRÜ/KOORDİNATÖRÜ ÇALIŞMA ORANI

Öte yandan, bu orana dahil olan "iletişimci"lerin bir kısmının gönüllü olduğu, çoğunlukla da yönetimden bir üye olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum gözetildiğinde kurumların yalnızca %22.2'sinde iletişimden sorumlu maaşlı bir kişinin istihdam edilmiş durumda olduğu görülmüştür.

GRAFİK 79 İLETİŞİM ALANINDA PROFESYONELLİK DÜZEYİ

Son olarak STK temsilcilerine kurumları bünyesinde görevlendirilebilecek bir iletişim uzmanından olası beklentileri sorulmuş ve aşağıdaki tablodaki yanıtlar elde edilmiştir. Buna göre STK temsilcilerinin kurumlarında çalışacak iletişim uzmanından mutlaka bekledikleri özelliklerin başında gazetecilik yeterliliklerine sahip düzeyde haber, konuşma ve basın bülteni yazabilmesi gelmektedir.

TABLO 27. İLETİŞİM UZMANINDAN BEKLENTİLER

	MUTLAKA BEKLERİZ
GAZETECİLİK YETERLİLİKLERİNE SAHİP DÜZEYDE HABER, KONUŞMA VE BASIN BÜLTENİ YAZABİLMESİNİ NE KADAR BEKLERSİNİZ?	66,7%
HEDEFLER İLE UYUMLU BİR İŞ DENEYİMİ OLMASINI NE KADAR BEKLERSİNİZ?	58,8%
SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK BİRİKİMİNİ KULLANARAK ÇATIŞMA ÇÖZME KURAMLARINI UYGULAMAYA GEÇİRMESİNİ NE KADAR BEKLERSİNİZ?	49,0%
AFİŞ HAZIRLAMASINI VE BENZERİ TEKNİK BECERİLERİ OLMASINI NE KADAR BEKLERSİNİZ?	43,1%
BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDAN FAYDALANABİLECEK VE BİLİMSEL DÜZEYDE ARAŞTIRMALAR TASARLAYABİLECEK VE YÜRÜTEBİLECEK YETERLİKTE OLMASINI NE KADAR BEKLERSİNİZ?	39,2%
MEDYADA TANIDIKLARI OLMASINI NE KADAR BEKLERSİNİZ?	38,0%
PROJE EĞİTİMİ OLMASINI NE KADAR BEKLERSİNİZ?	37,3%
FOTOĞRAF ÇEKEBİLMESİNİ NE KADAR BEKLERSİNİZ?	29,4%
WEB SAYFASI TASARLAMASINI NE KADAR BEKLERSİNİZ?	29,4%
FİLM HAZIRLAMA, KURGULAMA YAPABİLMESİNİ NE KADAR BEKLERSİNİZ?	13,7%

Bu bölümde aktardığımız veriler STK'ların kurumsal iletişime önem vermediklerine ve/veya bunu öncelikli görmediklerine işaret etmektedir. Yer yer önemini teslim etseler de, buna uygun bir tutum, planlama veya davranış içerisinde değildirlere. Öte yandan hızlı iletişim çağının etkileri ve günümüzde sosyal medyanın özellikle kitlelerin mobilizasyonundaki etkinliğinin artışı STK'ların da iletişim faaliyetlerinden uzak durmalarını giderek gayrı-meşru kılmaktadır. Bu yüzden iletişimi STK dünyasına ait bir kavram olarak görmeyen STK temsilcileri dahi belli ölçülerde yönünü iletişim araçlarına ve faaliyetlerine dönme taraftarı olmaktadır. Bu yayının sonraki cildinde görüleceği üzere STK'ların en fazla aldıkları eleştirilerin başında kendi içlerine kapalı olmaları, şeffaf olmamaları, toplumdaki kopuk olmaları gelmektedir. STK'ların sadece doğru bildiklerini yapmaya devam etmeleri, artık yeterli olmamaktadır. Etkilerini artırmak ve hedeflerine yaklaşmak için, etkilemeleri gereken kesimlere ve paydaşlara kendilerini anlatmak, diyaloglar geliştirmek, kısacası dış dünyaya açılmak ve dış dünya ile sistematik bir iletişim kurmak durumundadırlar.

